ISSN 0155-0128

MELBOURNE CHRONICLE

Independent Cultural-Social Periodical

IN THIS ISSUE

SERGE LEBERMAN — An Australian Literary Judaica — On Recent Books 1

MICHAEL DANBY — 3CR — The Inside Story 5

W.D. RUBINSTEIN — The Left, the Right and the Jews. 7

G. GOLDBERG — Auschwitz and Kampuchea 12

CECILIA MORRIS — Poems. 15

ARNOLD ZABLE — I Want a Hippopotamus for Christmas. 16

PRICE $1.00

Published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah"

Melbourne, Australia No. 9 (20) December 1979

THIS YEAR

AND EVERY YEAR

Look to

JetsetTours

FOR THE LOWEST PRICES TO

ISRAEL

AND AUSTRALIA'S BEST VALUE

IN OVERSEAS PACKAGE HOLIDAYS

JetsetTours

18th FLOOR MLC BUILDING

303 COLLINS STREET, MELBOURNE, 3000.

TELEPHONE: 62 0041

Printed by York Press Pty. Ltd., 1-19 Hoddle Street, Abbotsford, for the Publisher
J. Orbach, 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185, Australia

Melbourne Chronicle

Independent Cultural-Social Periodical

DECEMBER 1979 **No. 8 (20)** **MELBOURNE, AUSTRALIA**

Address for Correspondence: Melbourne Chronicle. 7 Selwyn Street. Elsternwick. 3185. Australia

EDITORIAL

AN AUSTRALIAN LITERARY JUDAICA- ON RECENT BOOKS

Serge Liberman

The "Melbourne Chronicle", published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah", aims to deal with cultural, communal, social, political and religious issues of interest and relevance to the Jewish community.

In keeping with this aim, the "Melbourne Chronicle" invites contributions of articles, poetry, short stories, critiques and reviews from all interested members in the community. In particular, it seeks to serve as an outlet for local creative literary talent.

The opinions expressed by contributors to the "Melbourne Chronicle" are their own and do not necessarily represent the views of the editorial committee or of the Kadimah organisation.

Seldom has the Australian Jewish literary scene passed through such a concentrated period of productivity as in the past months. Novels, short story collections, local histories, and critical works by Jewish writers or on Jewish themes have appeared in a steady exhilarating stream.☆ 1

This article will deal with the historical works. The forthcoming issue of the Melbourne Chronicle will discuss recent Jewish fiction written in Australia

Nancy Keesing's book **"John Lang and 'The Forger's Wife' "**☆ 2 is a double gift. First, it reproduces the full text of John Lang's novel "The Forger's Wife", and, second, introduces it with an insightful thorough well-researched study of both the author and the Australian colonial milieu — that raw, rough and turbulent hybrid society of convicts and free men (both pardoned and free settler) — in which he lived.

John Lang who, to the Jewish reader, first came in for attention in Miss Keesing's earlier enterprising collection "Shalom" with the story "Music A Terror", was born in Parramatta in 1816, the grandson of a First Fleet convict John Harris who, having been deported for stealing eight silver spoons valued at 3/1d., became Australia's first policeman. (This same John Harris was an ancestor of Lord Casey who was Governor General from 1965 to 1969).

Already in the years of his maturing, as a schoolboy in the 1830s, John Lang showed traits that were in later life to be his undoing. In Nancy Keesing's words, he was "an insecure, unhappy figure on the fringe of many schoolyard groupings and allegiances but never fully accepted in any. Longing to be at the centre and to win popularity, he devised pranks and escapades and amused his fellows with scurrilous and indecent topical verse in English and Latin. They enjoyed his wit and egged him on, but he was too clever by half and too unpredictable for liking — they kept a wary distance . . . He was the fatherless child for whom circumstances ordained too little of his mother's undivided love . . . His energies were channeled into 'showing them' and often he nearly succeeded, but always his excessive nature and poor judgement tripped him into foolish displays that earned mistrust" (P. 29).

During these years, too, as must have been inevitable for observant impressionable youth, he came to ponder "crime and punishment, justice and injustice; and those accidents of birth and social position which

☆1 In addition to the books presented in this article, the following may be noted:

Nancy Keesing (ed): Shalom: Australian Jewish stories (see Melbourne Chronicle 4(15) Sept-Oct 1978)
Itzchak Kahn: Portraits of Yiddish Writers (M.C. 7(18) 1979)
Matylda Engelman: The End of the Journey (M.C. 7(18) 1979)
Morris Lurie: Flying Home (See Arnold Zable — M.C. 3(14) 1978)
Waterman
Running Nicely
Morris C. Davis: History of the East Melbourne Hebrew Congregation
Judah Waten: Love and Rebellion
Lilian Barnea: Reported Missing
Harry Marks: Unicorn Among the Wattles
Aaron Aaron: The Sephardim of Australia and New Zealand

☆ 2. Published by John Ferguson 1979

allowed privileged men and women to prosper from actions that would earn five hundred lashes, or worse punishment, for an ordinary felon" (P. 29).

He subsequently journeyed to Cambridge to study law, was "sent down" for some unknown indiscretion and subsequently completed his law studies at the Middle Temple and was called to the Bar in 1841.

Full of promise, he returned to Sydney in October of that year. But within six months, he left for India, for ever, leaving behind him an unsavoury reputation for arrogance, caddishness and bumptiousness, having by his actions both alienated himself from the emancipist cause with which he had been actively involved and offended the senior echelons of the legal profession by his upstart "impertinence and atrocious taste". Added to this were a failed marriage, a rift with his mother over his behaviour and estrangement from his sponsors. In India, he won a minor place in its legal history, edited an English-language newspaper and wrote his fiction. But there, too, his unfortunate personality must have distressed not a few people for upon his early death in 1864, at the age of 47, the Madras Times saw fit to write: "It is sad to think of the later events of Mr. John Lang's life; he fell into the worst of habits and is a melancholy example of wasted talents and degraded abilities."

Yet his talents and abilities were sufficient for him to produce a number of books, the most notable being "The Forger's Wife", "Botany Bay; or True Stories of the Early Days of Australia", and "Too Clever by Half" (a reference, possibly, to himself?).

Through these, Lang became Australia's first native-born writer of fiction. In "The Forger's Wife", he tells an entertaining neatly-plotted, if sometimes melodramatic story, but what is of immense interest, particularly from the historical point of view, is the authenticity of its setting, its facts, and of some of the main characters. Set in the 1820s and 1830s, the book is peopled inevitably by rogues of the meanest sort — con-men, forgers, thieves, informers and bushrangers. But there are also rogues, in their way no less devious, taken from the colony's "better strata", men such as Brade, "an officer in Her Majesty's Service", thought to be based on one Ernest Augustus Slade, a Sydney magistrate in time to be discredited for his cruelty to convicts as Superintendent of the Barracks and for other misdemeanours. And as in any cautionary tale, there are also men of clear-cut virtue, fine and honourable men like the ship's captain Dent and, more colourfully, the "thief taker" George Flower based on the real-life, diminutive, knowledgeable, powerful and fearless Jewish policeman Israel (Izzy) Chapman, "the flower of the colonial constables".

Though not a literary masterpiece, **"The Forger's Wife"**, through the convolutions of its plot, makes delightful reading and as it draws to a close, even if it does not raise waves of belly-laughter, it does tickle the ribs to yield a sustained and satisfying chuckle.

Of particular interest is Nancy Keesing's discussion, correlating the characters in the novel with real-life personages, thereby adding a deeper dimension to its enjoyment. Also, as a portrait of a peculiar individual in John Lang and of early colonial life in Australia, Nancy Keesing's is a highly informative and immensely pleasurable book.

That the writing of the history of the Great Synagogue in Sydney should have fallen to Rabbi Israel Porush is as natural as breathing. As Chief Minister of the Great for nearly 33 years (1940-1973) and President of the Australian Jewish Historical Society for 27 years (1948-1975) — not to overlook his positions as President of the Association of Jewish Ministers for Australia and New Zealand from 1952 to 1975 and as Av Beth Din between 1940 and 1975 — he has been uniquely placed as historian and active participant to record the synagogue's past with unquestioned authority, a feat which he has executed with lucidity, order and tact in his latest work **"The House of Israel"**.☆ 3

The text opens well before the establishment of the Synagogue itself in 1878. Indeed, it begins with the landing, ninety years earlier, of the First Fleet in Sydney Cove where, of some 750 convicts, at least ten were Jews. Rabbi Porush then tells of the subsequent arrival to the colony of more Jews, both convict and free settler, and of the first minyanim, the first organised congregation (1832) and of the Great's beleaguered precursors, the synagogue in Bridge Street (established in 1837, vacated 1840), the later one in York Street (founded 1842) and of the final permanent edifice — the Cathedral Synagogue — consecrated with commensurate solemnity and dignity at the present Elizabeth Street site, in 1878.

With permanence in location, there followed stability. An indication of this remarkable stability is the fact that in the first ninety-five years of the "Great's" existence — that is, until the retirement of Rabbi Porush — the Synagogue has been guided by only four Chief Ministers, (three, if one were to exclude Rabbi E. M. Levy's ministry which lasted a mere three years from 1935 to 1938).

The Synagogue for many decades became the focus of Sydney Jewry's religious life, its Ministers — erudite, eloquent, capable, innovative men — being accorded, in Australia's free egalitarian environment, the same courtesies in civic, religious, political and social matters as the heads of other denominations. Of English background, following the model of Anglo-Jewry and tending to align itself with the Chief Rabbinate in London, the congregation of the Great Synagogue remained well into this century "British" in character and sentiment, conservative in its emphasis upon order, dignity and decorum, and "stiff" in the conduct of its services. For a long time, and especially during the troubled period of the British Mandate over Palestine, this conservatism led many to be cool to the idea of Zionism and to the ultimate creation of a Jewish State. It also mitigated very much against the participation in the Synagogue's administration and worship of the new "foreign" immigrants who came to Australia in successive waves in the 1880s, 1920s and, most massively and fruitfully, after World War II.

With the growth and dispersion into the suburbs of Sydney Jewry which became also more cosmopolitan in background (less English and more European), with the introduction into the community of diverse ideologies — both religious (Ultra-Orthodox, Orthodox and Liberal) and secular (particularly Zionism) — and with the creation of a succession of new congregations, the unquestioned centrality and influence of the Great waned. Because of the diversity of religious viewpoints and because many of the clergy's one-time function of acting as spokesman for the community have now been

☆ 3. Published by Hawthorn Press 1977 $14.50

taken over by the secular communal bodies such as the Boards of Deputies and the Executive Council of Australian Jewry, the "Great" could no longer act as *the* representative voice of Sydney Jewry to the outside world, let alone to the community itself. As if to compensate for this, the "Great" has to an extent turned inwards, intensifying over the years its own internal activities which have been emulated by other congregations, activities such as the creation of Women's Auxiliaries, Synagogue Youth, Youth Services, daily services, a journal, cultural activities, study circles, counselling, Young Marrieds groups, and so on in an attempt to draw in the young at a time when, as Rabbi Porush sees it, despite some encouraging signs that "what the sons wish to forget, the grandsons wish to remember", apathy, assimilation and intermarriage are making dire inroads into Jewish continuity.

Rabbi Porush's story of the Great Synagogue's establishment, growth, development and change is told articulately and with a wealth of well-mastered and assembled detail relating to dates, personalities and notable events in its history. But were the "Great" all that the book was about, the work would remain one of merely parochial concern. What adds immeasurably to its scope and interest is the parallel story of the evolution of Sydney Jewry, from its very inauspicious beginnings nearly two centuries ago through a series of declines and resurgences brought about by successive migrations to its present-day vibrancy and diversity (or plurality, to use an "in-term") which has largely supplanted the frail pattern of life with new attitudes and standards. Sydney, with its near-30,000 Jews, has matured and grown in sophistication in every sphere of Jewish life through new or fortified religious, educational, social and national institutions. The community has seen a proliferation of congregations accompanied by a growing separation and independence (though not yet total) from the Chief Rabbinate in London; the Batei Din have acquired their own autonomy; the Jewish day-school movement has grown; sophisticated lay communal leadership through the Board of Deputies and the ECAJ has emerged; B'nai B'rith, Hillel, Counterpoint, Shalom College, the Jewish hospital in Woolahra have come upon the scene; Zionism has been adopted almost universally; Aliya and Sh'nat are recognised as vital; and Jews, as individuals and as a group, are readily accepted into Australian society. The parallel to Melbourne is evident and Melbournians have much to learn about the evolution of their own Jewish community (despite some differences) by familiarising themselves with that of Sydney's Jewry.

All the above positive manifestations of strength notwithstanding, Rabbi Porush remains sober about the future.

In a letter to ministerial colleagues in 1946, he wrote of the burning questions of the day and enumerated intermarriage, proselytism, youth, education, the returned Jewish soldier and Palestine. It is also implicit from the main text that other problems centred around Shechitah and Kashrut. Today, more than 30 years later, the problem of the returned soldier does not exist and a beleaguered Palestine has been replaced by a beleaguered Israel. Otherwise, little else appears to have changed. The other questions remain unresolved — and one would venture to say that they are of a nature that they can never be satisfactorily resolved. More than this, new burning questions have arisen — a low birth rate, an increasing divorce rate, religious apathy, and "moral lassitude" — Questions not peculiar to the Jewish community but inevitably impinging upon it as a reflection of the currents affecting society at large.

Rabbi Porush's formula for survival he takes from Isaiah:

> "those who look to the Almighty shall renew their strength; they shall grow wings like eagles; they shall run and not be weary; they shall march and never grow faint" (40:29).

For a man who has spent a lifetime looking to the Almighty and guiding others to do the same, another conclusion would be unnatural and out of character. To many others, this unitarian remedy will be arguable. But for all, religious and secular, who desire familiarity with and understanding of the evolution of Sydney Jewry — indeed, of Australian Jewry — Rabbi Porush's "The House of Israel" commends itself for its balance, erudition, humaneness and excellence.

On a similar theme — the history of a congregation — though presented on a smaller scale is Newman Rosenthal's **"Formula for Survival — The Saga of the Ballarat Hebrew Congregation".** ☆ 4

It tells the story of the Ballarat Jewish community, officially established as such on Erev Yom Kippur in October 1853 by the Jewish pioneers of the Ballarat goldfields, adventurous, doughty men who brought an easy blending of loyalty to Judaism and Western liberalism, emancipation and secular education from Germany, Central Europe and the United Kingdom. To these were later added the East European Jews who escaped from Czarist oppression and brought with them a deeper knowledge of traditional Judaism and religious observance.

The consecration of Ballarat's first synagogue took place in 1855. Following a necessary transfer, the second, and permanent, synagogue was opened in 1861, under the guidance of a number of strong-willed and dedicated individuals who were the first of several dynasties of men and women who were, in time, to make their mark in both the communal, charitable, social and political institutions of the Jewish community in particular and more generally of Ballarat and of Australia at large. The names Marks, Levy, Bornstein and Dyte and, later, of Spielvogel, Rosenthal and Stone recur repeatedly in the dual roles of adherents to and leaders of the Ballarat congregation and of City Mayors, presidents of Rotary, members of the Ballarat Hospital Board, of philanthropic institutions and as servicemen in the Australian armed forces in two world wars. No insularity here in a community which worked closely with the non-Jewish community of Ballarat, which maintained enduring ties with the larger Melbourne and with the smaller yishuvim of Bendigo, Avoca, Geelong, Beechworth and Castlemaine, and which looked, as well, beyond Australian shores — witness Newman Spielvogel's role as Australian correspondent for the weekly Hebrew journal HaMagid, published from 1856 onwards in what was then East Prussia near the Polish border.

Vibrant though it was, the community had its conflicts to be sure, standard conflicts over proselytism and kashrut, but also more serious conflicts that threatened its unity — for example, the split into two congrega-

☆ 4. Hawthorn Press 1979 $13.50

tions at the turn of the century over the issue of orthodoxy. In time, this was resolved. But a new problem now threatened its continuing existence as a pivotal, active, forward-looking community. Inevitably, one by one, the old guard died out; the younger guard, seeking education and opportunity for material and professional advancement were leaving Ballarat for the capital cities, many of them from the more orthodox ranks of the community. The Ballarat community thereby lost both quantity and the quality of its Jewishness.

Certainly, a few energetic men like the late Paul Simon, his widow Jessica, and her brother Marcus Stone, the incumbent President of the Ballarat Synagogue, remained and have tried to maintain the viability of the synagogue and the community. The establishment of a nearby holiday retreat by Mount Scopus College, the classification of the Synagogue as a national trust, the frequent visits to it by many religious, social, cultural and sporting bodies and the development of Ballarat in general as a tourist attraction have all helped towards realising their aim, at least in part.

It is difficult, nonetheless, to share Mr. Rosenthal's optimism that its viability will, as the Synagogue approaches its "me'ah ve'esrim" (its 120 years), in fact persist. In the past, crisis has been resolved by some planned or unexpected response, for instance, the local encampment of the American armed forces during World War II; but, barring the unforeseen, Mr. Rosenthal's formula for survival — "the appointment of a custodian, probably a retired Jewish couple devoted to their labour of love, with free residence and living allowance" — seems as a long-term solution a tenuous one. Yet, regrettably, no other more practical solution is in the offing.

As a chronicle of the establishment, development, virility and decline of an important Jewish community and congregation in Australia, Newman Rosenthal's "Formula for Survival" is a sound well-researched and attractively presented contribution to the growing field of Australian Judaica.

Wartime regrettably but inevitably provokes distorted perspectives, paranoid fears, florid xenophobia and a wide range of anomalous actions that under the immediate circumstances seem to the enacting authorities eminently reasonable. So reasonable in fact that issues of innocence, human rights, human freedoms and human dignity become as nothing in furthering the cause of the war effort.

One such anomalous action is well dealt with in Benzion Patkin's **"The Dunera Internees".**☆ 5 These were the 2542 people, the majority of them (90%) Jews from Germany and Austria detained in England as enemy aliens and subsequently deported in 1940 in the "hell-ship" Dunera to the internment camps in Hay and Tatura in Australia. Amongst them, too, there were Christians including a Catholic Priest and a Protestant Pastor, and besides them a number of avowed Nazis and pro-Nazis. To the Jews, some of whom had already been in the German camps at Sachsenhausen, Dachau and Buchenwald, this detention by the British could seem to be nothing less than an act of the highest imbecility. Asher Joseph, one of the internees, perhaps states the case most effectively:

> "The tragic paradox of the situation was that while the Nazis were aiming to exterminate us because we were Jews, the British deported us as enemy aliens and potential fifth columnists, using ships urgently needed to transport food, men and munitions from America and the British Dominions to the United Kingdom. Instead of mobilising us to participate in the war effort against the Nazis, we were guarded by soldiers needed to guard the shores of the British Isles. How could any intelligent man reconcile such a situation?" (P. 51).

For many, up to four years were to pass between the time of their initial incarceration in England and their release in Australia to go their own selected ways. During these years, they were subject to deprivation (even of simple things such as adequate razor blades, toilet paper and soap), to physical abuse at the hands of their guards, particularly on the Dunera itself, to censorship, stagnation and the accompanying frustration of being both unable to practise their professions and to join in the struggle against fascism. Repeated representations by many to enter the armed forces on the side of the British or to join Jewish Units in the Middle East were turned down. Instead, they had, perforce, to accommodate themselves to a life in captivity, separated from their families in Europe, their existence for a considerable time not known to the Australian Jewish establishment or, when discovered, became an acute embarrassment to a section of it, not least among them being certain Army Chaplains of the Jewish faith and more responsible officers of Jewish welfare organisations, as evidenced in the book by some deplorable official responses.

All this notwithstanding, the incarcerated men showed a high degree of enterprise. They were, in large part, intelligent, educated and accomplished men — there being among them, for example, professors, teachers, rabbis, lawyers, artists, musicians, doctors — who ranged across a wide gamut of ideologies. There were intensely orthodox-religious men who refused to compromise one iota of halakhic law; there were Liberal Jews, baptised Jews, "Germans of the Mosaic persuasion", freethinkers and men who were utterly indifferent or even hostile to religion. Similarly, there were strongly-committed Zionists who had held office in the Zionist bodies in Germany, non-Zionists and anti-Zionists. There were socialists, communists and extreme leftists. And there were those who, under the influence of their companions or of the cultural programmes organised by some remarkable men, shifted ground and adopted ideologies alien to them before.

In two major ways particularly did the enterprise of the internees manifest itself; first, in the wide range and high standard of their cultural programmes, and second, in their internal organisation and creation of a sophisticated "self-government". Under the (fortunately) more benign eye of the Australian guard, there were conducted lectures, discussions, and highly successful theatrical performances (one revue was in 1943 staged in the Union Theatre at Melbourne University); there was, also, as books began to arrive, much self-education in English, Hebrew, in matriculation subjects and in manual skills designed to prepare the internee, upon release, for successful settling in Australia or, for the Zionist, for the zealously anticipated chalutzic life in Palestine. Regarding their self-government, it was somewhat complex. Suffice it to say, that it had its own departments, departments such as labour, emigration, legal, claims for damages, education, recreation, catering, hygiene (medical, dental, hospital), and

☆ 5. Cassell Australia $12.95

maintenance — none of which was interfered with by the camp authorities.

Finally, during 1942 and 1943, the internees gained their release. For some, freedom was a threat. Left now to their own resources, they faced the questions, where shall I go? What shall I do? Where and what shall I eat? A number of them became mentally ill and required admission into mental institutions for treatment.

These, fortunately, were the few. Others preserved their equilibrium and subsequently joined the Australian Army, the AIF, Military Intelligence, or the entertainment troops. Others again entered civilian jobs or worked in industry, while others still emigrated to Palestine or England. The majority elected to take out Australian citizenship and became absorbed in Australian society to which a considerable number have since made a notable contribution.

Benzion Patkin's book is structured in the form of many first-hand accounts written by the internees themselves, their reports interspersed with his own editorial explanatory or elaborating comment. This gives the work a vividness, immediacy and freshness that make it absorbing reading throughout. He tells also of the part he himself played, in his capacity as Honorary Secretary of the Zionist Federation of Australia and New Zealand, in providing the internees with the amenities they needed — books, newspapers, clothing, toiletries, etc. — and in securing their release and immigration certificates for Eretz Israel. In Benzion Patkin, the internees found their champion and it is fitting indeed that it is he who should have presented their story. Characteristic of the impulse that motivated him to undertake their cause is the argument he used in attempting to persuade Rabbi Danglow to take a positive attitude towards the German and Austrian Jewish internees: "You and I, Rabbi, could have been together with them in the internment camp, if we or our parents had not left Europe earlier."

For all its merits — and it has many — the book might have been enhanced by documentation of the public and administrative furore which the whole affair created in England and led to the issue of a Government White Paper regarding the brutal treatment of the internees by their guards aboard the Dunera — a furore to which there are only brief scattered references in the book and elaborations of which would have added depth to it. Equally interesting would have been the eye-witness reports from the other side of the fence at Hay and Tatura, the accounts of the Australian Guards, including the Camp Commandant, who in the main emerge in a not unsympathetic light despite their task.

3CR — THE INSIDE STORY

Michael Danby ☆

Stolen documents, rigged ballots, stacked meetings inside Melbourne's 3CR and secret deals with the "enemy" (the Victorian Jewish Board of Deputies) all gave the recently concluded Australian Broadcasting Tribunal (ABT) Inquiry into the Melbourne station an extravagant feeling of drama.

Events inside the politicised radio station leading to 3CR's "agreement" with the VJBD began only two weeks before the Public Inquiry was due to resume on 30 July. After 3CR broke off negotiations with the VJBD and sacked their barrister, Mr. Peter Vickery, Phillipa Schapper, 3CR Secretary, unexpectedly turned up at the VJBD offices in Little Collins Street, Melbourne. She hand-delivered an offer by 3CR to resume negotiations. A relatively moderate Management Committee had thrown out Australian China activist Bevan Ramsden, Australian Independence Movement leader Frank Panter, and other people like Bagwan Hassaram (identified by former Australian Union of Students (AUS) official, Sandy Thomas, as another Maoist) and eventually this affected the stance of 3CR. So did the prospect of a projected $120,000 in legal costs if the Inquiry ran through all of the evidence. So did the failure of the 3CR Radiothon to raise more than $5,000 of an expected $14,000. Barbra Anderson, 3CR Treasurer, explained at the 3CR Affiliates' meeting (27 July) that she had the Station's debts written out on a piece of paper at home . . . they owed some $11,000!

As the proofs of evidence piled up at the Tribunal's office, serious negotiations between the VJBD legal counsel and 3CR showed some progress. Interestingly, hardline 3CR lawyer Peter McMullin, Secretary Phillipa Schapper, and Chairman Ian Sutherland faded into the background as Committee members Lewis, Anderson, Jaquier, Smyth and Aitkin asserted themselves.

Contrary to the rumours put out by Albert Langer, the VJBD was in a strong position. It had received massive support, financial and otherwise, from Melbourne's Jewish community. It was well represented by two experienced barristers. It had, as the Royal Melbourne Institute of Technology (RMIT) student newspaper *Catalyst* put it, accurate intelligence on 3CR's desperately divided internal situation.

Board sources say a day does not go past without some internal leaflet document or letter from 3CR being mailed anonymously by one or other faction to the Board. One letter accused Mike O'Donnel, the leading compromiser, of acting dishonourably during a Workers Student Alliance attack on Melbourne Nazis in the early 70s.

The VJBD had bipartisan support from both the Liberal and Labor parties.

State Immigration Minister Jona had publicly condemned 3CR as did virtually the entire Liberal back bench in letters to the Board and petitions and speeches to parliament. A.L.P. media spokesman, Senator Ryna had supported the Board's stand. Deputy Opposition Leader Lionel Bowen had threatened to close CR down and the Labor State Parliamentary executive passed the following resolution re 3CR:

☆ Michael Danby is Information Officer with the State Zionist Council of Victoria

"The Parliamentary Party deplores racist statements from whatever source. We further believe that the media including radio should permit the broadcast of *all* views and not just one side."

The Board had the backing of the major ethnic communities including the Italian, Greek, Polish, Turkish communities and eminent Australian churchmen and historians.

In addition, Paths to Peace, a smaller group which calls for both Israel and Palestinian national rights, had attracted significant support including that of the Mayor of Collingwood (whose Council houses 3CR); Ian Elliot, the former Chairman of Access Radio 3ZZ; Dave Davies, Communist Party and Meatworkers' Union official; and Labor's Moss Cass, who had given 3CR its licence. Rothfield shocked pro-Soviet Socialist Left elements and the Maoists when he resurrected a leaflet signed by Clarrie O'Shea, Elliot v Elliot and George Seelaf supporting Israel.

By contrast, apart from a host of radical organisations, 3CR only had the support of what Max Teichman described as "the Wolfman, Dracula's Daughters and the Baghdad Strangler". But Socialist Left actionists George Crawford, Jean McLean, Joan Coxsedge and Bill Hartley did not provide the most intriguing of the pro-3CR submissions to the Tribunal.

These came in the form of materials deposited as "proofs" of evidence at the Deputy Crown Solicitor's office by former AUS official and leading Palestine Liberation Organisation (PLO) supporter, Franz Timmerman. We can only marvel at Timmerman's extraordinary decision to deposit several filing cabinets-full of personal documents, correspondence, etc., giving away the PLO's "family jewels". Investigative journalists are already on the trail and we await their disclosures with interest.

Albert Langer, who runs a 17-man outfit, Jews Against Zionism and Anti-Semitism (JAZA) also deposited evidence including a 1968 work, *Ostrokho: Sionism:* (Beware Zionism) by K.G.B. theorist, Yuri Ivanov. Ivanov was the first to develop the concept of "Jews Against Zionism". Langer, who arranged for Israel Trotskyite Ehud Ein-Gil to come to the 3CR Inquiry, showed annoyance that Ein-Gil's $1,200 airfare was not being fully utilised at a public forum. Taunted as to whether the money came out of his (Langer's) reported stock portfolio (Monash RevComms asserted in the early 70s that Langer was worth in excess of $100,000), Langer retorted: "You know I don't have a stock portfolio. I've got family trusts!"

The Langers, Timmermans, and McLeans were adamant: they opposed any "deal". But with its third barrister and with the prompting of Public Broadcasting Association of Australia (PBAA) Chairman, Michael Law, the 3CR Committee conceded on some basic issues including a tough anti-racist guideline and granting a right of reply to rebut factual misrepresentation and maligning of minority groups. For its part, the VJBD had to drop its demand for rights of access which will now be pursued through other areas of the public debate including general media bodies. The two parties reached a final agreement late on the night of Tuesday, 24 July. On Thursday, the full executive of the Board with all its religious, cultural, philanthropic and political affiliates present, voted *for* the agreement. The 3CR Committee were confident that the regular general affiliates meeting would also vote for the agreement.

But a surprisingly low turnout enabled the Blue (Ramsden) and Red (Langer) Maoists to vote 37:35 to defer ratification. Many affiliates were later to claim that the mail-out of notices to moderate affiliates had been sabotaged.

Langer, in a typical stunt, produced a leaflet reproducing selective quotations from a letter derived from the Deputy Crown Solicitor containing advice to Counsel assisting the Tribunal. Langer, desperate for a public forum, pleaded that other parties to the conflict had prepared a massive amount of evidence. Langer's ace, apart from Ein-Gil, was to be a Dr. Irving Herman, supposedly a former Research Director of the virtually defunct American Council for Judaism and now a lecturer at Footscray Institute of Technology.

The Council's head, Alred Lilienthal, was dumped as a 3CR witness. Lilienthal had featured in Eric Butler's *On Target* (24 August): "No Christian can be without Lilienthal's book, *The Zionist Connection",* said the League of Rights. The paradox of Langer, Hartley, et al praising an organisation that maintains shadowy links with the proto-fascist World Anti-Communist League was not unusual. During the build-up to the 3CR Inquiry another of 3CR's affiliates, the Connelly Association, got their PLO and IRA wires crossed when they railed against those "anti-Christ Zionists".

When the Tribunal granted 3CR a two-week adjournment, Maoist hardliners immediately began circulating leaflets urging "no deal with the Zionists". But both the fairness of the agreement and the alienating tactics of the Maoist factions were working in favour of the compromise. *Arab Liberation News* program (3CR) attacked the obsessive broadcasts of the other Palestinian programs, especially *Palestine Speaks:* "Not only have the broadcasts been overly abusive in tone but have tended towards a conspiracy view of history". A meeting of 200 Station workers voted in favour of the agreement.

The allegedly stacked listener-sponsor meeting voted against it and the final peak of affiliates' meeting voted in favour, making essentially minor changes to the text. This was counterbalanced by a threat from the VJBD to go back to the Tribunal if such views were expressed in a manner contrary to the new guidelines.

A preamble restated the majority's anti-Zionist views but this was mitigated by a letter from the 3CR Secretary that "We (3CR) confirm that the 'form' of the right of reply referred to in this paragraph (6) does not relate in any way to the substance of the right of reply but rather to the mechanism by which the right of reply if granted is to be exercised".

3CR's apparent determination to tone down the abusive content of some of its programs was demonstrated in the weeks preceding the Tribunal hearing. On 11 February, 15 July, 29 July and 12 August *Palestine Speaks* was cut or altered, although on 11 February punches were thrown at the Station and the censored section was played over the *Voice of Albania* who were forced off the air.

On August 19 Palestine Speaks was dropped in its entirety and since then has stuck to reportage of events in M-E that do not infringe the new guidelines.

Nor did 3CR restrict its new moderation to improving Palestine Speaks. After 3CR News broadcast a confidential government letter with the approval of 3CR's Lawyer, an outraged telephone call was received within minutes from the Deputy Crown Solicitor.

An emergency management committee sacked the Maoist Solicitor Peter McMullin, confirmed the suspension from the airwaves of former 3CR Secretary, Bevan Ramsden and of Maoist broadcaster Diane Cajella. In Beirut, the June English language monthly of the "ultras" in the Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP) noted "that the Zionist Octopus" had reached Australia but put 3CR in the wrong city — poor Sydney.

But 3CR's hardline international support was not sufficient and the affiliates' meeting voted in favour of the agreement. Both 3CR and the Board's Counsel supported closure of the inquiry and this was endorsed by Counsel assisting the Tribunal, Mr. Denton who in a rare moment of humour, described the Inquiry as like an English Monarch: it has taken an inconscionable time in dying.

Government and public broadcasting authorities have been greatly sensitized to the issue of racism on the airwaves by the 3CR fracas. This probably explained the support by the very large ethnic groups for the precedent established by the smaller but well organized Jewish community. Both 2SER in Sydney and 2RMBS FM in Armidale N.S.W., have conceded general right of *access* programs for Jewish groups to answer pro-P.L.O. programs. While some new public broadcasters have been denied accommodation on the basis of 3CR's controversial reputation, the effort to moderate 3CR seems to have been worthwhile both specifically in the case of the station and generally in the case of public broadcasting.

Hopefully public broadcasting, whether on radio or T.V. will not become politicised radio run by fractious miscreants a la 3CR. This fear was raised in Sam Lipski's original article in the Bulletin about "the Voice of Terrorism" and a combination of self regulation and public opinion seems to have corrected the situation.

P.S.

Bill Hartley's programs have continued with their poisonous invectives. On August 18 Hartley spoke of Zionist manipulations . . . Zionist influence in the U.K. mainly through financial circles in the City of London. On September 1 his program contained these gems:

"You (Carter) fear and glorify the Jews although you are well aware that the funds in Jewish banks are in fact Arab . . . the Jews are not a people at all . . . you (Carter) are unable of deciding your destiny in the coming election because the outcome of the elections is in the hands of Jewish banks which are controlling Arab money".

The Left, the Right and the Jews [1]

W. D. Rubinstein[2]

Examinations of the significant tendencies in world Jewry in this century have overwhelmingly focused upon two events which are generally taken as the most significant of the modern period, namely the Holocaust of central and eastern European Jews by the Nazis in 1933-45, and the establishment and maintenance of the State of Israel since 1948. While there can be no doubt of the fundamental importance of these events, overconcentration on them, together with an understandable reluctance of Jews to discuss their socio-economic advantages in an explicit and detailed fashion, have tended toward the neglect of a trend which, it can (and will here) be argued, is of nearly a parallel degree of significance. This is the steady, dramatic, and near-universal rise of Western Jewry into the upper middle class together with a considerable expansion and broadening of Jewish membership in the national *elites* (however defined) of most Western nations. Conversely (and by definition) this rise of Western Jewry to unparalleled affluence has led to the near-disappearance of a Jewish proletariat of any size in the Western world. Indeed, the Jews may possibly become the first ethnic group in history *without a working class* of any size, something which would present some curious and interesting problems to Marxist theory.

The rise of the Jews to socio-economic prosperity began, of course, in the Middle Ages, and it has been frequently claimed, especially by anti-Semites, that the Jews were always in fact a wealthy and powerful *elite.* While there have been many extremely wealthy and powerful Jewish individuals and dynasties throughout modern history, it is only since the 1950s that the Jews *as a whole* have risen into the upper-middle class, that the Jewish proletariat was transformed into the Jewish bourgeoisie. As recently as, say, 1948, my estimate would be that one-half to two-thirds of the Western world's Jews would have been engaged in working-class or low clerical trades. (At the present time my estimate would be that this figure is probably under one-quarter, possibly much lower still, with the remaining Jewish proletariat highly age-specific to the elderly).

In addition to the general upward socio-economic rise in the position of the Jews there has simultaneously occurred a movement of Jews on an unparalleled scale into what might be termed the "small" *elite* of most Western nations (of the type and number which might be examined in a study of *elite* position-holders), in contrast to what might be termed the "large" *elite* — the top (say) 20-30 per cent of the total population on the basis of income, status, or education.

This is less novel than the *general* upward rise of the Jews, since throughout modern history there has always been a Jewish segment of the "small" economic, intellectual, and even political *elite* in most Western countries (for instance, Rothschild, Ricardo

1. This paper was originally published in Quadrant, August 1979 and is reprinted here in a slightly abridged form with the permission of the author.

2. W. D. Rubinstein is Lecturer in Social Sciences, Deakin University.

and Disraeli in nineteenth-century Britain). What has changed since the second world war has been:

a) a broadening of the areas of Jewish participation beyond the "traditional" areas of Jewish acceptability — e.g., as merchant bankers, retailers, or physicists.

b) an increase in the Jewish percentage of the total "small" *elite* — although any such conclusion must largely be educated guesswork because of the lack of detailed and comparable historical studies.

My guess would be (based on *elite* studies known to me) that in America, Britain, and Australia respectively, about 10-15, 5-10 and 5 per cent of the "small" *elite* (defined in the most plausible way) at the present time are Jews, compared with the Jewish percentage of the total population in each of these countries of, respectively, 3, 1 and 0.5 per cent.

Consideration of the Jewish percentage of the "small" *elite* (and its equivalent in other spheres) points to a matter so fundamental to the arguments made here that it ought to be mentioned explicitly and at an early stage of the discussion. This is the *phenomenal over-representation* of the Jews at the highest levels of achievement, including (and, indeed especially) in scientific and intellectual achievement not always directly included in the "small" *elite* of public figures. Put another way, there is an extraordinary *gap* or discrepancy *between Jewish achievement* at the highest levels and *their relatively microscopic numbers.* (Most sources give fourteen to sixteen million for the total number of living Jews at the present time.)

Although the undoubted Jewish achievement in the sciences and other intellectual spheres cannot be directly compared with the rate of their participation in other segments of the "small" or "large" elites, there is equally clearly a likely correlation of sorts between achievement in one field and another, given the removal of religious and racial barriers, and the fact that, in capitalist societies, *wealth is power.* That the Jews (or, more precisely put, individual Jews) are very wealthy cannot be doubted: there can be no doubt that they are disproportionately over-represented among all wealth-holders and the economic *elite* in all Western societies, and that they probably possess a higher *per capita* income at the present time than any other ethnic group, again, in all Western societies where there are Jews. I have seen figures indicating that 10 per cent or more of all living American millionaires are Jews, and my own work on British wealth-holders leads me to believe that 10-20 percent of all Britons deceased in the last ten years worth 500,000 pounds or more were Jews.

Although, needless to say, the Jews have long had a wide reputation for their wealth and business acumen, several factors have disguised a particularly wide acceptance of such a view (aside from the fact that to plainly state that "Jews are rich" sounds anti-Semitic). One is that the very richest men in the Western world — the Rockefellers or Fords, or their modern equivalents — were surprisingly seldom Jews. The other is that the Jewish participation in the higher echelons of *corporate* capitalist life was and is limited, for a variety of reasons which cannot be discussed here (although this last situation is probably changing).

Jewish wealth is classically one-man or family wealth, not corporate wealth; the classical Jewish entrepreneur is the "small businessman" who becomes wealthy initially on his own, in fields like real estate, retailing, clothing, finance and entertainment. Extraordinarily, some writers continue to point to this as evidence not of Jewish advance, but as evidence of their exclusion from the "mainstream" of contemporary American (and other) business leadership.

Without belabouring the point in this brief discussion, I should claim that the positioning of the Jews in these trades (even if true) greatly *enhances* their potential for power and influence, by allowing them to become well-to-do without corporate attachments. Much the same logic applies to the professional, educational, and scientific spheres where the Jews are so prominent — only here the Jews have the greatly enhanced possibilities of influencing the techno-structure and commanding heights of the intelligentsia, media, and publishing — as they plainly have, especially since the second world war.

A final point which must be noted here is that the post-1945 prominence of the Jews represents the upward rise of the formerly — impoverished east European Jews in America, Britain, and elsewhere. The rise of this, the largest but traditionally most depressed segment of Jewry, has in a sense provided a replacement for the former central and western European Jewish leadership element (Sephardic and German Ashkenazi) whose creative abilities were already running fairly thin before 1939.

The rise of east European Jewry to leadership has resulted from precisely the old Jewish sectional or occupational bias and preference and from taking full advantage of the educational opportunities provided by the modern State. As is well known, 80-85 per cent of Jews go on to some form of tertiary education in most Western societies. This has the dual effect of transforming a very large sector of Jewry in a remarkably short time (in so far as higher education is an automatic ticket to the upper middle class). Thirty or thirty-five years of this — as has occurred since 1945 — will completely transform the socio-economic profile of the Jewish people.

Secondly, it will substantially increase the Jewish portion of *all* tertiary graduates and of all undergraduates, greatly enhancing the power and influence of the Jews as members of the middle class relative to the general population (who, of course, attend tertiary institutions at a much lower rate), helping again to create the gap between numbers and performance which we described above. It is not clear how the Jews could have chosen a shrewder strategy to enhance their influence in a world where they are numerically insignificant and historically subject to prejudice and oppression beyond that accorded to any other people.

Although historical anti-Semitism is an exceedingly complicated phenomenon, it is possible to point to three major sources of anti-Semitism in modern times:

a) From Christian theology (Jews are "Christ-killers", etc.);

b) From explicitly racist doctrines (Gobineau, Rosenberg, etc.);

c) A *dual* resentment of the Jews both as a powerful *elite* (the "international Jewish conspiracy") *and* as an alien migrant proletariat, threatening native employment and to swamp the areas into which they move.

All three of these sources have drastically declined since the War: Christian anti-Semitism has been officially condemned by most church groups, and, in any case, its impact has declined with the decline of traditional religious influence and belief; explicitly racist doctrines are entirely discredited and virtually unpresentable in any serious context, largely because of the Holocaust (and their unscientific nature); finally, the *dual* socio-economic position of Western Jewry has been transformed, as we have seen, by the upward socio-economic mobility of the *bulk* of the Jewish people.

This upward socio-economic transformation would seem likely to reinforce the source of anti-Semitism derived from the perception of the Jews as a powerful and mysterious international *elite.* Why, then, has it not resulted in an increase in anti-Semitism of this kind (especially when, as we shall argue, the reverse is in a sense true: the Jews are perceived in *friendly* terms by the gentile Establishment in most Western countries)?

There are four main reasons in my opinion.

a) The Holocaust has generated a genuinely deep and widespread sense of sympathy for the Jews among gentiles around the world.

b) The State of Israel has had important effects on non-Jews (and especially on those most likely to be anti-Semites); Israel is perceived as the pro-Western, pro-American "good guy", fighting against terrorists, hijackers and communists, against overwhelming odds. As is well known and frequently stated, Israel's way of life and methods of success have transformed the old image of the Jew as "parasites" and "cowards".

c) There has been a substantial change in the nature of the Western Establishment since 1945 and especially since about 1960. Before the second world war, the Establishment in most European countries still contained a substantial surviving element of the "atavistic" pre-industrial aristocracy or of rural/traditional social forms, e.g., the great landed families in England, or of the small town/rural — clerical forces (divided as they were) in France. Since 1945 (and finally from about 1960), these Establishments have i) genuinely evolved into purely *capitalist* structures, shedding their remaining pre-capitalist elements or ideologies, and ii) become much more "liberal" and "tolerant", e.g. on race, sex, religion, etc. Thus Establishment opposition to Jews as a capitalist *elite,* as an alien minority, and as a foreign religious sect has greatly declined.

d) There has probably been a similar decline in examples of what is termed the "authoritarian personality" type throughout society and especially in the working class since the 1950s, owing to greater affluence and mobility, to the liberating effects of television and greater education and to more permissive attitudes toward sex throughout society. It is difficult to imagine a Hitler coming to power today in any Western country under any set of circumstances.

All these points are, in a sense, by way of prologue to what is perhaps the main point of this paper. Along with (and partially because of) the upward movement in income, status, and influence of the Jews *as a whole* in the contemporary Western world there has come another phenomenon of equal importance and originality: *the realignment (or reversal) of anti-Semitism.* In the contemporary period, anti-Semitism of the extreme right has virtually disappeared, except among small groups like the National Front in England or the American Nazi party, which have no connection with the conservative Establishment (and cannot possibly have, deriving from an utterly alien economic and societal *milieu,* as well as advocating 'national socialism' rather than capitalism). On the contrary, the old animosity of conservative groups and forces in society toward the Jews has declined (and altered) to the point where *the Establishment right is now invariably actively philo-Semitic* and pro-Israeli.

Jews and Israel are now perceived by the Establishment right as fellow-members of the *elite,* and of the pro-American pro-capitalist Western bloc threatened by the Third World and by communism and terrorism. Considerable evidence for this can be amassed among the conservative Establishments in America, Britain, Australia, and elswhere. In Britain, to take one example, nearly two-thirds (65.8 per cent) of the sitting Conservative MPs in 1977 were rated as pro-Israel by one Jewish group, compared with under half of the sitting Labour MPs. Eight of nineteen Tory shadow Cabinet members at the same time were members of the "Conservative Friends of Israel" group, compared with only six of twenty-two members of the 1977 Labour Cabinet who belonged to the "Labour Friends of Israel" group (three of whom were Jews). There were thirteen British Conservative Jewish MPs (with two in the Shadow Cabinet) compared with none in 1955 (and who must, of course, be "adopted" by a local constituency organisation). Many of these MPs were not members of the wealthy Anglo-Jewish "cousinhood" of old families, but a generation or two removed from the East End slums. Mrs. Thatcher, the recently-elected Tory Prime Minister, has been described as more personally committed to the ideals of the State of Israel than any Conservative leader since Winston Churchill. For many years President of the Finchley Anglo-Israel Friendship League and an early member of the Conservative Friends of Israel, she sees Israel as an embodiment of her own values — self help, stubbornness, and enterprise *(Australian Jewish News,* 18 May 1979).

In contrast, *the main enemies of the Jews (and Israel) today are almost exclusively on the left,* most obviously the communist bloc and the Third World anti-"Zionist" states and their sympathizers in the West. In the Western democracies, the main danger to contemporary Jewish interests overwhelmingly comes from left-socialist anti-"Zionists", especially from the threat they pose of infiltrating and taking over the mainstream social democratic parties.

Just as the Establishment right is now thoroughly philo-Semitic, so the main sources of anti-Semitism (disguised as anti-"Zionism") have moved to the left. In general, the rule is: *the further left one goes, the greater the degree of anti-Zionism,* until, among Trotskyites and assorted Marxist revolutionary societies of one kind or another, anti-Zionism takes on the appearance of a pathological obsession: a glance, say, at any Australian Trotskyite newspaper will reveal that roughly 15-20 per cent of every issue is taken up with attacks on Israel and Zionism, despite the utter remoteness of these issues to 99 per cent of the Australian "working class". In the international sphere much the same is true, with the most "revolutionary" states and governments invariably being the most anti-Zionist as well.

There is, however, a very clear distinction to be drawn between the attitudes of the moderate, social democratic wings of the mainstream left-wing parties in, say, Britain or Australia, and the extreme left within these parties (and, *a fortiori,* the fringe left). Social democrats and moderate labourites remain, in general, very strongly committed to Israel, which they continue to perceive as the very model of a social democratic society, established and maintained against the most overwhelming odds. European (and other) social democrats, too, are philo-Semitic because of their keen remembrance of the Nazi horrors. Men like Harold Wilson in Britain, Willy Brandt in Germany, or Bob Hawke in Australia are among Israel's most passionate and sincere supporters.

On the other hand, everywhere in the Western World since the mid-1960s and especially in the 1970s, the left wing within the mainstream socialist parties (and, again, *a fortiori* within the fringe left) has become increasingly anti-"Zionist", pro-Palestinian, and pro-Arab, to the extent that an individual member of the extreme left within most Western socialist parties who remains strongly pro-Israel is a very anomalous creature indeed. By the socialist left, Israel is perceived not as the model of a social democratic society but as a fascist, militaristic monolith, a racist "settler society" in the same class as Rhodesia or South Africa, which has "stolen" the homeland of the Palestinians, driving them into exile or penury under the entirely fantastical and absurd belief that European Jews possess a right to Arab lands because of God's "promise" to Abraham four thousand years ago. Israel's racist and militaristic ideology has more in common with the Nazis than with socialism; in practice Israel serves the interests of American imperialism and monopoly capitalism. The only possible solution to the Middle Eastern question lies in the overthrow and dismantling of the "Zionist entity" and the establishment of a secular democratic state where Muslims, Christians, and (non-Zionist) Jews can live in harmony. The struggle against Israel is a just one; indeed, the Middle East is "the new Vietnam", and can only be resolved by popular and bloody resistance of the same sort.

This is obviously not the time or place to enter into any kind of discussion of the merits of the Palestinian case *per se.* It is, however, worth making three important points about this matter which relate to the argument of this paper:

a) The Palestinian issue for much of the extreme left often is manifestly of greater importance, and totally out of line with, any objective significance or political salience which the issue can conceivably have to the "working-class" of any Western country. To most Australian or American workers, the Israeli-Arab conflict (except in so far as its status determines the price of oil) might be one between Inner and Outer Mongolia, or between Rwanda and Burundi. It is the *leadership* of the extreme left which has attempted to make this issue the "new Vietnam" for reasons which are not all that apparent to me: it is probably true, too, that most American, British, or Australian workers who have any view of the matter are pro-Israel, just as they are pro-American and pro-"good guys".

b) The blossoming of the Middle Eastern issue for the extreme left has coincided precisely with a great *increase* in both the extent and depth of feeling of Western Jewry for the continued existence and welfare of the State of Israel, an increase which has occurred among both religious and agnostic Jews. Anti-Zionism among Jews has virtually disappeared since the mid-1960s (except on the Marxist left) whereas even in the 1950s there were still some notable anti-Zionist mainstream Jewish voices, especially in America.

c) Finally, I have no doubt that in Western left-socialist anti-"Zionism" there is a large element of anti-Semitism pure and simple. In particular, the malicious greed and envy directed at those who are successful, which is so strong a component of left socialism, has here found an "acceptable" enemy: the successful Jew. For while attacking the successful Jew as an "international banker", a "usurer", a "parasite", is now politically unwise, attacking the successful Jew as a "fascist" or an "agent of monopoly capitalism" is the height of trendiness, endorsed by the U.N. itself. It is the world's only Jewish nation which is singled out for annihilation or for transformation into a "secular, democratic state", not one of the twenty-two Arab Muslim countries of the Middle East. And this is the very definition of anti-Semitism: to *single out* the Jew for some special opprobrium not inflicted upon others.

While the Establishment right has been growing steadily more philo-Semitic, the extreme left has been growing steadily more anti-"Zionist" and this is strongly related to age and generation. Most young, committed left-socialists are anti-Zionists; probably fewer middle-aged left-socialists (in so far as this is not a contradiction in terms) are anti-Zionists, especially those who can recall the second world war. Younger left-socialists, as is often remarked, know nothing of the Holocaust; their only knowledge of the Jews is as the "aggressors" in the Middle East. And while it is the younger socialists who form the backbone of the anti-Zionist forces in the Western world at the present time, it is equally the Young Liberals and similar organisations which are most friendly to Jewish interests, for instance the Victorian branch of the Young Liberals who unanimously passed a resolution unequivocally condemning Melbourne radio station 3CR at their 1979 Conference.

Jews have consciously or unconsciously reacted to the dual phenomena described in this paper (upward mobility/left anti-Zionism, right philo-Semitism) by a distinct shift to the political right in all Western countries (with the major exception of the United States, where peculiar local circumstances, described below, obtain), and *Jews are now generally enbloc conservatives.* Considering the singular contribution of Jews to socialist thought and action from Marx onwards, and the equally lengthy history of right-wing anti-Semitism, culminating in Hitler, this shift, it can be argued, is the most profound and significant in modern Jewish history. Furthermore, given the degree of Jewish participation in both the "large" and "small" *elites* in most Western countries, especially their influence (not to put too fine a point on that matter) upon the commanding intellectual and media heights, this shift has already had and is bound in future to have, a very considerable impact on Western perceptions, attitudes and ideas. It is plain, for instance, that mainstream media perception of Israel and of, say, the

persecution of Soviet Jewry, has been influenced by these facts, as, indeed, has Western foreign policy toward Israel and the Middle East.

Accurate Jewish voting statistics are extremely difficult to obtain.

Nevertheless, some valuable but as yet unpublished research on this subject has been undertaken by Chanan Reich of Monash University, and there have been important published studies by Peter Medding (formerly of Monash University, now of Israel) among others. There is also the oral evidence and impression provided by interviews with Australian Jewish leaders. Both sorts of evidence point unmistakably to a rapid and dramatic decline in support for the ALP, and a concomitant rise in support for the L-NCP, since 1972.

According to studies I have seen, electoral support for the ALP among Melbourne Jews totalled 75 per cent in the late 1940s, 62 per cent in 1961, and was probably as high as the range 50-66 per cent even in 1972. Thereafter the turnabout was rapid and complete. There is unanimous agreement both among the academic researchers and among knowledgeable and informed Melbourne Jews, that in both the 1975 and 1977 general elections the L-NCP received two-thirds of the Jewish vote, with ALP support at one-third or less. To a large extent this was a direct reaction to Whitlam's "even-handed" Middle Eastern policies and to other more directly anti-"Zionist" trends in the ALP (particularly in Victoria); however, there can equally be no doubt that this change merely reflects the objective socio-economic interests of the Jewish community, their newly acquired high income and status attainments. It will be extremely interesting to see if these trends persist in years to come, especially as Whitlam has passed from the scene and a less self-destructive and eccentric leader has taken his place.

The exception to this general trend appears to be the United States. There has been no dramatic or long-term shift to the Republican party by the vast Jewish community in that country, although there has probably been something of a shift on a smaller scale since the mid-1950s. As Dr. Medding has shown, however, whenever the Democratic party has appeared to favour policies perceived as disadvantageous to Jewish interests, a short-term shift of allegiance can occur. This has happened most notably over the 1966 New York City vote on the "civilian review board" to adjudicate alleged cases of "police brutality", and in the 1972 Presidential election, when Senator McGovern, the Democratic candidate, was perceived as being pro-Palestinian.

Although superficially there appears to be little evidence of a long-term shift to the right, except when specifically Jewish interests are threatened from the left, one all-important fact must be remembered: *The Democratic party is not a socialist party.* Although some American liberal commentators have seen an "underground" tradition of tacitly socialist goals among the liberal wing of the Democratic party and, clearly, liberal Democrats like Hubert Humphrey and Eugene McCarthy would certainly have been socialists had there been an important American socialist movement, there is no American socialism. No doubt the Democratic party has instigated the American welfare state (in so far as one exists), but the welfare state is of course not socialism.

Liberalism in America has, since the New Deal, had as its principal aims the bringing of excluded groups into the American mainstream and the overall growth of the American economy. It has favoured Keynesian expansionism and measures making for greater social mobility within the context of American capitalism, like the "G.I. Bill" following the second world war, and "reverse discrimination" measures today, as well as tax cuts, low interest rates and low tariffs. It can be argued that such a party is rather the natural home of an upwardly mobile ethnic minority, of which the Jews are an example *par excellence.* This is especially true given the old-monied, forbidding, stuffed shirt "Union Club" face of Republicanism, with its patina of old-style anti-Semitism.

It must further be emphasised that just as the Democratic party is not a socialist party, so it has *no anti-"Zionist" or pro-Palestinian* element of any significance. This is a matter of very considerable importance. *American Jews do not perceive an anti-"Zionist" threat from the extremist wing within the mainstream left party because there is none.*

Indeed, as is well known, American politicians outbid one another, particularly during presidential elections, in promising military and economic aid to Israel. It is virtually inconceivable that at the present time any significant section of the Democratic party could adopt an anti-Zionist position. In my opinion the main reason for this is not, as is often stated, the importance of wooing the Jewish vote (which in actual fact is electorally insignificant in most states) but the commitment of the Democratic party to bourgeois capitalism and to the Western alliance, despite everything that has affected this since the 1960s. Unless the Democratic party adopts a platform of socialism, or unless it is successfully infiltrated by a significant number of left-socialist anti-Zionists, it is not easy to foresee any fundamental shift in its policies.

Many of these general points will become clearer as we discuss the specific situation in contemporary Australia. Indeed, given the small size and reasonably low profile of the Australian Jewish community, and the remoteness — in all senses — of Australia from the Middle East, the striking trends on the Australian scene provide in my opinion an extraordinary degree of confirmation for my general thesis.

Part II of this article will appear in the next issue of the "Melbourne Chronicle".

This material will appear in book form under the same title, to be published by Crown and Helm, London, 1980. The book will also deal with the Jewish situation in America, Britain, Israel and the Soviet Union as well as Australia.

Ashes, Smoke, Soap and Flesh

Simon Nagel

"Thou keepest thy faith to them that sleep in the dust"

Ashes scuttling before the wind,
Smoke billowing into void,
Soap flushed away as suds,
Flesh crumbling into dust.
Memory alone the nurturer of permanence,
Memory alone the Redeemer, God.

AUSCHWITZ AND KAMPUCHEA

(An open letter to a young friend)

by G. Goldberg

We were discussing an open letter which described the events in Kampuchea as "an Auschwitz". I disagreed with the description on the grounds that the Holocaust, a process of destruction in which the death camp at Auschwitz had such a major part, is an event unique in history — whereas you found nothing objectionable in calling attention to a human tragedy by evoking the horror of Auschwitz — it may help to shock people out of indifference and silence. I didn't argue with you at the time. Silence in the face of an atrocity is an atrocity in itself. Failure to cry out, to protest, makes us all partners in the shame.

I am writing this letter, however, because I went away with the impression that in the minds of young people today the Holocaust, though greater in scope, was another of those horrible episodes in which the history of mankind unfortunately abounds.

We have known each other for some years, and I know that you will not accuse me of believing that "our blood is redder". I was in a sense proud of your reaction, which showed that you are not insensitive to the suffering of people (though they be not "of the tribe") and I claim, as an older friend, some credit for that. But I also feel that my generation has somehow not fully succeeded in making itself understood, since for us the real measure of success or failure in bringing up the young is the degree of their knowledge of the Holocaust.

The literature on the Holocaust can broadly be divided into two categories: historical research and survivors' memoirs. Most non-Jewish historians concerned with documented evidence prefer not to rely on survivors' accounts — these are considered apocryphal and not suitable for objective study. A few writers dealt with the topic on a philosophical or theological level — in a broadly generalised way: God and Man, the nature of Evil, the human condition. But most fail to deal adequately with the causes of the event. Historians tend to be too objective — in the sense that they deal with the subject like with any human conflict: the Holocaust was inflicted by one part of humanity on another. This approach confuses rather than enlightens — human beings couldn't do such things to other human beings, not in the Age of Reason, not in the midst of civilised Europe. Some attempts have been made to explain the causes in socio-economic and political terms: Germany's defeat in World War 1, the Depression, etc. This may explain the rise of Nazism, but does not explain the successful implementation of the Final Solution. It's worth pointing out that no attempt to study the Holocaust has yet been made by a marxist historian. The reason for this failure is not only the political inconvenience (to official Marxists) of such an undertaking but the indadequacy of marxist methodology and terminology to deal with the subject.

The policy of the Final Solution does not make economic sense. The enormous loot gathered in by the Nazis in its wake was a by-product only, and could be had by them through expropriation (as was done in the thirties). The gold teeth extracted from the bodies of the victims could not have compensated for the loss of slave labour. Neither did the Holocaust contribute to the Nazi war effort. Quite to the contrary — there were instances when vital supplies were shunted aside in order to speed up the deportations to the death camps.

Nor was the Final Solution conceived as a means of terrorising the peoples of occupied Euope into submission. Terror as an effective policy must be overt, and must be fully publicised. The Jacobin Terror was a public affair. The Stalinist terror was so widespread that, although the G.P.U. preferred to work behind closed doors, the "knock on the door at night" became a way of life — not to mention the publicity accorded the Trials.

The Nazis also practised Terror in the open "public hangings, the razing of villages, the shooting of hostages. These acts of terrorism were meant to frighten. But the Final Solution was conceived in secrecy and its implementation was not publicised. Of course, people knew — it's impossible to maintain such an enormous machinery of death without people knowing. Yet the otherwise vocal and voluble Nazi propaganda did not mention it, except by way of hints. The Final Solution wasn't meant to frighten. Certainly — not the victims: they were deceived right up to the threshold of the gas chambers. Poland, where most of the death camps were operating since 1942 and where the largest number of people knew about them, had also the largest personnel in the underground armies since 1940 (although waiting "with arms at the side"). The Abwehr could not have been unaware of this. There was no need to terrorise the Hungarians — they were allies, yet a million Jews were deported to the camps. In France, a country with the most effective resistance (apart from Yugoslavia) the Nazis frequently resorted to terror, but also maintained strict secrecy about the fate awaiting the deportees. Terror was practised in all of Europe, particularly in the eastern parts, but the Final Solution was not meant to be a part of it.

The Nazis did derive a political advantage in implementing the Final Solution, but this was a spin-off rather than a motive, and it consisted in winning the sympathy of, or at least deferring the enmity of sections of the general population. A social revolution of sorts took place in Eastern Europe as a result of the Holocaust — some of the locals became heirs to the personal belongings and real estate of the deported Jews. This is not to imply that the Nazis conceived of the Final Solution as a means to bring about a distribution of wealth. Half of Europe was not occupied in order to introduce economic reforms for the benefit of the subjugated population. Where the Nazis robbed the rich, it was to give to themselves, not to the poor. But what Jewish property they would not appropriate to themselves or could not ship back home, was used to buy goodwill. This made good sense in countries with

the largest concentration of Jews and the greatest poverty (both among Jews and non-Jews alike).

Still, that loot was only a bucket in an ocean of misery and could not in itself induce the population to forget for a while that the Nazis were invaders and opressors, unless the political windfall gained by the former was from the Final Solution itself — the "solution of the Jewish Question" in Europe.

It is often said that the Nazis themselves did not believe their own racist rambling theories — they used anti-Semitism as a political weapon. Let's analyse this proposition.

The Nazis were astute politicians, and if they chose Jew-baiting as a political weapon they must have had grounds for believing it to be reasonably effective. In politics, the adoption of a certain stance is always a gamble. The anti-Jewish rhetoric of the Nazis before they gained power may have been such a gamble. The introduction of anti-Jewish legislation proceeded in stages, as if testing reaction, each stage more repressive — there was an element of a gamble in this. But the gamble succeeded. The Final Solution itself was therefore not a gamble anymore. The Nazis knew by then that it will succeed and that it will also provide them with a political advantage. And in order for it to be so, the ground must have been prepared well in advance. Of course, Nazi anti-semitic propaganda had its effect both in Germany and wherever exported to, but the war began six years after the Nazi rise to power and the Final Solution two years later. It's hard to believe that, great masters of propaganda though they were, the Nazis could have converted in such a short period of time, tens of millions of people from a position of indifference to a tacit, and in places active acceptance of the destruction of the Jewish population. (Even after 60 years of indoctrination of its subjects, coupled with intermediate terror, another totalitarian system cannot claim truthfully that it succeeded in converting its people to its causes). Of course, it could be claimed, and is being claimed in certain quarters, that the peoples of Europe did not approve of (when they knew about it) the Final Solution, and besides, few knew about it. Were it so, the Nazis would have been aware of that and could not hope to gain any political mileage from the policy of the Final Solution, and at some stage during 1939-1945 would have desisted rather than waste time and effort in the midst of a world war.

Thus the "political weapon" theory either fails or is totally irrelevant. Its acceptance indicts European civilization on the facts without explaining the cause of its moral deficiency in the context of the Holocaust. It also tends to present the Nazis as just another, (more radical) brand of cynical politicians and their crime as one of many committed — past and present — for the sake of Polity. It does not explain the fanatical zeal with which the Final Solution was pursued, why it was allowed to interfere even with the prosecution of the war, why the entire machinery of the Third Reich was put to work on its implementation.

The truth is that the Nazis did take the racist theories seriously. They did not invent anti-Semitism — it was there before they appeared on the scene, but they were its most fanatical devotees, and they pursued it to its extreme conclusion. But it wasn't merely a political tool "to divide and conquer". The Nazis were the maximalist exponents of a tradition which is a part of European folklore.

The Holocaust literature written by survivors provides us with an insight into the psychology of the victims, but not of the killers. Blended with the horror and pain of their story is a sense of bafflement as to the nature and motives of their tormentors. They were naturally looked on as men gone berserk, evil men — but quite ordinary, otherwise. Some were worse than others, more sadistic; some seemed to enjoy their work — others simply took pride in a job well done. In all, the victims saw in them men and women who have shed all moral constraints, but nonetheless of the human species. And no wonder — people brought up on the midrashic story of the Almighty rebuking the angels for rejoicing at the drowning of His children (pharaoh's men!); people who were told by the chronicler of the Chmielnicki massacres that he refrains from telling of all the horrible deeds done to the Jews, lest he shames God, in whose image all men were created — could not, even in Auschwitz, deny other men's basic humanity. That is precisely the cause of the perplexity permeating the survivors' story.

It is, however, both with a sense of horror, as well as apprehension that one takes a look at how the executioner, on the other hand, perceived his victims.

George L. Mosse deals with this subject in "Towards the Final Solution — a History of European Racism". But, part 1 of the book — The Beginning — commences with a chapter entitled "eighteenth-Century Foundations", and although there are some hints in this chapter, as well as in the introcuction, that the history of European racism ante-dates the 18th century, the author does not elaborate.

Killing has been a part of the human condition since the Beginning. In some culture the initiation rite was incomplete without the candidate killing "his man". Religion and the Law eventually proscribed killing, but ways were always found to rationalise it. However, the human nature of the victim was never disputed, whether he was a member of another tribe or an enemy soldier. Men killed other men in order to break resistance to invasion, to remove from land, to enslave. Religious minorities excited a desire to kill or convert. Since antiquity invaders either killed, but more often chased off, or absorbed and merged with the invaded. From an instrument of policy killing was at times elevated to a virtue — but in most cultures it called for some sort of absolution, some symbolic washing off the blood. Never was there a RESOLVE, for no TANGIBLE reason to annihilate an entire people and to rationalise its destruction by denying its members their status as human beings.

The Jew had first to become a theological concept before his basic humanity could be questioned. The Christ-killer (in the collective sense) became a mythological figure, an outcast until the Second Coming. In an age of superstition, he was "the seed of Hell", or a manifestation of the Devil himself — thus a persona other than human, and since he carried the Curse — less than human. (In all fables an accursed human turns into a creature of a lower rung of Creation). That the Jews were not totally destroyed during the Middle Ages (and even flourished, at times) was due to a theological "catch-22": the Jews were the witnesses of the First Revelation, were a party to the Covenant; Jesus' human ancestry was traced to a Jewish king (the Messiah of the house of David). On the one hand, the Jew had to be made to suffer since

he committed "the greatest crime in history", on the other — he had to be around until in faith he expiates his rejection of Christ.

Modernism and the Enlightenment had rendered the old terminology obsolete. Old prejudices never die, however, nor do they fade away easily. It is hard (though not impossible) to see, at an impressionable age, a Passion play, and still grow into a person tolerant towards Jews, even when one, in adulthood, renounces religion. (Contrast this with the Purim-spiel in which the villains are not Persian devils, but individuals, and rather very human). The Age of Reason notwithstanding, there were still those who would not accept the Jew as fully human. If he wasn't the Devil and, since he obviously wasn't from outer space, he had to be reclassified as a species apart — a sub-human. The Jewish Race has supplanted the Jewish religion as the villain of history — not this or that individual Jew, nor the Jew of a certain place or time-period — but The Jew — collectively and eternally. Race cannot be reneged from the way religion can — and racial characteristics remain unchanged unto the nth generation, unless interbreeding takes place. The Jewish race is subhuman and the antithesis of the Aryan Race, and since in Nature the inferior can easily contaminate the pure and the healthy, the sub-human has to be isolated, and if necessary, in the interest of racial purity — destroyed.

Each successive generation of racists went a step further, until from merely a sub-species of humanity, the Jew became a "parasite", a "pest" — and was thus finally dehumanised. Not only the description of the Jew — the suggested solutions to the "Jewish Question" were being expressed in terms hitherto applied to vermin: ausroten — exterminate. We often hear that the Nazis created in the Ghettoes and camps conditions which reduced the human beings to a sub-human level. The fact is that having defined the Jew, at the outset, as a sub-human, the Nazis then proceeded to create conditions which were designed to confirm th description.

It is being pointed out, nowadays, that Jews were not the only ones to suffer — then, before or afterwards. Nobody is denying that. But heaven help us, if we ever forget that there was, and is, a difference.

Men, like Stalin or Pol Pot were concerned with Power. Some people will concede to such men a degree of idealism, of sorts, a desire to build the Society of the Future. Their crimes are not less vile for that. To men dealing in Power, human beings are expendable, and the degree of power held determines the degree of expendability. But not one will claim that either of these men, or others like them, ever conceived tha notion of annihilation in entirety their respective subjects — these were needed, in order to be used and experimented with socially. To these men their subjects were statistical cyphers ("when one human being dies it's a tragedy; when millions die — it's statistics" — Stalin was supposed to have said) — but not vermin, and as such unfit to live. A terrible atrocity was committed during the closing stages of World War 1. In sheer ferocity it can be compared with the Chmielnicki massacres. Nearly a million Armenians were killed. The "reasons" and circumstances of this murder are still obscure. There is no evidence that it was a planned organised attempt to destroy the Armenian nation. There is no tradition around which the perpetrators of this atrocity could have created a consensus on the desirability of wiping the Armenians off the face of the earth. This was then another horrible eruption of the killing craze which all too often afflicts humanity. The Negro, too had been regarded as less than human — he was being mistreated, exploited and in places lynched; his family life was being destroyed — but no theory was propagated according to which he had to be destroyed as a threat to humanity. Even Southern rednecks while wanting to keep "the nigger in his place" also wanted him alive, first as a slave, then as a source of cheap labour.

The term "racism" is defined, inter alia, as "any program or practice of racial disrimination, segregation, persecution and domination based on . . . " race. These days many a human conflict which has its roots in economics and international politics is described emotively as racial. Colonialist exploitation is bad — full stop. Reducing it to racialism doesn't make it worse, but it's both inaccurate and dangerous to do so. Dangerous because it tends to overlook colonialist designs on the part of a power of the same "race". Dangerous also because it is becoming an accepted axiom that only non-whites can be on the receiving end of racism, and only whites can be guilty of it. Racism as defined had been used by many to rationalise their oppression of the Africans, Asians and the American blacks, but it is nonsense to imply that Racism was the motive behind that oppression. Racist anti-semitism, however, is the most extreme and lethal form of racism, because it alone was the driving force behind the attempt to biologically destroy an entire people ("race"). Of all forms of racism, anti-semitism alone resulted in GENOCIDE — "the systematic killing of, or a program of action **intended** to destroy a **whole** national or ethnic group". Anti-semitism is the most deadly form of racism because it is based on a centuries-old tradition built into a world-wide religious system, and as such is capable of periodic revival.

While the stench of human flesh from the crematoria still hung over Europe, the Jew has become somewhat less mythical. Three decades later the process of re-mystification has already begun. It is at work in the Middle East, where the "Protocols" have been translated and are being circulated and where the "killers of Jesus" motiff is being woven into the more extreme and vicious type of propaganda. The latter aspect is particularly disturbing, since it is unlikely to be meant for home consumption, where it is rather foreign to the religious experience of the population. More likely, it is designed to be re-echoed in the West, where coupled with oil blackmail, it can evoke the old image of the Jew. Elsewhere, Judaism is being singled out from among all other creeds as the religion of thieves, oppressors and enemies of mankind. This "literature" which combines the "scholarship" of Streicher and the jargon of the "class struggle" resembles the medieval exhortations to a Judenhetze. In a clash between two national movements — the Jewish one is branded "racist" by a world body. When scarcity of and overdemand for a vital energy resource force it's price up — Jews are being blamed either directly and deliberately, or by inference. What began essentially as a conflict of interests between two ethnic minorities in American cities acquires, because one of the two is Jewish, a wider dimension and spills over onto the arena of international politics. In all sorts of ways and to various degrees the threatened collapse of the world

economy and a possible outbreak of a world war are being by some attributed not to those who hold the world over a barrel, but to the Jew — an echo of the Nazi "explanations" for the Depression and World War II. All these revivals of the "outcast" image of the Jew are invariably either preceded or accompanied by a process, ranging from subtlety to the grotesque, of tampering with the facts of the Holocaust — reducing it to ordinary dimensions, denying that Jews were the primary target, quibbling over the number of victims — to outright denial of its having happened. The stronger one's hatred for the Jew, the more one is involved in evolving the old boy image — the less one is willing to admit the fact and uniqueness of the Holocaust. We marvel at the statements made by a black leader after visiting Yad Vashem (on his way to forge new alliances); in disbelief we read an inscription at Babi Yar that "soviet citizens" were killed there by the fascist invaders; in anger we witness newspapers providing space to "controversies" over the figure of six million Jewish victims; enraged, we read letters to the editor which "resolve" the tragic conflict in the Middle East by dismissing the destruction of a third of our people as "ZIONIST PROPAGANDA". Unable on the one hand to swallow these obscene affronts, stunned on the other by the realization that the tide has already turned, we ourselves, in our anger and frustration, tend to forget that only the collapse of the Third Reich prevented the Nazis from carrying out their **intention** to destroy **all** the eleven million Jews of Europe and the USSR (according to a tally prepared for the participants of the Wannsee conference on the Final Solution).

You also said that the use of the name Auschwitz to describe all horrors if quite understandable — Auschwitz has become a generic term, and such usage does not detract form its horror. But I feel, that it does — the use of generic terms has a levelling effect. Morally, Auschwitz can be used as a generic term ONLY for the other sites for the implementation of the Final Solution — death camps: Maidanek, Treblinka, Belzec, Chelmno, Sobibor.

The term "ghetto" has also become a generic term for a section of a city inhabited by an ethnic group. I wonder whether because of that, many young people do not visualise life in the Ghettoes of eastern and central Europe during 1939-1945 as being similar to life in Harlem today. Do not forget that "Ghetto", for us, stands for — corridor leading to Auschwitz.

Make no mistake — I am not belittling the Armenian tragedy, or the crimes committed in the Gulag. Nor am I trivialising the murder of a million Kampucheans. We must help these starving millions there. We must not remain indifferent to people's suffering anywhere. We must be concerned about and help the Vietnamese "boat people". We must cry out whenever injustice is done. And not necessarily because we, as Jews have suffered and ought to be more sympathetic to the suffering of others, (such an expectation is both unfair and unrealistic; it also carries dangerous implications) — we must cry out and render help because of our **common humanity**, and because, ultimately, of our common destiny.

All hell broke loose in Kampuchea. Kampuchea is a tragedy — of human dimensions. But Kampuchea is not Auschwitz, for Auschwitz IS BEYOND HELL from whence it casts a shadow over today and is trying to break through into the future.

POEMS

Cecilia Morris

Adolescence

He reared defiantly
flung her downwards
to bruise the earth.

Years lapsed;
hope was there.

The sun was bright this time;
she fed it oats, stroked its body
and rode bare-backed to the sea.

Infinity stretching across the sand,
they fused, cantered through the rock pools
as bare toes caressed his flanks
and the wind played music from sand dunes.

Controlled hands guiding the stallion
back to the enclosed green paddock.
She whispered of future times
then walked away.

Love

Rolling down the grassy slope
cocooned in happiness,
he laughed and said "you're mad."

Poplar trees rustled,
crisp leaves crunched,
a shell opened.

Barefoot, they meandered
gazing at statues,
high with needles of love.

Leaves have lost colour.
Will hungry time
clothe him in pin-stripe suit
and smooth his ruffled hair?

Cancel

Puddles squelch, steamy asphalt
breaks the spell with damp aroma.
A suit shiny with age,
jingles with small change.

Footsteps tread familiar streets,
your mind dwells on the evening meal.
Suburban gardens neat as pocket handkerchiefs,
a click of metal. At last you're home.

Strange the house so quiet,
no children run to greet you,
food smells don't assail you,
just the refrigerator motor dribbling on and on . . .

The note placed brazenly like a city billboard,
"Have left, solicitor will contact you.
Garbage tins need putting out."

I WANT A HIPPOPOTAMUS FOR CHRISTMAS

By Arnold Zable

I Want a Hippopotamus For Christmas was a very popular radio tune that year, the year of Cottage By The Sea, 1954. And when I hear that song, I see red and black, I see Captain Freckles and Deputy Crewcut, and I see smiling matrons lying through their teeth.

Until that 'holiday' my universe had been the inner suburbs of Melbourne. Carlton was the centre of that universe. There were distinct boundaries to this urban world. On one edge stood the Melbourne General Cemetery, a vast field of tombstones, decaying flowers and buried spirits. We would sometimes roam far enough afield to squeeze through a gap in the cast iron fence that surrounded this vast burial ground, and we would run around, dodging graves, trying to find the oldest tombstones with ancient dates, or watch ladies clad in black silently weep as they put down their wreaths of flowers.

Older village kids took me on excursions to another horizon, Merri Creek, where they caught yabbies, dangling pieces of meat at the end of strings. In another direction the horizon stretched as far as the Edinburgh Gardens, where greying men and women played bowls in dazzling white flannels, the giant black bowls curving noiselessly along freshly cut grass . . .

It had been decided, at the local state school, that I, a seven year old third grader, was to have the privilege of a holiday, three weeks at The Cottage By The Sea in Queenscliff, a chance to go far beyond my small urban universe.

I dimly remember saying goodbye to my parents at Spencer Street Station, clutching my luggage as I boarded. I remember a long journey with strangers, an evening bus ride, the sound of waves, and eventually the scent of fresh white sheets on a bed that stood beside many other identical beds in a long dormitory. And I clearly remember early mornings, the sound and smell of breakfast being prepared, and that wretched song, I Want A Hippopotamus For Christmas, coming from the kitchen radio, sung in a wailing spoilt child voice. The kind of voice some people call cute.

Red hair and freckles was the leader of the pack. His ten year old deputy had sandy yellow hair which suited crew cuts so well. I see red hair, freckles and short cropped yellow crew cuts when I hear that song. And I see red and black.

There were, I think, a few reasonable days at the outset of this three week adventure in foreign parts. Walks along the Queenscliff shoreline, gazing out at the mysterious wreck that was welded tightly to a rock about a mile offshore. Playing among old dungeons half buried in the sand and undergrowth, cob webbed slabs of cracked grey concrete. And always that vast sea, opening up a world that I had rarely glimpsed until that time.

But somehow, within the first few days, I started to become, in the eyes of the others, a wog boy. When this notion eventually became a permanent label, I don't quite remember. But once it became an established fact life was no longer quite the same at The Cottage By The Sea.

Captain Freckles displayed his poetic talents. He created a very popular song which becamea runaway hit at The Cottage. A very catchy refrain:

Rice and Sago,

The dirty Dago.

This short succinct chorus was sung to the backing of knives and forks banging on the table at meal times. Captain Freckles and Deputy Crewcut took it in turns to conduct the heavenly choir. I had the honour of having a song, specially dedicated to me, to serenade me as I ate my rice and sago.

Old dungeons, ship wrecks, an increasingly menacing sea, I Want A Hippopotamus For Christmas, Captain Freckles and Deputy Crewcut, all became a regular part of my day at The Cottage. But the nights were different, always the clean fresh sheets that could be stretched over my head as I snuggled up, preparing myself for a very different trip. I took astral journeys back to Carlton. Back to the cobbled lane that led to the backyard of our house. Back to the recent winter nights when the special long awaited moment arrived to light up the large wood stove in the kitchen, to roast potatoes, and sit by the glow of flickering fires, watching the flames lick up the pieces of wood that fed the blaze.

The mornings brought me back to The Cottage, to the banging of knives and forks, and eventually to that special day when I was to see red and black. It began with a game of kiss chasy, a game with the simplest of rules. Boy chases girl, catches her, struggles with her until he is able to kiss her. Then it is her turn to chase one of the boys and extract a kiss. Any participation of a wog boy in such games was, of course, out of the question.

So wog boy hung around, watched the game, stared at the wreck offshore, thought about friends back home in that distant village called Carlton.

The game of kiss chasy had come to a temporary halt. Captain Freckles had called his pack together into a huddle. They talked and laughed and pointed in my direction. The Captain came over to me, and told me that they had decided I could play after all. There was excitement in their eyes. But as yet I could not perceive the true colours of that episode. I was glad to be playing. Very happy about it in fact, especially when a girl began to chase me. I ran and dodged and allowed her to come within reach. She caught me.

Yes, she caught me — and spat in my face.

They all stood around, laughing.

They began to chant.

Rice and Sago, the dirty Dago.

She caught me — and spat in my face.

Suddenly I leapt at Captain Freckles. I clawed at him, I scratched and kicked and punched and pushed him to the ground and began to throttle him with my hands around his neck. And all that time, as I pounded him in my fury, I saw vivid red and black bolts of colour streaking before my eyes, and I throttled him harder

and harder, my hands tightening around his freckled neck. Someone was tugging at my shoulder, trying to drag me off him, but I kept throttling and seeing shafts of red and black light. Someone was screaming, 'you are trying to kill that boy', shaking me and screaming 'YOU ARE TRYING TO KILL THAT BOY'. The face of head matron came into focus. The colours melted. The anger drained out of my body, and I was led into the office of head matron.

'Look at his neck, look at that red mark. You were trying to strangle him. Why? Answer me you insolent boy. Don't just stand there. You were trying to kill him. You really were. I've never seen anything like this in all my years here. You were trying to kill him. Why? You wicked child. Why?'

There were no explanations given that day. A sentence was handed down. I was to spend a day in coventry, and I was no longer allowed to participate in the Sunday afternoon parties, when Aunty Dot would lead a singalong of Christmas carols and other songs from the good book, whilst the children had special serves of ice cream.

But there were compensations. Somehow, after that episode, Captain Freckles, Deputy Crewcut and the rest of the gang never recited that lyrical chorus again. They kept a respectful distance. I was left quite alone, free to wander back to my distant village.

★ ★ ★

I arrived, at last, back to Spencer Street. My father was there to pick me up. He asked head matron how I had behaved myself. 'He was a very nice boy', I heard her say, 'very well behaved'. I checked up on that fact yesterday, before I was to write this final paragraph. My aging father confirmed it. It's true. That is what head matron said. I am a very well behaved boy. Amazing. Perhaps I'll get a hippopotamus for Christmas.

Dangling

Simon Nagel

Dangling,
Oscillating pendulum
Swinging above the jagged barrier
Parting synagogue and street
And cleaving colour, clarity and strength of ritual
From the asphalt hollow of the grey unknown.

Hellas or Zion, Aristotle or Moses, grey matter or blood?
On the shelves, Heschel and Russell side by side,
The eyes seeking,
The hand reaching,
Unresolved,
Towards a consummation
Upon which the unborn generations,
Trembling,
Teeter.

Year of the Child — 1979

Barbara Schenkel

I

Children are like flowers:
even the ugly ones are beautiful.
Their bodies are soft and round,
their eyes sparkling,
their lips moist.
As for their smiles —
they make you want to cry;
even more so,
when their bellies
are blown up
with hunger . . .

II

Teenagers are brittle like old china:
it is so easy to break them . . .
Their bodies are tense with expectations
of future loves.
Their spirits dwell on see-saws.
Up and down, they flint,
up and down
endlessly.
They are timid and fragile
and yet . . .
they see themselves
as tough and strong and fearless,
and brave, and wise —
when in truth
they are as brittle as old china
and as precious.

Do not hurt them with your old-man wisdom;
do not thwart them with your derisive sarcasm;

they are so defenceless . . .

so tender . . .

The "Melbourne Chronicle" —

Subscription Form

Name ....

Address ....

.... Postcode ....

SUBSCRIPTION RATES: $6 for 1 year (6 issues)

Please send remittance to:
"Kadimah", 7 Selwyn St., Victoria, 3185

קיין פראַנקרייך און איך האָף, אַז ער וועט דאָרט בלייבן. (איך בין אַזוי שלעכט). איך בין די בעסטע אין קלאַס; איך רעד נישט צו פיל; איך לאַך נישט צו פיל, איך שרייב נישט קיין בריוו צו פיל; איך בין אַ מלאך...

איך האָף, אַז דו וועסט קומען צוריק שנעל אין קלאַס. מיר דאַרפן עמעצן וואָס האָט אַ ביסל שכל אין קאָפּ.

איך האָב מער נישט וואָס צו שרייבן און איך האָף, אַז דו וועסט שנעל געזונט ווערן.

רויזעלע שמערלינג
ניינטער קלאַס ש״ע שול

שלום עליכם

דאָס יאָר פאַלט אויס דער הונדערט צוואַנציק יאָריקער געבוירן־טאָג פון שלום עליכעמען. שלום עליכם איז אָנער־קענט אין דער ידישער און נישט ידישער ליטעראַרישער וועלט, אַלס געניאַלער שרייבער, הומאָריסט און פאָלקס־פילאָזאָף. געבוירן דעם 2טן מערץ 1859 אין אוקראַינע (רוסלאַנד) געשטאָרבן אין ניו־יאָרק דעם 13טן מאַי 1916. שלום־עליכם איז דער פסעוודאָנים פון שלום ראַבינאָוויטש.

האָדל

ווען דער קאַפּיטל האָדל איז געשריבן געוואָרן האָט רוסלאַנד געהאַט אַ מלחמה מיט יאַפּאַן. אַ יאָר נאָך דעם איז אין רוסלאַנד געווען אַ רעוואָלוציע און דער צאַר האָט געגעבן אַ קאָנסטיטוציע.

אין האָדלס צייטן זענען יידישע קינדער נישט דער־לויבט געווען צו גיין אין אוניווערסיטעט. זיי האָבן גע־לערנט אין דער היים דעם גאַנצן יאָר און צום סוף פון יאָר האָבן זיי געהאַט עקזאַמענס צוזאַמען מיט די אַנדערע קינדער. טביה האָט נישט ליב געהאַט דעם אידעאַליזם פון דער רעוואָלוציע, אָבער ער האָט פאַרשטאַנען, אַז אַנדערע מענטשן גלויבן אין דעם אידעאַליזם, און ער האָט זיי רעספּעקטירט.

חוה

די דערציילונג: חוה — איז די פערטע דערציילונג אין בוך פון שלום־עליכם: „טביה דער מילכיקער״. זי איז אָנגעשריבן געוואָרן אין יאָר 1906 — איין יאָר נאָך דער באַרימטער רוסישער רעוואָלוציע פון יאָר 1905.

חוה איז באַאיינפלוסט געוואָרן פון צוויי אידייען, וועלכע האָבן אין אָנהייב פון 20טן יאָרהונדערט גענומען אַריינדרינגען אין יידישן לעבן.

איין אידייע איז געווען — השכלה — דאָס מיינט: דורך בילדונג קאָן מען דערגרייכן וויסן, די יוגנט האָט געלייענט רוסישע ביכער.

די צווייטע אידייע איז געווען סאָציאַלער יושר. — אַלע מענטשן זענען גלייך: אַלע מענטשן זענען ברידער אָן אונטערשיד פון רעליגיע, נאַציאָנאַליטעט און קאָליר.

די צוויי ריכטיקע אידייען — האָבן אָבער געבראַכט פאַטאַלע רעזולטאַטן. חוה האָט זיך געשמדט, דאָס איז געווען איין פאַל, ווען טביה האָט נישט געקאָנט מאַכן קיין קאָמפּראָמיס.

דינה ערדשטיין
ניינטער קלאַס ש״ע שול.

דער „פּאַקיר״

(געזען אויף דער סצענע)

דער „פּאַקיר״ איז געזעסן אויפן קאַרפּעט, וואָס איז געלעגן אויף דער ערד. און אויף דעם קאַרפּעט איז געווען אַ קאָשיק, מיט אַ בילד פון אַ פערד, און אין דעם קאָשיק ליגן צוויי שלאַנגען, וועלכע שטייען און טאַנצן אונטער דעם קלאַנג פון אַ פלייט.

דער „פּאַקיר״ האָט אויך געטאַנצט מיט די שלאַנגען, זיי האָבן אויך געזונגען אָן אַ שיער אַ פּאָר מאָל: „אַלץ וואָס דו דאַרפסט, איז ליבע״ און ווען זיי האָבן געזונגען האָט דער קאַרפּעט זיך אויפגעשטעלט און דער „פּאַקיר״ איז אַוועקגעפלויגן.

בעלינדאַ בולוואַר
ניינטער קלאַס ש״ע־שול

דער פוטבאָלער

דער פוטבאָלער וועקט זיך אויף,
ער האָט איינגעפּאַקט זיינע זאַכן
און ער פאָרט צום ספּאָרט־פּלאַץ
ער זיצט
און קוקט
און וואַרט אויף דעם אָנהויב.
ווען די שוואַכערע שפּילערס האַלטן ביים סוף
וועט ער פאַרנעמען זייער אָרט.
ער גייט אריין אין צימער
דער טרענירער גייט צו אים צו,
און רעדט צו אים —
ער טוט זיך איבער
און מאַכט זיך גרייט פאַר דער שפּיל.
איין שעה פאַר דעם פוטבאָל־שפּיל
גייען אַלע שפּילערס אין אַ צימער
און דער טרענירער רעדט צו זיי וועגן שפּילן.
אַ האַלבע שעה שפּעטער קומען זיי אַרויס
האָפנדיק צו געווינען.
דריי שעה שפּעטער קומען זיי צוריק
פון שפּיל־פּלאַץ,
אומעטיק און אַנטוישט.
זייער קלוב איז געווען אַ פאַרשפּילטער.
אַזוי צען וואָכן נאָכאַנאַנד.

הערשל דזשייקאָבס
ניינטער קלאַס ש״ע־שול

אויגוסט 1979.

קינדער שרייבן

איין זומער־טאָג אין מיין לעבן

עס איז געווען פרייטיק, דעם 23טן דעצעמבער 1978. אַלץ איז געווען שטיל, און דאַן האָב איך געהערט אַ הויכן פייף: בררררררר — אויפשטיין! — האָבן די העלפער געשריען — קומט אַרויס אויף גימנאַסטיק! איך, און די אַנדערע מיידלעך פון מיין געצעלט האָבן אָנגעטאָן די קליידער. איך בין אַרויסגעגאַנגען פון מיין געצעלט. עס איז געווען אַ זייער שיינער טאָג, אין בעראַמאַנגע. איך האָב געאָטעמס די פרישע לופט. די זון שיינט אויף. דאָס גראָז איז געווען אַ שיינער גרין און דער הימל איז געווען זייער אַ קלאָרער און אַ בלויער. אַלץ איז געווען שיין. דאַן האָב איך געמאַכט גימנאַסטיק. דאָס איז נישט געווען זייער שווער.. נאָך דעם זענען מיר אַלע געגאַנגען זיך וואַשן. שפּעטער האָבן מיר געהאַט אַן אַפּעל. עס איז געווען טאָג־פּלאַן נומער 10, אויפן „סקיפּ״־לאַגער אין בעראַמאַנגע.

אַלץ איז געווען גוט!

דאָס פרישטיק איז געווען גוט, ווייל מיר זענען אַלע געווען הונגעריק. אָבער נאָך פרישטיק מוזן מיר אַרבעטן. איך, מיט אַ פּאָר אַנדערע קינדער זענען מיר געגאַנגען צוגרייטן דעם אַפּעל־פּלאַץ.

עס איז געווען האַלב צוועלף און מיר האָבן געלייענט די לאַגער צייטונג: „יידישע גליקן״. עס איז געווען זייער גוט. מיר האָבן געגעסן מיטאָג, און נאָך דעם בין איך און מיין קרייז געגאַנגען אין געצעלט אויף רו־צייט. מיר האָבן געהאַט אַ דיסקוסיע וועגן כאַווערשאַפט און סאָציאַליזם. נאָך רו־צייט זענען מיר געגאַנגען שווימען. דאָס וואַסער איז געווען בלוי און קלאָר. עס איז געווען גוט! און דאַן — פרייע צייט צו רעדן, שפּילן און טאָן וואָס מיר האָבן געוואָלט.

עס איז געווען אַ גוטער טאָג, ווייל איך בין נישט געווען אויף דיזשור!

נאָך אָוונטברויט האָבן מיר געהאַט מער פרייע צייט, ביז נאַכט־אַקטיוויטעט, וואָס איז געווען אַרום אַכט א זייגער. נאַכט־אַקטיוויטעט איז באַשטאַנען פון אַ סקויטן־שפּיל. עס איז געווען לאַנג, אָבער גוט.

דאַן האָבן מיר געטרונקען אַ ביסל מילך, און געגעסן קיכעלעך. נאָך דעם האָבן מיר געהאַט אַן אַפּעל, נאָכן אַפּעל האָבן מיר זיך געוואַשן און די קלענערע קינדער זענען געגאַנגען אין בעט. אָבער איך און די אַנדערע עלטערע קינדער זענען נישט געגאַנגען שלאָפן ביז 12 אַזייגער. איך בין געגאַנגען שלאָפן. דאַן האָב איך דערהערט אַ הויכן פייף — עס איז געווען דער אָנהויב פון אַנדער טאָג.

עליסאַ גריי

ניינטער קלאַס ש״ע־שול

אַ בריוו צו אַ קראַנקן פריינד

נו, דינה,

וואָס מאַכסטו? ווי אַזוי פילסטו זיך? קענסטו גיין שפּאַצירן? קענסטו זיך אויפשטעלן? — אוי, איך בעט דיר אַנטשולדיקן, ווייל איך פרעג דיר אַזוי פיל פראַגעס. דו קענסט זיי ענטפערן ווען דו פילסט זיך בעסער. יאָ, דו ביסט גערעכט, מיר זענען דאָ אין שלום־עליכם יידישער שול און מיר האָבן באַשלאָסן צו שרייבן אַ בריוו צו דיר. דו האָסט נישט קיין סך דורכגעלאָזט, ווייל מיר לערנען ווי אַזוי צו לייענען. ווען עס איז עלף אַזייגער זענען מיר גרייט צו לערנען יידיש. ריכטיק צו רעדן און שרייבן.

הערי רעדט נישט און הערט נישט וואָס מיר טוען אין קלאַס און אַרנאָלד הערט נישט אויף צו רעדן און שפּילן זיך. בעלינדאַ ברענגט נישט קיין פריינד היינט, אָבער זי לאַכט אַזוי פיל... עליסע שרייבט בריוו נאָך בריוו און זי איך נאָך אַלץ מיין בעסטער פריינד. דוד איז געפאָרן

אייגענע קינדער, וועלכע האָבן זיך געשעמט מיט זייער מוטערס יידישן אָפּשטאַם.

אסתר דזשאָנסטאָן — אַ פּאַטעטישע און טראַגישע פיגור, וואָס שטאַרבט אין אַ משוגעים־הויז, הגם זי איז געווען ביים פולן זינען.

★

דער עפּילאָג צו אסתר דזשאָנסטאָנס געשיכטע האָט אויך אַ שייכות צו דער געשיכטע פון יידן אין אויסטראַליע. אין 1943 האָט ראַביי ד״ר פּאָרוש פון סידנעי, אָנגעשריבן אַן אַרטיקל וועגן „רעגירונגס־הילף פאַר יידישע אינסטיטוציעס אין נ.ס.וו.״ עס ווערט דאָרט דערמאָנט אַ געוויסער ראָבערט ניקאָלס, אַן אויסטראַליער, וואָס האָט געשפּילט אַ גרויסע ראָל אינעם קאַמף פאַר יידישער גלייכבאַרעכטיקונג אין אויסטראַליע אין יאָר 1854. אַדאַנק אים האָבן יידן אין אויסטראַליע באַקומען די זעלבע רעכט ווי קריסטלעכע בירגער. יידישע סינאַגאָגעס און תלמוד תורהס האָבן אין יענע צייטן באַקומען אַ יערלעכע סובסידיע פון דער רעגירונג.

דער זעלבער ראָבערט ניקאָלס האָט שפּעטער געמאַכט אַ גרויסע קאַריערע אין נ.ס.וו.־פּאַרלאַמענט אין 1856, געוואָרן לאַנדס־מיניסטער, און שפּעטער פינאַנס־מיניסטער און געטאָן יידן גרויסע טובות אין סידנעי. ראַביי פּאָרוש באַמערקט ביים סוף פון זיין אַרטיקל, אַז ראָבערט ניקאָלס האָט געהאַט אַ יידישע מאַמע. דאָס איז געווען אסתר דזשאָנסטאָנס טאָכטער, וואָס איז געבוירן געוואָרן אויף דער קאָנוויקט־שיף און איז שפּעטער „פאַרלוירן געגאַנגען״, נאָכדעם ווי איר מוטער האָט חתונה געהאַט מיטן שאָטלענדישן אָפיציר דזשאָרדזש דזשאָנסטאָן.

דאָס „פּינטעלע ייד״ האָט זיך אָפּגערופן אין אסתרס אייניקל, אַ הונדערט־פּראָצענטיקן אויסטראַליער, וואָס איז דערצויגן געוואָרן אין דער קריסטלעכער רעליגיע, און אינסטינקטיוו געוואָרן אַ מליץ יושר פאַר יידן.

אַ מערקווירדיק קאַפּיטל פון יידישער געשיכטע אין אויסטראַליע.

נונגסלאָזער לאַגע אויפֿן אונטערשטן דעק פֿון דער שיף, צוזאַמען מיט די ערגסטע עלעמענטן פֿרויען־פֿאַרברע־כערינס.

אָבער דאָ האָט איר מזל אויפֿגעשיינט אין די סאַמע פֿינצטערנישן פֿון איר ביטערן גורל. אויף דער זעלבער שיף האָט זיך אויך געפֿונען דער קאָמענדאַנט פֿונעם קאָנ־וואָי, וואָס האָט באַוואַכט די אַרעסטאַנטן, דער ענגלישער אָפֿיציר, דזשאָרדזש דזשאָנסטאָן, אַ מאַטראָזן־לייטענאַנט, וועלכער האָט שפּעטער געמאַכט אַ גרויסע קאַריערע אין דער נייער קאָלאָניע. אַן אָפּשטאַמיקער פֿון אַן אַלטער מיוחס־דיקער שאָטלענדישער משפּחה, האָט ער געדינט אין ענג־לישן מיליטער בעת דער אַמעריקאַנער מלחמה קעגן וואַ־שינגטאָן. דאָרטן איז ער שווער פֿאַרוווּנדעט געוואָרן און מען האָט אים איבערגעפֿירט אויף אַ לייכטן פּאָסטן ווי אַן אָפֿיציר אין אַויסטראַליע. ער איז אַלט געווען 23 יאָר בשעת ער האָט געטראָפֿן אויף דער שיף די יידישע פֿרוי און זיך אין איר פֿאַרליבט.

אַז די שיף איז נאָך 6 חדשים רייזע אָנגעקומען קיין סידנע אין יאָר 1788, האָט דער יונגער שאָטלענדישער אָפֿיציר גענומען צו זיך די יידישע פֿרוי מיט איר קינד און זיי באַשיצט. אויף יעדן פּאָסטן, וווּ דזשאָנסטאָן האָט געדינט, אויף די פֿאַרשידענע קאַטאָרגע־פּלעצער, וווּ דער אָפֿיציר האָט אָנגעפֿירט מיט דער וואַך פֿון די אַרעסטאַנטן, האָט ער מיטגענומען זיין יידישע געליבטע מיט איר קינד.

דזשאָנסטאָן איז געווען גוט געזען און באַפֿריינדעט אין די רעגירונגס־קרייזן. ער איז געווען אַ לאָיאַלער אָפֿיציר, וואָס האָט אומברחמנותדיק אונטערדריקט דעם אויפֿשטאַנד פֿון די אירלענדישע פּאָליטישע אַרעסטאַנטן אין ניו־סאַוט־וועילס, און ווי אַ באַלוינונג דערפֿאַר האָט ער באַקומען פּרוכטבאַרן באָדן אין דער פּאַראַמאַטאַ־געגענט און אַוואַנסירט צום ראַנג פֿון אַ פּולקאָווניק און שפּעטער אַפֿילו געוואָרן גאָווערנאָר פֿון דער קאָלאָניע.

דזשאָנסטאָן איז געווען געטריי זיין יידישער פֿרוי, געהאַט מיט איר אַכט קינדער און שפּעטער, אין יאָר 1814, מיט איר אָפֿיציעל חתונה געהאַט. די געוועזענע יידישע אַרעסטאַנטקע איז געוואָרן די ערשטע לײדי פֿון דער קאָלאָניע אַלס די פֿרוי פֿונעם גאָווערנאָר.

דזשאָנסטאָן איז אָפּט אין אָפֿיציעלע ענינים געפֿאָרן קיין ענגלאַנד; זיין יידישע פֿרוי אסתּר דזשאָנסטאָן, ווי זי האָט זיך גערופֿן, האָט פֿאַרוואַלטעט מיט זיינע געשעפֿטן אין אויסטראַליע, אָנגעפֿירט מיט דער אַרבעט אויף זיינע פֿאַרמס מיט די סטאַדעס שעפּסן, געגעבן אַרבעט די קאָנ־וויקט־אַרבעטער. זי האָט אַרויסגעוויזן גרויסע פֿעאיקייטן און אין אַ קורצער צייט אַרום זענען זיי רייך געוואָרן און געווען איינע פֿון די גרעסטע ערד־באַזיצער אין נ.ס.וו.

די טראַגעדיע פֿון דער יידישער פֿרוי האָט זיך אָנגע־הויבן נאָך איר מאַנס טויט. אירע אייגענע קינדער — איצט רייכע לאַנדבאַזיצער און אַריסטאָקראַטן פֿון דער קאָלאָניע, האָט נישט געפּאַסט צו האָבן אַ יידישע מאַמע און נאָך דערצו — אַ געוועזענע קאָנוויקט־פֿרוי.

די קינדער האָבן זיך געוואָלט צעטיילן מיט דער ירושה נאָך ביי דער מוטערס לעבן און פֿון איר געוואָלט פּטור ווערן; זיי האָבן איר פֿאַרפֿאָלגט, געפּייניקט פֿיזיש און גייסטיק און דערפֿירט דערצו, אַז זייער יידישע מוטער האָט אַנאָנסירט אין אַ סידנעיער צייטונג וועגן פֿאַרזעצן איר פֿאַרמעגן, כּדי צו האָבן געלט צוריקצופֿאָרן קיין ענגלאַנד.

דאָס האָט נאָך מער אויפֿגעבראַכט אירע קינדער, וועל־כע האָבן גענומען זייער מוטער אין געריכט צו באַווייזן, אַז זי איז נישט נאָרמאַל און קען נישט מער פֿאַרוואַלטן מיט די פֿאַרמעגנס פֿון איר מאַן.

דער פּראָצעס איז פֿאָרגעקומען פֿאַר אַ ריכטער מיט אַ דזשורי אין סידנעי אין 1829. איר פֿאַרטיידיקונגס־אַד־וואָקאַט האָט געהאַט אַ שווערע אויפֿגאַבע איבערצוצייגן די דזשורי, אַז אסתּר דזשאָנסטאָן איז ביים נאָרמאַלן זינען, ווייל אירע קינדער האָבן אונטערגעקויפֿט אַ דאָקטאָר, וואָס האָט פֿעסטגעשטעלט, אַז זי איז נישט נאָרמאַל. די דזשורי האָט אויך געהאַט אַ נעגאַטיווע שטעלונג צו דער יידישער פֿרוי — געוו. קאָנוויקט.

דאָס איז די גרויסע טראַגעדיע פֿון אַ מוטער, ביי וועלכער אירע אייגענע קינדער האָבן נישט בלויז צוגענומען אירע שווער אויסגעאַרבעטע פֿאַרמעגנס, וואָס זי אַליין האָט אָנגעזאַמלט בעת איר מאַן, דער אַריסטאָ־קראַט האָט פֿאַרברענגט זיין פֿרייע צייט אין די „הויכע פֿענסטער" — די קינדער האָבן ביי איר אויך צוגענומען איר פּערזענלעכע פֿרייהייט, איר מענטשלעכע ווירדע און דעם זעלבסט־רעספּעקט.

אין די לעצטע יאָרן פֿאַר דעם „קלאַפּ" האָט זי זיך דערנענטערט און באַפֿריינדעט מיט די יידישע באַפֿרייטע קאָנוויקטס, וועלכע האָבן געוווינט אין סידנעי, פֿאַר־בראַכט אין זייער געזעלשאַפֿט און דערמאָנט דאָס יידישע לאָנדאָן.

דאָס לעצטע יאָר האָט זי פֿאַרבראַכט אַן איינזאַמע און פֿאַרלאָזטע און איז געשטאָרבן אין אַן אַזילום אין 1846. מען האָט זי מקבר געווען אין דזשאָנסטאָנס פֿאַמיליע־קבר אין אַנאַדייל, נעבן סידנעי.

נאָך איר טויט זענען אַלע דאָקומענטן, פּאַפּירן ווי אויך דאָס טאָג־בוך פֿון דזשאָנסטאָן אויף אַ געהיימנישפֿולן אופֿן פֿאַרשוווּנדן. וואַרשיינלעך האָט די פֿאַמיליע דאָס אַראַנ־זשירט. די דזשאָנסטאָן־אַריסטאָקראַטן האָבן נישט געוואָלט האָבן קיין „פֿלעק" אין זייער יחוס.

דאָס בילד פֿון אסתּר דזשאָנסטאָן, וואָס איז געדרוקט צוזאַמען מיטן אַרטיקל, איז גענומען געוואָרן פֿון אַ פּאָר־טרעט וואָס איז געפֿונען געוואָרן ביי מרס. לאַנגהעם פֿון סידנעי, אַן אור־אור־אייניקל פֿון דזשאָנסטאָן. דאָס בילד ווייזט אַן אײדעלע און אינטעליגענטע יידישע פֿרוי, פֿון ספֿרדישער אָפּשטאַמונג און איז געמאָלן דורך אַ סידנעיער אַרטיסטן־מאָלער אין 1810.

דאָס איז אַ שטאַרק קאָנדענסירטע געשיכטע פֿון אַ יידישער קאָנוויקט־פֿרוי, אַ גוטע טעמע פֿאַר אַ היס־טאָרישן ראָמאַן, וואָס בעט זיך מ'זאָל אים אָנשרייבן: פֿונעם פֿינצטערן קעלער אינעם „נוי־גייט" קרימינאַל אין לאָנדאָן ביזן העכסטן שטאַפּל אַריסטאָקראַטיע אין דער נייער קאָלאָניע אין נ.ס.וו., פֿאַרלאָזט און פֿאַרפֿאָלגט דורך אירע

שמואל בענעט

אַ יידישע „קאָנוויקט"־פרוי אין אויסטראַליע

מערקווירדיק זענען די געשיכטעס פון מענטשלעכן לײדן און פּײַן; זיי גייען פאַרביי ווי דורך אַ קאַלײדאָסקאָפּ פון צײַט און ווערן פאַרשווונדן אין תהום פון פאַרגעסנקייט.

טראַגישע געשיכטעס, וואָס באַרירן אַ מאַסע, ווערן אָפּט פאַרצייכנט דורך כראָניקעס, אָדער דורך אַ טאַלאַנט־פולן ראָמאַנען־שרייבער, וואָס נוצט אויס דעם מאַטעריאַל פאַר זיין מייסטערווערקט, אָבער אַן אַנדערן גורל האָבן אינדיווידועלע טראַגעדיעס פון מענטשן וואָס מאַכן אַדורך אַ גרויזאַמען און קאָשמאַרנעם לעבנס־שיקזאַל. ניט שטענדיק איז פאַראַן אַ דיקענס, אַ זאָלאַ אָדער אַ הוגאָ, וואָס זאָל דאָס פאַרצייכענען.

דאָס ווירקלעכע לעבן איז אָפּטמאָל מער שפּאַנענדיק ווי אויספּאַנטאַזירטע פיקציע. צו אַזעלכע אמתע געשיכטעס, וואָס האָבן פּאַסירט אינעם אָנהויב פונעם 18טן יאָרהונדערט, געהערט די סאַגע פון אסתר אייבערהעמס, שפּעטער דזשאָנסטאָן.

ס'וואָלט געווען צו ענג אין די ראָמען פונעם דאָזיקן אַרטיקל איבערצוגעבן אפילו בקיצור דעם אינהאַלט פון אָט דעם אמתן היסטאָרישן ראָמאַן, וואָס איז פאַרלאָפן אינעם 18טן י"ה. ווי אַזוי אַן אָרעם, אומגליקלעך יידיש מיידל איז צוליב א בלבול אין אַ גניבה אין לאָנדאָן, פאַרמשפּט געוואָרן אויף זיבן יאָר קאַטאָרגע אין אויסטראַליע (ענגלאַנדס סיביר).

דאָס יידישע מיידל איז אָנגעקומען קיין אויסטראַליע אין 1787, מיט דער ערשטער אַרעסטאַנטן־שיף. אין דער אויסטראַלישער געשיכטע ווערט דאָס באַצייכנט ווי אַ יחוס.

די אָפּשטאַמיקע פונעם „ערשטן פלאָט" — די ערשטע אַרעסטאַנטן — זענען די אַריסטאָקראַטיע, ווי, למשל, די אַמעריקאַנער „פּילגרים־פּאָטערס".

דאָס יידישע מיידל איז נישט געווען די איינציקע אין

אסתר דזשאָנסטאָן

„ערשטן פלאָט"; געווען אויך אַ צענדליק יידישע מענער, צווישן זיי אַ געוויסער אייבי סאָלאָמאָנס, וועמען דער באַרימטער שרייבער טשאַרלס דיקענס האָט גענומען ווי אַ פּראָטאָטיפּ פאַרן יידישן גנב „פייגין" אין זיין בוך „אָליווער טוויסט".

דער ענגלישער קרימינעלער קאָדעקס פון 17טן און 18טן יאָרהונדערט איז געווען אַ זייער שטרענגער. פאַרן קלענסטן פאַרברעכן, פאַר אַ גניבה אין ווערט פון איין שילינג, איז מען באַשטראָפט געוואָרן מיט זיבן יאָר קאַטאָרגע אין אויסטראַליע — אין יענער צייט אַ שטראָף־קאָלאָניע, וואָס האָט אָנגעוואָרפן אַ שרעק אויף ענגלישע פאַרברעכערס.

אין יאָר 1786 האָט מען אין לאָנדאָן באַשולדיקט דאָס יידישע מיידל אסתר אייבערהעמס, אַז זי האָט געגנבעט עטלעכע יאַרד סחורה אין אַ געשעפט אין ווייטשעפּל; הגם זי איז געווען אומשולדיק און געהאַט אַן אַדוואָקאַט, וואָס האָט זי פאַרטיידיקט, האָט זי פאָרט באַקומען זיבן יאָר קאַטאָרגע. דער פאַקט וואָס זי איז געווען מעוברת האָט אויך נישט געהאָלפן, די אַפּעלאַציע צום קעניגלעכן חסד לויטן ענגלישן געזעץ איז אָפּגעוואָרפן געוואָרן און זי איז פאַרשיקט געוואָרן צוזאַמען מיט נאָך 120 פרויען פון דער לאָנדאָנער אונטערוועלט אויף דער אַרעסטאַנטן־שיף „ליידי פענרין".

די יידישע פרוי, צוזאַמען מיט איר קינד, וואָס איז אין צווישן געבוירן געוואָרן, האָבן זיך געפונען אין אַ האָפּ־

פירט יצחקן צו דער עקידה. זיי מאַטערן אויך דעם מגושם יפתח ווען ער פירט זיין טאָכטער צום טויט. מירן נישט אַריינגיין אין ווייטערדיקע פאַרנאַנדערקלייבונג פון די צוויי עקידות, פון זייער אורשפּרינגלעכן יסוד, צווישן טיפן גלויבן פון אברהם אין גאָט און דאָס געפיל פון אַ פראָסטאַק, אַ רוצח צו האַלטן וואָרט, ווייל דאָס איז דאָך דאָס מינדעסטע, וואָס גיט אים צו מענטשלעכע חשיבות.

עס איז דאָך נישט שייך אַרומצונעמען אַלע פּאָעמעס. זיי דאַרפן ווערן ארומגענומען אין אַ גרעסערער אַרבעט, איך אַ בוך, נישט אין אַ פּעריאָדיק. איך וויל נאָר דערגאַנצן מיין קורצן דורבליק מיט איין באַמערקונג: אַשעראָוויטשעס שפּראַך איז מאָלעריש און זאַפּטיק, די געדאַנקען טיף, די בילדער דריי דימענסיאָנעל, דאָך גלויב איך, אַז די פּאָעמעס זענען געשריבן געוואָרן מיט דער אינטענץ צו רעציטירן בעל־פּה פון אַן עסטראַדע. עס פעלט זיי די קליינע באַצייכענונג, וועלכע זאָגט גאָר אַ סך — צימצום.

זייער ערדיש־מענטשלעך זיין דעקלאַרירן פאָלגנדע שורות:

סיגייט זיך לייכט ווּהין אונדז ציט נישט,
סיגייט זיך שווער ווּהין אונדז ציט,
ניין, מיר קענען נישט פאַרבלייבן ווי מיר זענען
נאָר אַזעלכע ווי מיר זענען!
בלויע בענקשאַפט קוואַלט אין אונדז,
רויטער ווייטיק פליסט דורך אונדז;
אַפּסמאַליען זיך, אָבער אַנרירן די זון!

באַוווסטזיניק צי אונטערבאַוווסטזיניק האָט דער דיכטער אָנגערירט דעם סאַמען נעוראַלגישסטן אַספּעקט פון לעבן־טויט. בינען — זכרים שטאַרבן גלייך נאָכן באַהעפטן זיך מיט דער בין־קעניגין. די נאַטור האָט געגעבן דעם זכר זיין באַפרידיקונג איין רגע פריער פארן פאַרלירן דאָס לעבן, קומט אויס, אַז די מתנה פאַרן דערגרייכן דעם ציל איז — טויט. אָבער, דעם מענטש ציט דווקא צו דערגרייכן דאָס אומגרייכבאַרע, טראָץ די באַהאַלטענע געפאַרן. אין צוויי שורות איז ער אונדז מסביר:

„אונדז איז ליב אַזוי די ערד
און סיציט, סיציט אונדז צום הימל".

ווער פון אַ טראַכטענדיקן ילוד־אישה האָט ניט אַדורכגעמאַכט דעם אינערלעכן געראַנגל, דאָס זוכן דעם „צווישן", צווישן דעם וואָס מען זעט מיטן פיזישן אויג, און דאָס וואָס מען זעט נישט. דאָס איז און וועט בלייבן דער אייביקער דראַנג צו דעציפערן וואָס איז איבערן שכל. נישט יעדער דערגייט צו די געגאַרטע הייכן פון פאַרשטיין, ווייל, ווי אָשעראָוויטש שטעלט פעסט, און מיר גלויבן אים, אַז:

„מיר זענען ליים, וואָס האָט דערוואַכט
און מיטן וואַך זיין זיך דערפרייט".

איז דאָך ווויל און גוט, אָבער דער דיכטער האָט ספקות — און האָבן ספקות איז דאָך אַ לעגיטימע רעכט פון יעדן טראַכטנדיקן מענטש:

„דאָך פרייד — עקסלאַמירט ער — איז נישט צופרידנקייט;
„און ווייל מען איז נישט צופרידן אפילו מיט פרייד,
קומט די שטראָף —
„אַ, סיאַראַ שטראָף סיאיז אַ פאַרשטאַנד,
וואָס מאַכט פאַרשטיין,
אַז מען פאַרשטייט נישט..."

דער גרויסער גאון פון אַלטערטום סאָקראַטעס האָט אַ זאָג געטאָן:

איך ווייס דאָס, אַז איך ווייס גאָרנישט!

זיין גרויסער גאונישער נאָכפאָלגער אַלבערט איינשטיין האָט מיט צוויי טויזנט יאָר שפּעטער געמאַכט אַן ענלעכע דערקלערונג: —

„איך נעם אַרום דעם נישט אויסמעסטבאַרן קאָסמאָס,
אָבער איך פאַרשטיי נישט און כיווייס נישט די סיבה
פון באַשאַף, — און צי האָט גאָט געהאַט אין דעם
אַן אַנטייל" **(ציטירט פון זכרון).**

אויך אָשעראָוויטשן אינטערעסירן די אייביקע, קיינמאָל נישט פאַרענטפערטע קשיות: גאָט־מענטש און מענטש־גאָט. דאָס דאַרף זיין אַ טעמע פאַר זיך.

די פּאָעמע „מולך" קאָן נישט געזען ווערן אַנדערש ווי די ביטערע ווירקלעכקייט פון די טאָטאַליטאַרע רעזשימען. דער מענטש ווערט אין און דורך זיי צעריסן צווישן רעוואָלט און מורא פאַר דער שטראָף. אָשעראָוויטש באַשולדיקט דעם מענטש צוליבן באַשאַפן דעם געץ.

„מיר אין אַלצדינג זענען שולדיק,
מיר האָבן דיך אויסגעגאָסן,
אונדזער זשעדנע זיין אויף לעבן,
אונדזער שרעק עס אָנצווּווערן
האָבן דיך אויף אונדז געבראַכט".

און אַ שורה ווייטער:

„ווייַ צו די וועלכע באַשאַפן
„זייענדיק באַהערשט פון שרעק.

און די שולד פאַר שאַפן זיך אַ געץ לייזט ער אויף מיט — רעוואָלט.

„מירן ווייטער ברעכן, קאַטעווען און רייסן,
ניין, נישט דיך — דעם גלאָמפּ פון אייזן,
אונדזער בלינדהייט שלאָגן מיר!"

• דאָס ליד איז געוואָרן געשריבן אין יאָר 1965, ווען ער איז שוין געווען צוריק פון פאַרשיקונג, און עס ווערט פאַרשטענדלעך סיי דער מעטאַפאָר, סיי די נישט געהאַמעוועטע שנאה צו פאַלשן געץ צוליב דאָס פאַרטיליקן וואָס געווען איז שיין און גלויביק, אָבער נאָכמער צוליבן אומזיניקן פאַרטיליקן די תינוקות (לייען אומשולדיקע מענטשן) „פאַרברענטע אין רויט־פלאַמיקן קופּערנעם בויך".

די אינערלעכע ווידעראַנאַנדן, וועלכע באַהערשן אַזוי אָפט דעם בן אדם, אפילו אין ליבע־געפילן פון מאַן צו אַ פרוי, האָט דער דיכטער אויסגעפיבערט מיט: —

„איך וויל נישט! כיבין עלנט!
„איך וויל נישט זיין אַרומגערינגלט מיט אַזויפיל פראַגעס,
טאָג טעגלעך דאַרפן יאָגן זיך נאָך פיצלעך ענטפערס..."

אָבער ווען אדם כאַפּט זיך אויף פון שלאָף נאָכן פאַרלירן אַ ריפּ און געווינען חוהן, רופט ער אויס: —

„אַזאַ זלידנער נאַגנדיקער ווייטיק!
נאָר וואָס איז עס אַקעגן אַט דער גרויסער פרייד,
וואָס נאָך עמעץ פאַראַן איז לעבן מיר?...

אָבער דאָס ערשט געבוירענע גליק ברענגט גלייך צווייפל: איז גליק, טאַקע גליק? אדם זעט חוהן און ער פרעגט, אפשר זיך אליין:

„דו ביסט, ווי איך, און דאָך דו אונטערשיידסט זיך.
זאָל איך דיך ליב האָבן דערפאַר, צי האָסן?
ניין,ביידע שפּירונגען כיפאַרמאָג —
אַ הייפל האָס, אַ הויפן ליבשאַפט!
און סיקומט פון זיי אַרויס
אַ נייע שפּירונג: **נאָנ'טשאַפט.**

די זעלבע ווידעראַנאַנדן מיידן נישט אויס דעם לעגענדאַרן פאָלקס־העלד שמשון. זיי פייניקן אברהמען ווען ער

י. מ. לעווין

תנך־פּאָעמעס פון הירש אָשעראָוויטש (ישראל)

ווען מען קוקט אַדורך דאָס זוך־צעטל פון די תנך־פּאָעמעס, שנירלט זיך זייער אינהאַלט, אָנהויבנדיק מיט „דער טורעם פון בבל", דורך „קין" און „סדום" מיט זייערע נידעריקע מאָראַלישע מדרגות, מיט דעם קאָנטראַסט פון מאוימדיקן פּאַטאָס פון „עקידת יצחק", „יעקבס חלום" און נאָך אַזש ביזן דור המידבר.

בשעתן לייענען טויכן אויף די תנך־געשטאַלטן אין דער פּערזאָניפיקאַציע ווי מיר געדענקען זיי פון די חדר־יאָרן, איבערגעשטאַלטיקטע מיט אָשעראָוויטשעס דיכטערישן תרגום, וואָס גיט זיי אַ היינטצייטיקן פּסיכאָלאָגישן אַריינדרינג און באַפּאַרבונג.

לײדן דערנאָך אַ גאַנץ לעבן. ווען קינדער ברעכן זיך אַרויס פון אַט דעם דאָמינירנדיקן קרייז — ווערט עס דאַן די טראַגעדיע פון דער מאַמען. זי דערפילט זיך ווי אַ הון, וואָס האָט אויסגעזעסן קאַטשקעלעך. די קאַטשקעלעך קומען צו צום וואַסער, — און שווימען אַוועק. די הון, וואָס האָט מורא פאַרן וואַסער, לויפט אַרום אין פאַרצווייפלונג — עס איז די שרעק פאַר דעם — אַז די קאַטשקעלעך קאָנען זיך חלילה דערטרינקען.

איז דען אַ ווונדער וואָס ראָט אָדער אלישע האָבן אַרויסגעפירט אין דער עפנטלעכקייט אָט דעם טיפּ פון אַ מאַמע? (אזא זאַך פאַסירט זייער זעלטן...) אפשר וועט זי זיך אליין דערקענען...

מיר זעען אָפט, ווי אַנדערע רעליגיעזע גרופּן ווערן געוויזן אין אַ נישט סימפּאַטישן ליכט. (די פאָרשטעלונג: „איינמאָל אַ קאַטאָליק"). די קאַטאָליקן האָבן אַ גרונט נישט צו זיין צופרידן מיט דעם אופן, ווי מען שטעלט פאָר די קאַטוילישע דערציאונג, און די פאָלגן דערפון. אין דער פאָרשטעלונג „דורך פליכט געבונדן", ווערט די יידישע רעליגיע, יידישע געפילן, דווקא געוויזן אין אַ סימפּאַטישן ליכט. אויך דער חורבן ווערט אַרויסגעבראַכט דורך רירנדיקע סצענעס. דער איינציקער נעגאַטיווער טיפּ איז די מאַמע.

מען זאָגט — אַז מיר זענען מער סענסיטיוו ווי אַנדערע, ווייל מיר האָבן באַצאָלט אַ טייערן פּרייז דערפאַר. לאָמיר מודה זיין — אַ געוויסע אַנטיפּאַטיע (פון פאָרויס) צו דער פאָרשטעלונג האָט אַרויסגערופן דער אינטערוויו פון ראָן אלישע אין דער פּרעסע. מעגלעך — דורך קאָנטראַווערסיע האָט ער געזוכט פּאָפּולאַריטעט.

אין סך־הכל מוזן מיר זיך צוגעוווינען צום געדאַנק, אַז מיר לעבן נישט מער אין אַן אָפּגעשלאָסענעם געטאָ (אפילו נישט גייסטיק) און אַז דער דרויסן קאָן אריינקוקן, און ער מעג זען אונדזערע חסרונות — ווי אונדזערע מעלות.

נאָכאַלעמען — זענען מיר דאָך אויך נישט מער ווי מענטשן.

בין יבדל לחיים האָט י. ראַפּאָפּאָרט געהאַט איבערגעדיכטעט דעם ביבלישן העראָיזם און פּאַטאָס אין אַ ברייטן פּאָעטישן אויסמעסט. יהואש ווידער האָט איבערגעטייטשט דעם תנך אויף יידיש מיטן אייפער און התמדה פון אַ ייד אַ סופר, וועלכער וואָלט נישט געוואַגט צו מאַכן די מינדעסטע אָפּווייכונג פון איין אות אפילו. מאַנגער האָט געזען אודזערע אָבות און אמהות מיט שגציש־שפּאָטישע אויגן, און ער האָט פאַר זיי געפונען אַ „זכות" אפילו אין דער מצווה „זינד".

הירש אָשעראָוויטש האָט אין די „תנך־פּאָעמעס" געטראָטן איבער קאַנאָניזירטע דרכים, אָבער ער האָט אויפגעלעבט דאָס באַלזאַמירטקייט פונעם עבר אין פאַרטיפטע און פאַרברייטערטע דימענסיעס, באַווירצטע מיט פילאָזאָפישע באַטראַכטונגען. דאָס איז זיין געוויינטלעכער דרך, און ער איז אין די פּאָעמעס פון אים נישט אַוועק.

דער דיכטער האָט מצליח געווען אַרויסצובאַקומען פאַרוואָרצלטע פשוט־מענטשלעכע עמאָציעס צוגלייך מיט פּראָבלעמען, וועלכע האָבן געפּאָדערט אַ לייזונג אין ווייטן עבר, ווי אין דער היינטיקער צייט. פאַראַן אַן אַקסיאָמע, אַז באַדינגונגען קנעטן אויס דעם גייסטיקן מהות פון מענטש. אין משך פון אונדזער לאַנגער און רייכער געשיכטע האָבן זיך געביטן די מינהגים, דער לעבנס־שטייגער א.א.וו., אָבער דער מענטש, דער בן אדם האָט ביז היינט נישט פאַרלוירן דעם עצמדיקן מעמד. די אַמאָליקע תוכן פון מענטשלעכע עמאָציעס ווי ליבע, שנאה, צאַרטקייט און מאָרדלוסט זענען פאַרבליבן ווי געווען. געענדערט האָט זיך דער אויסערלעכער לבוש, זיינע מאַניפעסטאַציעס האָבן אָנגענומען אַנדערע פאָרמען.

אָשעראָוויטש האָט זיך דערגריבלט צו די סאַמע טיפן פון די היסטאָרישע כאַראַקטערן, צו זייערע מיינונגען און שטרעבונגען, צו די גייסטיקע עליות און ירידות, וואָס דערגרייכן צו דער גרענעץ פון סכיזאָפרעניע, ווי אַ שטייגער ביי שאול... און „אומשאול". „שאול" איז די אויסערלעכע פּראָזשעקציע, „אום־שאול" איז דער אינערלעכער פּראָטאַגאָניסט פונעם אויסערלעכן. די פרוידיאַנישע אַנאַליזעס און דורכלויכטונגען פון די כאַראַקטערן פון יחידים, ווערן די רעפּרעזענטאַנטן פונעם צונויפזאַמל, פונעם כלל.

מיט דער זעלבער פּסיכאָלאָגישער מאָס. האָט דער דיכטער געמאָסטן די בויער פון טורעם, עלי'ן שמשונען יפתחן. אַלע אויסגערעכנטע זענען מענטשן פון פאַרשידענע תקופות, און זיי האָבן גענומען די עולן, די אַרויסרופן פון זייער צייט, און אויך גורל מיט אַ פאַרביקער פאַרשידנקייט, וואָס בלענדט אין די אויגן. באַלד אין דער ערשטער פּאָעמע „דער טורעם פון בבל" פּראָזשעקטירט דער ווילן פון מענטש צו „דערהויבן" זיך און „דעראָבערן די הימלען" — טייטש — אויפצוהויבן זיך איין טפח העכער איבער דער שפלדיקייט פון דער ערד, צו דערגיין צום סוד פון זיין תכליתדיקן „זיין" אויף דער וועלט.

ספעקטאַטאָר

אָ – די יידישע מאַמע

(וועגן איינער אַ טעאַטער פאָרשטעלונג)

צו די קולטור־באַדערפעַנישן פון מענטשן — געהערט אויך טעאַטער. די נויטווענדיקייט פון דער דאָזיקער פונקציע האָבן שוין אַרויסגעפילט די פאַרצייטיקע גריכן, וועלכע האָבן אַנטוויקלט די טעאַטער־קונסט.

אין די מאָדערנע צייטן, ווען דאָס טעאַטער האָט זיך דערהויבן צו אַ באַדייטנדיקער קינסטלערישער מדרגה, סיי טעכניש און סיי טעמאַטיש, פירט עס נאָך אַלץ אויס די זעלבע פונקציע — צו באַפרידיקן די קולטור־עסטעטישע באַדערפעַנישן פון מענטשן.

אַזוי איינפאַך איז עס אָבער פאָרט נישט. אין משך פון יאָרן האָבן זיך אַרויסגערוקט אָן אַ שיער פאָדערונגען — צום טעאַטער.

דיקטאַטאָרישע רעזשימען פאַרלאַנגען, אַז די טעאַטער־קונסט און פראָבלעמאַטיק זאָל נישט נאָר באַרעכטיקן דעם געגעבענעם רעזשים, און זיין דאָקטרין — עס זאָל אויך שטאַרקן דאָס פאַטריאָטיש געפיל און די קרבנות־גרייטקייט פון יחיד פאַר דער פאַרטיי־אידעאָלאָגיע; קינסטלער פאַרלאַנגען דאָס רעכט אויסצודריקן זייערע געפילן בנוגע פראָבלעמען אין דער פאָרם, ווי עס אַנטשפּרעכט זייער באַציאונג און אויפפאַסונג פון פראָבלעם. עסטעטן מיינען — אַז טעאַטער דאַרף אָפּשפּיגלען דאָס שיינע, דאָס יום־טוב׳דיקע — ווייל דאָס וואָכיקע און באַנאַלע רינגלט דאָך אונדז אַרום טאָג־טעגלעך. טעאַטער דאַרף סטימולירן מענטשן־ליבע און גוטע טאַטן, ס׳דאַרף העלפן באַקעמפן דעם עגאָיזם וואָס זיצט (און דאָמינירט) אין מענטשלעכן כאַראַקטער.

מען קאָן ציען די רשימה אָן אַ סוף, און אַלץ נישט אויסשעפּן די פאָדערונגען וואָס עס שטעלן אַרויס ראָמאַנטיקער, ראַציאָנאַליסטן און פיל אַנדערע.

פון דער לאַנגער רשימה פראַגן און פאָדערונגען צום טעאַטער, ווילן מיר זיך בלויז אָפּשטעלן אויף איינער: וואָס אייגנטלעך זוכן מיר, און וואָס דערוואַרטן מיר, ווי יידן — פון טעאַטער?

עס איז אַ וויכטיקע פראַגע, ווייל יידן פאַרנעמען אַן אָנגעזעענעם אָרט צווישן די פערמאַנענטע טעאַטער־באַזוכער.

די דאָזיקע פראַגן האָבן זיך אַרויסגערוקט אין צוזאַמענהאַנג מיט דער לעצטנס אויפגעפירטער פאָרשטעלונג פון ראָן אלישע „דורך פליכט געבונדן" — אין דער דיסקוסיע אויף וועלכע מען טרעפט זיך אָן צווישן די, וואָס האָבן די פאָרשטעלונג בייגעוווינט, און צווישן די — וואָס מאַכן זייערע אויספירן אויפן סמך פון אַן אינטערוויו מיטן מחבר, און פון אייניקע צייטונגס־רעצענזיעס.

דער אינהאַלט פון דער פאָרשטעלונג איז אַ געוויינלעכע, טאָג־טעגלעכע געשיכטע — וואָס חזרט זיך איבער אין פאַרשידענע וואַריאַציעס. אין דעם פאַל — האָט זיך אַ יידישער בחור פאַרליבט אין אַ נישט־יידישער מיידל, אָדער ווי די הויפּט־העלדין פון דער פאָרשטעלונג — די מאַמע באַצייכנט עס: פאַרליבט אין אַ שיקסע.

די פאָרשטעלונג, וועלכע שטייט אַרטיסטיש אויף אַ קינסטלערישן ניוואָ, האָט אָנגעריכט אין שוואַכן פונקט אין דער יידישער מענטאַליטעט: די פאַרגעטערטע יידישע מאַמע. די יידישע מאַמע איז דורך דורות געוואָרן דער סינאָנים פון משפחה׳דיקייט, פון מסירת נפש און איבערגעגעבנקייט. זי איז דערהויבן (דער עיקר אין דער ליטעראַטור) געוואָרן צו אַ סימבאָל פון — דער יידישער מאַמע. מיט עטלעכע יאָר צוריק האָט זיך פאַרמאָסטן אַראָפּצושטופּן פון גאָלדענעם פּיעדעסטאַל די „יידישע מאַמע", דער שרייבער ראָט אין זיין בוך: „פאָרטנאָי באַקלאָגט זיך". אויך אלישע שאַנעוועט נישט דער מאַמען. ער ווייזט איר ווי אַ נישט־טראַכטנדיקע, היסטערישע פרוי, וואָס האָט אין זין בלויז אירע אייגענע געפילן און שטרעבונגען. ווייזט אויס, אַז ערגעץ ווו האָט זיך אָנגעזאַמלט אַ ביטערקייט ביי די מחברים, וואָס זוכן אַן אויסדרוקס־פאָרם. די באַרימטע „יידישע מאַמע" איז נישט נאָר גרייט אַלץ אַוועקצוגעבן פון זיך, און פון אַלץ זיך אָפּצוזאָגן פאר איר קינד — אין גאָר אַ סך פאַלן פאַרלאַנגט זי אויך אַ פרייז, און טייל מאָל — א צו הויכן פרייז (אפילו אומבאַוווּסטזיניק). זי זוכט צו דאָמינירן דאָס לעבן פון בחור אָדער מיידל — און צושנידן אים — לויט איר פאַסאָן (איר פאָרשטעלונג) ווי זיין פאַמיליע־לעבן דאַרף אויסזען.

אין דעם געגעבענעם פאַל „דורך פליכט פאַרבונדן" נוצט די מאַמע אַלע מיטלען אין איר רשות: זי זידלט, זי חלשט; זי האָט אַ שוואַך האַרץ. דער זון אירער האָט חתונה מיט דעם מיידל, ווי די עלטערן ווינטשן זיך. נאָך אַכט יאָר צוזאַמענלעבן קומט דער צוזאַמענברוך, און די מאַמע קאָן עס נישט באַגרייפן:

— האָסט אַ פרוי מיט טייערע קינדער; אַן אייגן שיין הויז; ביזט אַ דערפאָלגרייכער דאָקטער — וואָס ווילסטו נאָך? און צוריקגערעדט: ווער האָט דיך דען געצוווּנגען חתונה צו האָבן מיט דעם מיידל?

די עלטערן זעען די מאַטעריעלע זייט — זיי פעלט אָבער די פאַרשטענדעניש, אַז אין פאַמיליע־לעבן דאַרף אויך זיין ליבע, אַ געמיינזאַמע שפּראַך און געמיינזאַמע אינטערעסן. פאַר די עלטערן זענען גענוג — די אייניקלעך.

אין לעבן (און דאָס קומט צום אויסדרוק אויף דער בינע, ווי אין דער ליטעראַטור) דערפירן דאָמינירנדיקע מאַמעס צו טראַגעדיעס — פון וועלכע זייערע קינדער

מיט אַזוי פיל אחריות און פּינקטלעכקייט. אַ דאַנק זייער איינלאַדונג האָט אונדזער כאָר געהאַט די געלעגנהייט זיך צו געפינען צווישן די גרויסע מוזיקער און כאָרן פון דער וועלט. דער „הזמיר" האָט זיך צוגעאייגנט אַ פּרעכטיק בלאַט פאַר זיין געשיכטע. אָבער וויכטיקער פון אַלץ: פון די איבערלעבונגען און דערפאַרונג וואָס מיר האָבן געהאַט אין ישראל האָבן מיר זייער פיל געלערנט. דאָס וועט זיכער זיין פאַר אונדז אַן אָנרעגונג פאר ווייטערער, פּרוכטבאַרער אַרבעט.

בינע. בידע זייטן פון דער בינע זענען באַצירט מיט די פענער פון די לענדער פון די אָנטיילנעמער — אויך די אויסטראַלישע צווישן זיי.

באַלד באַוויזט זיך אויף דער בינע דער טאַלאַנטירטער שווייצאַרישער דיריגענט, ווילי גאַל, וועלכער וועט פון איצט אָן יעדן טאָג אָנפירן מיט אונדז דאָס זינגען בציבור אין דעם זאַל. גלייך האָבן מיר געהאַט אַ ביישפיל פון ווילי גאַלס אויסערגעוויינלעכע פעיקייטן. אין אַ שעה צייט האָבן 21 כאָרן געזונגען ווי איינער. דער רושם, דאָס געפיל וואָס איינער לעבט איבער זיצנדיק אין אַ זאַל וואָס הילכט מיט די קלאַנגען פון 800 געשולטע שטימען, וועלכע זינגען אין האַרמאָניע, קען זיך נאָר דער פאַרשטעלן, וואָס האָט עס אליין מיטגעמאַכט; עס נעמט איבער אַ געפיל פון לייכטקייט און דערהויבנקייט, מען קוקט אויפן דיריגענט און עס זינגט זיך מיט. מען ווערט אַ טייל פון אַ גאַנצקייט וואָס שאַלט און וויברירט — דער איינדרוק איז אומפאַרגעסלעך. מיר האָבן זעלטן אדורכגעלאָזט דאָס זינגען בציבער מיט ווילי גאַל, פון וועמען מיר האָבן פיל געלערנט.

אונדזער ערשטן עפנטלעכן אַרויסטריט האָבן מיר געהאַט דעם זעלבן אָוונט, צוזאַמען מיט אַנדערע כאָרן, טאַקע אין אויבנדערמאָנטן יד לבנים אין כפר סבא. אונדזער זינגען און רעפּערטואַר האָט שטאַרק אויסגענומען ביים עולם, דאָס האָבן באַשטעטיקט די לאַנגדויערנדיקע אַפּלאָדיסמענטן. מיר האָבן אויך געהאַט גרויס פאַרגעניגן, צוהערנדיק זיך צום פאַרשידנאַרטיקן רייכן פּראָקראַם פון די אַנדערע כאָרן.

מיר האָבן אַ חוץ דאָס טעגלעכע זינגען בציבור, אָנטיילגענומען אין 9 עפנטלעכע קאָנצערטן. אויסער דעם שוין דערמאָנטן קאָנצערט אין כפר סבא, האָבן מיר געזונגען: אין יוספטאל, אין קיבוץ עין שמר, אין הירקון פּאַרק — תל־אביב, אין בניני האומה — ירושלים; מיט דער אָנוועזנהייט פון יושב־ראש הכנסת יצחק שמיר; כאָר־צו־כאָר אין בית ברל הויפּט־אודיטאָריע; אין קיבוץ אפק; אין קיבוץ מצובה — גליל העליון, און דאָס לעצטע מאָל צו דער אָפּשלוס־פייערונג אין אמפיטעאַטער — בית ברל.

אין יוספסטאל — אַ תימניש שטעטל — האָט אויך אָנטיילגענומען דער דראַקענסבערג כאָר פון יונגע ייִנגלעך, איינער פון די בעסטע כאָרן פון זיד־אַפריקע.

אין עין שמר זענען מיר אָנגעקומען דעם ערשטן פרייטיק און פאַרבראַכט ביז שבת צו נאַכט. מיר האָבן דאָרט געהאַט צוויי דערפאָלגרייכע קאָנצערטן: איין קאָנצערט פאַר די קינדער און איינעם פאַר דערוואַקסענע. די באַזוכן און קאָנצערטן אין די קיבוצים עין שמר און אפק זענען געווען העכסט אינטערעסאַנטע.

שבת אין אָוונט, פאָרן מיר פון עין שמר קיין תל־אביב, צום קאָנצערט אין הירקון פּאַרק. דאָרט געפינט זיך אַ גרויסע בינע, וועלכע איז אויסגעבויט צופוסנס אַ שטח וואָס ציט זיך משופּעדיק אַרויף. דער עולם האָט אויסגעפילט דעם גאַנצן באַרג ביז צום האָריזאָנט. דאָ איז אונדזער דערפאָלג געווען אַ טאָפּלטער, ווייל אַ חוץ די רוישיקע אַפּלאָדיסמענטן, זענען פיל מענטשן פון עולם אונדז געקומען דאַנקען נאָכן קאָנצערט.

צומאָרגנס, זונטיק, איז פאָרגעקומען דער גאַלאַ־קאָנצערט אין בניני האומה אין ירושלים. דאָ האָבן אָנטייל גענומען אַלע אויסלענדישע כאָרן; יעדער נאָר מיט איין ליד. אונדזער „חסידישער בים־באָם" האָט אויסגענומען זייער שטאַרק. אגב, איז עס געווען אין דעם טאָג דער איינציקער ייִדישער ניגון.

דינסטיק האָבן מיר געזונגען כאָר־צו־כאָר אין דער הויפּט־אודיטאָריע אין בית ברל. דער זאַל נעמט אַריין אַן ערך 600 פּערזאָן און איז געווען אויסגעפילט מיט זינגער פון די אַנדערע כאָרן; פאַרשטענדלעך, אַלע מבינים אין דער קונסט. אויך ביי זיי האָבן אונדזערע ייִדישע און העברעישע לידער געהאַט דערפאָלג.

ווי די פאַבריקע וואָך, זענען מיר פרייטיק געפאָרן פאַרברענגען אין די קיבוצים. נאָכמיטאָג קומען מיר אָן אין קיבוץ אפק. די אויפנאַמע, פונקט ווי די פאַבריקע וואָך, איז געווען אַ האַרציקע. צום קאָנצערט, וועלכער איז פאָרגעקומען אין אָוונט, אין זייער גרויסן עס־זאַל, האָט אונדזער דיריגענט אויסגעקליבן 6 לידער. דער עולם האָט זיי וואַרעם אויפגענומען און געבעטן נאָך. נאָך ווייטערדיקע צוויי לידער האָבן זיי ווידער גערופן נאָך... און נאָך... און נאָך... זיי האָבן אונדז נישט אַראָפּגעלאָזט ביז מיר האָבן אויסגעזונגען דעם גאַנצן „מחזור" אונדזערן: אַלע לידער וואָס מיר האָבן מיטגענומען קיין ישראל. די אַלטע תושבים פון קיבוץ, וועלכע זענען יונגערהייט געקומען פון פוילן, זענען געווען אויסגעהונגערט נאָך אַ ייִדיש ליד. די הנאה וואָס זיי האָבן געהאַט, האָבן מיר געקענט אַראָפּלייענען פון זייערע פּנימער, ווען מיר האָבן געזונגען. פיל פון זיי האָבן געהאַט די אויגן פאַרמאַכט, אַ שמייכל אויפן געזיכט, צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ און צוגעקלאַפּט מיטן פוס צום טאַקט פון די לידער. זיי האָבן אונדז זייער לאַנג און וואַרעם געדאַנקט נאָך דעם קאָנצערט. דער תענוג פון דעם אָוונט איז געווען אַ קעגנזייטיקער, און מיר וועלן אים לאַנג געדענקען.

פון אפק זענען מיר ארויסגעפאָרן שבת נאָכמיטאָג און אָנגעקומען אין קיבוץ מצובה אין אָוונט. מען האָט אונדז אַראָפּגעלאָזט גלייך ביים טעאַטער, ווו עטלעכע אַנדערע כאָרן האָבן שוין געוואַרט. דער זאַל איז אַ גענוג גרויסער, שיין און מאָדערן געבויט. דאָ האָבן מיר געטראָפן עטלעכע יונגע אויסטראַלישע און ענגלישע קיבוצניקעס, וועלכע האָבן זיך מיט אונדז שטאַרק דערפרייט. אין פּראָגראַם האָבן אויך אָנטייל גענומען ישראלדיקע כאָרן און טאַנץ־גרופּן אין פאַרביק־רייכע קאָסטיומען; אַלע אויסערגעוויינלעך גוטע כוחות. אויך דעם אָוונט האָבן מיר געהאַט אונדזער חלק פון סוקצעס. נאָכן קאָנצערט זענען פיל באַזוכער געקומען אונדז פערזענלעך דאַנקען הינטער די קוליסן. ספּעציעל צופרידן זענען געווען די אויסטראַליער פון אונדזער „וואַלצינק מאַטילדאַ".

צומאָרגנס, זונטיק, דעם 15טן יולי אין אָוונט איז פאָרגעקומען דער פייערלעכער אָפּשלוס פון דער „11־טער זמריה". די צערעמאָניע קומט פאָר אין דעם גרויסן, אָפֿענעם אַמפיטעאַטער אין בית ברל. אין דרויסן, אויפן פרייען פעלד פאַרן אַריינגאַנג, זענען אויסגעשטעלט טישן מיט געשמאַקע מאכלים און געטראַנקען. דער עולם עסט, טרינקט און שטיפט. דערנאָך גייט מען אַראָפּ צום טעאַטער. נאָך די געזעגענונגס־רעדעס פון די מנהלים פון דער „זמריה", רופט ירח אהרן, דער דירעקטאָר פון דעם פעסטיוואַל, יעדן כאָר באַזונדער פאַר איין לעצט ליד. נאָכן אָפּזינגען דאָס ליד באַקומט דער כאָר און זיין דיריגענט זייערע אַטעסטאַטן. עס איז שוין שפּעט אין דער נאַכט ווען די אימפּרעזע איז פאַרענדיקט, דאָך, גייט קיינער נישט שלאָפן. אַלע לאָזן זיך צום גרויסן באַלויכטענעם פּלאַץ נעבן דער קאַפעטעריע, ווו מען טאַנצט הוראַס און מען זינגט ביזן העלן טאָג אריין. אויסערגעוויינלעך אינטערעסאַנט און שיין זענען געווען די צוויי וואָכן פון דער „11־טער זמריה". ווי אַ חלום אויף דער וואָר.

★

מיט גרויס רעספּעקט און באַוווּנדערונג פאַר דעם „זמריה"־קאָמיטעט מיט ירח אהרן בראש, שאַצן מיר אָפּ די קאָמפּליצירטע אַרבעט, וואָס איז געוואָרן אויסגעפירט

ס. ראַבינאָוויטש

דער „הזמיר"־כאָר אין דער „זמריה" פון שלום 1979

ירח אהרן, דער דירעקטאָר פון דער „זמריה", האָט אין זיין אריינפיר־וואָרט זיך אויסגעדריקט אַזוי: „מיר טרעפן זיך דאָס יאָר צו דער 11־טער „זמריה" אין אַ צייט, ווען אונדזער לאַנג באַגערטער חלום פאַר שלום מיט אונדזערע שכנים איז אויפן וועג פון פארווירקלעכונג. מיר גלויבן, אַז דער „זמריה" ניגון וועט דורך אייך, טייערע געסט פון אויסלאַנד, דערגרייכן אין אַלע עקן וועלט. די חברשאַפט און ברידערלעכקייט וועלכע איר האָט דאָ אָנגעקניפּט זאָל זיך פאַרשפרייטן און אָנשטעקן אויך די, וועלכע זענען נאָך דאָ נישט געווען".

נאָך די שיינע און אינטערעסאַנטע איבערלעבונגען אין בית ברל, בין איך איבערצייגט, אַז די 800 כאָריסטן פון אויסלאנד ,וועלן זייער לעבן לאַנג פאַרשפרייטן איבער דער וועלט דעם ניגון, וועלכער האָט ווי א כשוף אונדז אומעטום באַגלייט ביי דער „זמריה":

„שלום חברים, שלום חברים, שלום, שלום..."

★

אין אַ מונטערער שטימונג פאָרן מיר אָפּ דעם 2טן יולי פון תל־אביב קיין בית ברל — דער אינסטיטוט וועלכער

געפינט זיך נאָענט פון דער שטאָט כפר סבא, די גאַסטגעבערין פאַר דער 11־טער „זמריה".

פאַר דעם אַריינפאָר באַמערקט מען גלייך באַגריסונגען אין ענגליש און העברעיש, ברוכים הבאים. זעלנער באַווייזן זיך ביים טויער; וואַרשיינלעך ווייסן זיי שוין ווער מיר זענען, ווייל מיר פאָרן דורך אָן שוועריקייטן. עס אַנטפּלעקן זיך פאַר אונדז פונדערווייטנס גרעסערע און קלענערע געביידעס, אַרומגערינגלט מיט אַ סך ביימער און גרינס. ווי נאָר מיר שטייגן אויס, באַווייזט זיך פאר אונדז אַ יונגע בחורה: דליה איז מיין נאָמען, שטעלט זי זיך פאָר. איך וועל זיין אייער באַגלייטערין דורך דער צייט וואָס איר וועט דאָ פאַרברענגען. באַלד באַקומט יעדער איינער פון איר אַ טעקע אין וועלכע מיר געפינען: אַ רויט־ווייס זונהיטל מיטן אויפשריפט „11טע זמריה", אַ ביכעלע מיט מאָלצייט־קופּאָנען, עטלעכע געזאַנג־ביכער און אַ פּראָגראַם פון גאַנצן פעסטיוואַל. זי באַזאָרגט אונדז אויך מיט שליסלען צו אונדזערע שלאָפצימערן, וועלכע געפינען זיך אין צוויי צימערדיקע הייזקעס מיט אַלע מאָדערנע באַקוועמלעכקייטן, אפילו קילונג אין די שלאָפצימערן, דאָס איז פאַר אונדז געווען אַן אָנגענעמער סורפּריז.

ביסלעכווייז באַקענען מיר זיך מיט דער געאָגראַפישער לאַגע פון בית ברל. צווישן דעם גרינס און ביימער געפינען זיך אַספאַלטירטע וועגן אויף וועלכע עס זענען דאָ אינפאָרמאַציע טאָוולען, אַ דאַנק וועלכע מען בלאָנדזשעט נישט. אין צענטער געפינען זיך עטלעכע גרעסערע און קלענערע אַרבעטס־זאַלן מיט פּיאַנאָס פאַר פּראָבן, אַ גרויסע אוידיטאָריע און אַן אַמפּיטעאַטער פאַר קאָנצערטן. אין איין געבידע געפינט זיך: די הויפּט־אדמיניסטראַציע, אינפאָרמאַציע־ביוראָ, פּאָסט, באַנק און ווירטשאַפט־פאַרוואַלטונג. אין מיטן — אַ גרויסער פּלאַץ צום פאַרברענגען אונטערן פרייען הימל און אַ קאַפעטעריע, וועלכע איז אָפן ביז שפּעט אין דער נאַכט. דער עס־זאַל, ווו מיר האָבן געגעסן האָט אויפגענומען 200 פּערזאָן אויף איין מאָל. קעגנאיבער די וווין־הייזער האָבן זיך געפונען צוויי גרויסע שווים־באַסיינען, ווו מיר האָבן פאַרברענגט אין דער פרייער צייט.

לויט די פּראָגראַמען, וואָס מיר האָבן באַקומען, זעען מיר, אַז פון די 21 אויסלענדישע כאָרן זענען נאָר דריי יידישע: אונדזערער — און צוויי פון אמעריקע. פון די אַנדערע זענען געווען: 4 פון אמעריקע, 4 פון מערב־דייטשלאַנד, 2 פון שפּאַניע, 2 פון דרום אַפריקע, 2 פון בעלגיע און צו איינעם פון פראַנקרייך, נאָרוועגיע, איטאַליע און עסטרייך. אַ חוץ די אויסלענדישע, האָבן אויך אָנטייל גענומען אין דער „זמריה" 25 ישראל־כאָרן. מאַנכע פון די כאָרן האָבן שוין אַ רום. זיי האָבן שוין אָנטייל גענומען אין פאַרשידענע אינטערנאַציאָנאַלע געזאַנג־פעסטיוואַלן; טייל פון זיי באַטייליקן זיך שוין דאָס דריטע און פערטע מאָל צו דער „זמריה" אין ישראל.

אונדזער דיריגענט אדריאַן באַרטאַק, צוזאַמען מיט אונדזער פּיאַניסטין מרים ראָכלין, האָבן גלייך אויסגעאַרבעט אַ פּראָגראַם פאַר אונדזער ערשטן אויפטריט, און אונדז „מאָביליזירט" צו פּראָבן. צומאָרגנס, נאָך פרישטיק, זענען מיר אָפּגעפאָרן קיין כפר סבא, צום היכל התרבות, וועלכער רופט זיך — יד לבנים, איינער פון די שענסטע, מאָדערנע טעאַטערן אין ישראל.

דער זאַל האָט זיך אויסגעפילט מיט 800 כאָריסטן. איינער פון די כאָרן מיט אַן אָרקעסטער האָט פאַרנומען די

עס איז אָבער צום באַוווּנדערן: נאָך די אַלע אַנטוישונגען; נאָך די אַלע תפיסות און לאַגערן, און פאַרשיקונגען — האָבן קערלער און זיינע פריינד נאָך אַלץ נישט אויפגעגעבן די האָפענונג — אַז אין סאָוויעט־רוסלאַנד וועט נאָך אַלץ קלינגען דאָס יידישע וואָרט.

אין אָנבליק פון דעם דאָזיקן גלויבן, האָט יוסף קערלער פאַרענדיקט זיין בוך: 12טער אויגוסט 1952 — די טראַגישע געשיכטע פון אַ פאַרשניטענער קולטור מיט די גלויביקע שורות:

פון אונדזער געביין מעג ניט לאָזן קיין סימן
די האַק און דער חלף, דאָס פייער און שווערד —
נאָר סיוועלן נישט אויפהערן קלינגען די שטימען
פון יידישע דיכטער אויף רוסישער ערד!

★

מיר באַגריסן היינט די קערלערס אין מעלבורן, אין די ווענט פון דער „קדימה" — צווישן די דאָזיקע ווענט — זינט 1911 — האָט מען געפילט דעם גייסט, די אַטמאָספער, די פאַרבינדונג מיטן יידישן לעבן און מיטן יידישן פאָלק — און אַלע געשעענישן אין יידישן לעבן האָבן דאָ געהאַט אַן אָפּקלאַנג.

מיר באַגריסן יוסף קערלערן נישט נאָר ווי דעם פּאָעט, דעם קעמפער פאַר די רעכט פון סאָוויעטישע יידן — מיר פילן — ער איז דער רינג וואָס פאַרבינדט אונדז נענטער, ענגער מיט די פּראָבלעמען — מיט וועלכע עס ראַנגלען זיך היינט יידן אין מדינת ישראל און יידן אין דער וועלט.

נעמען מיר אים אַרום ווי אַ פריינד, ווי אַ ברודער, און זאָגן אים — ברוך הבא!

צוליב זיין קלאָג־ליד אויף פּושקינען, ווערט לערמאָנ־טאָוו אין יאָר 1837 פאַרשיקט קיין קאַווקאַז.

ער שרייבט דאַן זיין געזעגענונג־פּאָעמע:

פּראָשטשיי ניעמיטאַיאַ ראַסיאַ
סטראַנאַ גאַספּאַד
סטראַנאַ ראַבאָוו
אי ווי מונדירי גאלוביע
אי טי פּאַסלושני אים נאַראָד.
יאַ אויעזשאַיו נאַ קאַווקאַז.

יידישע איבערזעצונג:

פאַרבלייב דו אומגעוואַשן רוסלאַנד —
דאָס לאַנד פון האַרן
דאָס לאַנד פון קנעכט
און איר — מונדירן בלויע
און דו — אַ פאָלק
וואָס ביסט געהאַרכזאַם זיי.
און קיין קאַווקאַז — איך פאָר אַוועק...

פאַר זיין ליבע צו רוסלאנד, פאַר זיין ווילן צו זיין אַ יידישער דיכטער ווערט קערלער פאַרשיקט נישט קיין קאַווקאַז — נאָר אין די קוילן־שאַכטן פון וואַרקוטאַ.

און אויך קערלער — ווי לערמאָנטאָוו ברענגט אין ליד אַרויס אַ תפילה, אַ ווונטש וועגן זיין היימלאַנד:

אין בלוט און פלאַם געשייערטע,
געוואַשענע אין טרערן,
גיב גאָט, דו זאָלסט מיין טייערע,
אַ מאָל כאַטש ריין שוין ווערן!

די זעלבע פעלדער טרויערן,
די זעלבע הימלען פרירן,
די זעלבע זשעדנע אויערן,
די זעלבע — די מונדירן.

און אויך די אויגן בויערן
פון יעדער זייט — אַנטקעגן,
און אויך די שרעקן לויערן
אויף אַלע דיינע וועגן.

נאָר צייטן, זאָגט מען, בייטן זיך —
די הימלען שוין צעשלאָסן,
שוין אַנדערע די ווייטקייטן,
און אַנדערע — די מאָסן.

און סיקאָן קאַווקאַז ניט העלפן שוין
מיט אַלע בערג און שפּאַלטן
פון די אַבלאַוועס וועלפישע
אַ דיכטער אויסבאַהאַלטן.

★

קערלערס ערשט בוך אין ישראל — איז דערשינען אין יאָר 1971. אויב אַ נאָמען פון אַ בוך קאָן, און דאַרף כאַראַקטעריזירן דעם מהות פון דיכטערס איבערלעבונגען, די ראָם — אין וועלכע דאָס אַלגעמיינע בילד, די געמיינ־זאַמע שטריכן פון דיכטונג, וועלכע די ראָם נעמט אַרום — איז גאָר נישט מעגלעך קיין מער כאַראַקטעריסטישער נאָמען, ווי:

„דאָס געזאַנג צווישן ציין״.

דער דיכטערישער קוואַל — און אפשר איז עס גאָר געווען אַ ווולקאַן — ווער ווייס? דאָס אַלץ ברויזט אין אים אינעווייניק. אָבער גוטער ברודער — די ציין האַלט גע־שלאָסן, דאָס וואָרט זאָל זיך ניט ארויסרייסן און דיר פאַרראַטן.

ווייל מען ווייס פון פאָרויס:

„אַז מיין לשון ווערט געשלאָגן
און מיין פאָלק איז שטום
און דער כאַם, דער זעלבער רשע
שפּאַרט פון אומעטום״.

אַזוי שרייבט קערלער אין 1949.

אין זיין נייסטן לידער־בוך:

„די ערשטע זיבן יאָר״ פילט מען, ווי דער דיכטער האָט פרייער אָפּגעאָטעמט, ער פאַרגינט זיך שוין א שמייכל טאָן (עפּיגראַמיש), ער פאַרגינט זיך שוין אַ וואָרט פון קריטיק, וואָס קומט פון ליבשאַפט.

אפילו דער נאָמען פון ליד, זאָגט אונדז שוין א סך. „אונטער מיין זון״ הייסט דאָס ליד, און אָט איז אַ סטראָפע פון דעם ליד:

אַ גאָט —
אַזוי פיל שפּראַכן און מנהגים
אַזוי פיל קרומע גענג,
אַזוי פיל... גוטע מידות...
צומאָל דערמאָנט עס בבל
און צומאָל — להבדיל סדום,
און מער פון אַלץ —
דאַ טיאַכקעט ער, דער טרוים,
וואָס אויסגעתפילהיט האָבן דורות ידן!

די סאָוויעטיש־יידישע דיכטער ווי קערלער, טעלעסין, מאַלטינסקי און אַנדערע זענען אַוועק פון רוסלאַנד, ווייל דאָרט איז די אַטמאָספער פאַר אַ יידישן דיכטער געוואָרן פאַרסמט; מען האָט נאָך אַלץ פאַרלאַנגט דער דיכטער זאָל גיין — ווי עס האָט זיך אויסגעדריקט האַלקין אין אַ ליד:

און דאָס איז דער גורל פון אַלעמען אונדז —
אַז אויב נאָר דו לעבסט, מוזטו ווייזן אַ קונץ
איבערן אָפּגרונט פאַרוואַרפן אַ שטריק
און גיין אויפן שטריק, ווי אויף אַן אייזענער בריק.

מאַרקיש און בערגעלסאָן און קולבאַק האָבן נאָכגע־פאָלגט זייער טרוים — וואָס האָט זיי פאַרראַטן —

קערלער, מאַלטינסקי, טעלעסין און די אַנדערע דיכ־טער זענען צוריקגעקומען צו דער וואָר פון זייער חלום — אַ פרייע יידישע מדינה — וווּ דער דיכטער קאָן זיך אויס־לעבן אי ווי אַ ייד, און אי ווי אַ יידישער דיכטער.

מ. אײזענבוד

דעם פּאָעט יוסף קערל̃ערן – מיט פֿרײַנדשאַפֿט

דער ייִדישער גורל און די ייִדישע ליטעראַטור זענען אַ סיאַמער צווילינג — וועלכן מען קאָן נישט פֿאַרנאַנ־דערטײלן.

דער דאָזיקער גורל האָט ארויפגעלײגט אַ ווײכטיקע אויפגאַבע אויף דער ייִדישער פּאָעזיע, זי זאָל זײַן מער — ווי פּאָעזיע איז מחויב צו זײַן — דער עסטעטישער אויס־דרוק פֿון דער מחשבה און געפֿיל פֿון פּאָעט. די ייִדישע פּאָעזיע איז שוין בײַ איר אָנהויב געווען די שטים פֿון פּראָטעסט, פֿון רעוואָלט, פֿון שטורעם. די פּאָעטן זענען געווען די פֿאָנען־טרעגער פֿון סאָציאַלע און נאַציאָנאַלע אידײען און אויפֿברויזן. האָבן דאָך דעם יסוד פֿון דער מאָדערנער פּאָעזיע געלײגט די סאָציאַלע פּאָעטן: עדעל־שטאַט; ווינטשעווסקי; ראָזענפעלד; באָוושאָווער.

בײַ זײ איז די פּאָעזיע געווען דער מיטל, דאָס געווער וועלכן זײ האָבן באַנוצט אין קאַמף. דער סאָציאַלער קאַמף איז בײַ זײ געווען דער עיקר.

און טאַקע די פּאָעזיע פֿון שוויץ־שאָפּ, פֿון קלאַסן־קאַמף, פֿון מענטשלעכן עלנט האָט אויפֿגערודערט די גע־מיטער פֿון די ייִדישע עמיגראַנטן, וועלכע האָבן גענאָסן פֿון פּאָליטישער פֿרײַהייט און נישט געוווּסט מיט איר וואָס צו טאָן, און נישט פֿאַרשטאַנען, אַז זײ קאָנען זיך אַנט־קעגנשטעלן זײער ביטערער דאָליע.

דער דיכטער יוסף קערלער איז אָבער אַ פּראָדוקט פֿון אַן אַנדער צײַט און אַן אַנדער קאַמף. ער איז געבוירן געוואָרן צוזאַמען מיט דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע און איז אריינגעוואַקסן אין רעזשים אָן צו געדענקען מצרים — און דעם טאָפּ פֿלייש.

זײַן ליד איז געווען דאָס ליד פֿון פֿרײַען מענטשן. (ווען די קאָנסטיטוציע האָט אים פֿאַרזיכערט) און ער האָט געקענט און גערדאַרפֿט שאַפֿן אין די ראַמען פֿון די אָנגענומענע כּללים:

„סאָציאַליסטיש לויטן אינהאַלט און נאַציאָנאַל — לויט דער פֿאָרם".

פֿון דעם חלום, וועלכן ס'האָבן געחלומט אי מאַרקיש, אי בערגעלסאָן, אי עריק, אי קולבאַק, אי האָפּשטײן — אָט די אַלע וועלכע האָבן אָוועקגעוואָרפֿן דעם „דעקאַדענ־טישן" מערב און זיך אַוועקגעלאָזט קײן סאָוויעטן־רוסלאַנד — פֿון דעם חלום האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בערגל ערד איבער אומבאַקאַנטע קבֿרים.

אין גורל פֿון די ייִדיש־סאָוויעטישע קינסטלער, איבער־הויפּט שרײַבער — איז אריינגעוועבט דער פֿאָדעם פֿון גורל פֿון די בעסטע רוסישע דיכטער פֿון פֿאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט — ווײַל אויך אין אונטערבאַוווּסטזײַן פֿון די סאָוויעטישע קאָמוניסטישע פֿירער לויערט די מורא פֿאַרן קינסטלער ווי זי האָט געלויערט אין באַוווּסטזײַן פֿון די צאַרישע סאַטראַפּן פֿון פֿאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט.

דער באַרימטער רוסישער פּאָעט, אַלעקסאַנדער פּוש־קין איז פּראָוואָצירט געוואָרן אויף אַ דועל — און איז געפֿאַלן. דאָס איז געווען מיט אַ הונדערט און 40 יאָר צוריק.

וועגן אים האָט דאַן לערמאָנטאָוו געשריבן דאָס באַ־רימט געוואָרענע ליד:

פּאַגיב פּאָעט — ניעוואָלניק טשעסטי,
(עס איז אומגעקומען דער פּאָעט
בײַ דער ערע געפֿאַנגען)

ווי ער באַקלאָגט דעם גורל פֿון פּאָעט — און באַשולדיקט דעם רעזשים אין זײַן טויט.

און ווען עס איז געפֿאלן דער גרויער קאָפּ פֿון שלמה מיכאָעלס — הונדערט יאָר שפּעטער — אָבער מיט די זעלבע טײוואָלאָנישע מאַכינאַציעס, דורך גדונגענע מערדער — האָט פּרץ מאַרקיש באַוויינט מיכאָעלסן:

דײַן לעצטער אויפֿטריט פֿאַרן פֿאָלק
צווישן בראַך־שטיקער מיט שניי באַשאָטן
נאָר אָן דײַן וואָרט, נאָר — אָן דײַן קול
בלויז דײַן פֿאַרשטיקטער אָטעם —

אויך פּרץ מאַרקיש איז געפֿאלן—מיט בלײַ אין ברוסט, פֿאַרבויגנדיק זײַן שטאָלצן קאָפּ.

צען יאָר שפּעטער, אין יאָר 1959 האָט מען דערלויבט אויפֿצושטעלן אַ דענקמאָל מיכאָעלסן, אָבער ייִדיש איז געווען פֿאַרווערט. בײַ דער אַנטהילונג פֿון דענקמאָל האָט יוסף קערלער אויסגעוויינט זײַן פּיין:

דײַן שטאָלצער אָפּגעהאַקטער קאָפּ
מיר דוכט זיך, פּלוצעם גראָ ווערט
ער הויבט די ברעם, די בראַנדזענע,
פֿאַרחידוש:
— געקומען זענט איר היינט
מיר אָפּצוגעבן כּבוד
און לאָזט ניט צו צו מיר
מײַן מאַמע־לשון ייִדיש?

און קערלער פֿאַרזיכערט זײַן גרויסן רבין:

נאָר נײַן!
די קלאָרע וואָר איז —
פֿון שרעק אַזעלכע איז מײַן וואָרט
באַוואָרנט:
דורך פּײַן און בלוט,
דורך היטלערס קרעמאַטאָריעס —
קײן זילב קײן אײנציקן
האָט ייִדיש ניט פֿאַרלאָרן.

★

די טראַגעדיע פֿון די דיכטער באַשטײט אין דעם, וואָס טראָץ זײער ליבע צום רוסישן הײמלאַנד — האָט דאָס זעלבע הײמלאַנד זײ באַהאַנדלט ווי שטיף־קינדער.

---

*רעדע געהאַלטן אויף דער אויפֿנאַמע פֿאַר י. קערלערן אין „קדימה".

הויז פון די מערקינס און אַזוי אַרום האָט מאַקס עריק באַהערשט פולשטענדיק די העברעישע שפּראַך און די העברעישע ליטעראַטור. אין 1918 האָט ער גענדיקט די פּוילישע סטאַשיץ רעאַל־גימנאַזיע אין סאָסנאָווצע מיט אויסצייכנונגען און האָט אויך פולקאָם באַהערשט די פּוילישע שפּראַך.

אין די יאָרן 1919־1921 דינט ער אין פּוילישן מיליטער, ווו ער דערגרייכט די ראַנגע פון אַ 2 שטערן־אָפיציר. נאָכן פאַרענדיקן דאָס מיליטער־דינסט שטודירט ער דריי יאָר יורי אין קראָקעווער אוניווערסיטעט. אין די יאָרן 1925־1926 געפינט ער זיך שוין אין ווילנע אויף דעם פּאָסטן פון אַ לערער פון יידישער און פּוילישער ליטעראַטור אין איינער פון די יידישע מיטל־שולן.

אין ווילנע גיט ער אַרויס, צוזאַמען מיט דעם באַקאַנטן שרייבער זלמן רייזען אַ כרעסטאָמאַטיע וועגן דער אַלטער יידישער ליטעראַטור. ער באַטייליקט זיך אויך זייער אַקטיוו אין יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט „ייוואָ״. אין דער זעלבער צייט דערשיינט אין וואַרשע זיין ערשט בוך א״נ „קאָנסטרוקציע שטודיען״ אין וועלכן ער באַהאַנדלט די דראַמאַטישע שאַפונגען פון י. ל. פּרץ: „די גאָלדענע קייט״ און „ביינאַכט אויפן אַלטן מאַרק״.

אין 1926 דערשיינט ווידער אַ בוך פון מאַקס עריקן וועגן אַן אַלט־יידישן ראָמאַן און נאָוועלע, פון 14־טן און 16־טן יאָרהונדערט.

מאַקס עריק ווייזט אויך ארויס גרויס קענטשאַפט אין דער אַלגעמיינער וועלט־ליטעראַטור, און שרייבט עסייפּאָרטרעטן וועגן האַנס עווערסן, דזשעק לאָנדאָן; זעצט איבער פאַרשיידענע ווערק פון באַרימטע וועלט־שרייבער, צווישן זיי אַנרי בערנסאָנס בוך „דאָס געלעכטער״. זיין לעצט בוך דערשינען אין פּוילן אין יאָר 1928 איז „די געשיכטע פון דער יידישער ליטעראַטור פון די עלטסטע צייטן ביז דער השכלה תקופה״. דאָס בוך רופט ארויס אַ גרויסע פּאָלעמיק אין דער יידישער ליטעראַרישער וועלט, אָבער אַלע קריטיקער און אָפּשאַצער אָנערקענען דעם גרויסן טאַלאַנט פון דעם יונגן ליטעראַטור פאָרשער, וועמענס עטיודן און עסייען זענען פון גאָר גרויסן ליטעראַרישן ווערט.

פונקט ווי אַ סך יידישע שרייבער און קינסטלער, האָט ראַטן־פאַרבאַנד געלאָקט און געצויגן — מיינענדיק און טראַכטנדיק, אַז אין דעם דאָזיקן (מ׳שטיינס געזאָגט) סאָציאַליסטישן לאַנד, וועט מקוים ווערן די וויזיע פון ישעיהו הנביא פון אַ פריי צוזאַמענלעבן פון אַלע פעלקער און ראַסן בשלום ושלוה...

אין יאָר 1929 פאַרלאָזט מאַקס עריק פּוילן און קומט אָן קיין סאָוויעט־רוסלאַנד, ווו ער ווערט אויפגענומען מיט גרויס פריינדשאַפט אין די יידישע וויסנשאַפטלעכע און שרייבערישע קרייזן: באַקומט אַ הויכן פּאָסטן אין מינסק אַלס לערער פון יידישער און העברעישער ליטעראַטור אין דער דעמאָלטיקער יידישער וויסנשאַפטס־אַקאַדעמיע אין מינסק. ער אַוואַנסירט מיט זיינע גרויסע קענטעניש אויפן געביט פון יידישער און אַלגעמיינער ליטעראַטור, באַקומט דעם טיטל פון פּראָפעסאָר און פירט אָן די סעקציע פאַר ליטעראַטור און קריטיק ביי דער אוקראַאינישער וויסנשאַפטס־אַקאַדעמיע אין קיעוו.

אין 1932, ווען עס הייבן זיך אָן די ערשטע נגישות און רדיפות מצד דער סטאַלין קליקע קעגן יידישע שרייבער און וויסנשאַפטלער, רירט עס אויך אָן מאַקס עריקן. ווי די מאָדע איז געווען — מוז ער זיך אַליין אָפּשמייסן — פעסטשטעלנדיק עפנטלעך אין דער ליטעראַרישער יידישער און רוסישע פּרעסע, אַז זיינע עסייען און ליטעראַרישע שאַפונגען זענען נישט געגנוג באַגרינדעט פון אַטעאיסטישפּראָלעטאַרישן וועלט־באַנעם. און אין נאָך אַ זאַך האָט ער זיך געמוזט מודה זיין: אין אַן אַרבעט וועגן שלום אשן, אין וועלכן ער פאַרגלייכט אים מיט דעם גרויסן רוסישן שרייבער לעוו טאָלסטאָי, האָט ער געמוזט צוגעבן, אַז ער האָט פאַרגעסן צו זאָגן, אַז דער יידישער שרייבער שלום אַש איז דער דעגענערירטער טרובאַדור פון פאַשיזם אין דער יידישער וועלט.

דאָס שלאָגן זיך על־חטא האָט נישט געהאָלפן.

די שנאה פון סטאַלינען און זיינע יוצר־משרתים צו יידן בכלל און צו דער קאָמוניסטישער יידישער אינטעליגענץ בפרט האָט זיך אָנגעהויבן אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער אויסווירקן. אין די יאָרן 1933־1936, ווען דער צוקונפטיקער שותף — היטלער און די נאַציס, האָבן אָנגעהויבן צו געוועלטיקן איבער דייטשלאַנד מיט דער פולער קראַפט — האָט זיך אין ראַטן־פאַרבאַנד אויך אָנגעהויבן ענלעכע יידן־פאַבישע אַרויסטריטן. די ערשטע אַנטיסעמיטישע קרבנות זענען געווען אַ גרויסע צאָל יידישע שרייבער, קינסטלער און וויסנשאַפטלער. צווישן זיי איז אויך געווען דער שרייבער — מאַקס עריק. אין 1936 ווערט מאַקס עריק אַרעסטירט און פאַרשיקט אין אַ לאַגער צוזאַמען מיט אַ גרעסערע צאָל יידישע שרייבער. מיט אַ יאָר שפּעטער, אין 1937 שטאַרבט ער אַ קאָמפּראָמיטירטער, אַ פאַרלאָזענער, מאָראַליש צעבראָכענער און עלנטער — אַלט זייענדיק קוים 39 יאָר.

מאַקס עריק איז געווען פון די ערשטע מאַרטירער צווישן דער יידישער אינטעליגענץ, וועלכע האָבן געדינט בלב ונפש דער מאָנסטרועזער סאָוויעטישער אויפלאַגע פון קאָמוניזם. זיי, די וואָרט־טרעגער פון דער יידישער ליטעראַטור, פון דער יידישער קונסט און יידישער וויסנשאַפט זענען אומגעבראַכט געוואָרן פון דעם סטאַליניסטישן מולך, צוזאַמען מיט דעם יידישן וואָרט אין ראַטן־פאַרבאַנד, און דער פּראָצעס האָט זיך פאַרענדיקט מיט אומברענגען די יידישע שרייבער — דעם 12טן אויגוסט 1952.

★

צוזאַמען מיט מאַקס עריקן און משה קולבאַקן (ביידע יידישע לערער — ביידע געפאָרן קיין ראַטנפאַרבאַנד פון ווילנע) איז דערמאָרדעט געוואָרן דער טרוים פון אַ גלויביקן דור — אַ דור וואָס האָט אין דער רעוואָלוציע געזען די אויסלייזונג פאַר דער מענטשהייט.

אין די ווייטערדיקע נומערן רעכענען זיך די רעדאַק־טאָרן אָפּ מיט דער יידישער רעליגיע — וועלכע האָט געשאַפן דעם וויסנשאַפטלעכן מאַרקסיזם, דעם באָלשע־וויזם, קאָמוניזם און סאָציאַליזם; די הויפּט־אויפגאַבע פון דער יידישער רעליגיע שרייבן זיי, איז צו דעמאָראַליזירן און צעשטערן דאָס קריסטנטום. צו דעם צוועק האָבן זיי געשאַפן די מאַסאָנען, וועלכע ווערן אָנגעפירט דורך אַ סנהדרין, אָדער ווי מען רופט זיי היינט — יידישער וועלט־קאָנגרעס.

לויט די ארויסגעבער פון דעם שמוציקן העץ־בלעטל, איז דאָס יידן־פּראָבלעם אין פּוילן נאָך נישט געלייזט גע־וואָרן. די דריי מיליאָן פּוילישע יידן פאַרשניטענע דורכן נאַציזם און זייערע מיטהעלפער, דאַרפן — ווי זיי שרייבן — ווי אַמשנעלסטן געלייזט ווערן. דעם קאַמף קעגן יידן און מאַסאָנען דאַרף זיין אַ קאָמפּראָמיסלאָזער. דאָס דאָ־זיקע שמוץ־בלעטל באַווייזט זיך סיסטעמאַטיש, אין פאַר־שידענע שטעט פון פּוילן.

און מערקווירדיק—דאָס פּוילישע בלעטל „די זעלבסט־פאַרטיידיקונג פון פּוילן״ האָט גאָר נאָענטע אידעישע פריינד אין סאָוויעט־רוסלאַנד — אַ געוויסער יעווסעיעוו, וועלכער האָט לעצטנס אָנגעשריבן אַ בראָשור: „ציוניזם אַ רינגעלע אין דער קייט פון אימפּעריאַליזם״ איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אין מאָסקווע ווי אַן אויסגאַבע פון „סאַמיזדאַט״ אין אַ גרויסער צאָל עקזעמפּלאַרן. ס׳איז גאָרנישט אויס־געשלאָסן, אַז דיביידע אויסגאַבעס: די פּוילישע און די סאָוויעטישע ווערן פינאַנסירט דורך די זעלבע קוואַלן.

די אַנטי־יידישע פּראָפּאַגאַנדע ווערט נישט בלויז גע־פירט אין געדרוקטן וואָרט.

אין דער שטאָטישער קונסט־גאַלעריע פון מינסק, איז אויסגעשטעלט געוואָרן אַ בילד פון אַ געוויסן סאַוויצקי — ווו אַ ייד מיט אַ מגן דוד־שטערן און אַן עס.עס.־מאַן לאַכן אָפּ פון די בערג טויטע, סאָוויעטישע בירגער, וועלכע זענען דערמאָרדעט געוואָרן אין אַ דייטשן פאַרניכטונגס־לאַגער. ביי היינט־צו־טאָג ווערט געפירט אין פּוילן אַן אַקציע צו באַזייטיקן די יידישע בית־עלמינס. אין פיל אָרטשאַפטן זענען די בית־עלמינס פאַרוואַנדלט געוואָרן אין פאַרקן. אין ראַדאָם איז דער אַלטער בית־עולם געוואָרן פולשטענדיק פאַרניכטעט, און אויף זיין אָרט איז אויפ־געשטעלט געוואָרן אַ ריזיקע פאַבריק.

ווי מיר זעען ווערט דער קאַמף דערווייל נישט גע־פירט קעגן די לעבעדיקע יידן. דאַקעגן ווערט געפירט אַ קאַמף קעגן די טויטע יידן, וועלכע האָבן געגעבן אַ גרויסן צושטייער צו דער פּוילישער גייסטיקער און מאַ־טעריעלער קולטור.

• די נייסטע יידישע ביכער,
ציישונגען פון דער גאַנצער וועלט
— ווער אַ לייענער פון דער
„קדימה״־ביבליאָטעק.

י. אָרבאַך

מיין לערער – מאַקס עריק

(40 יאָר נאָך זיין טויט — אַ דערמאָנונג)

צווישן די 28 יידישע שרייבער און קינסטלער, וועלכע האָבן באַרייכערט דאָס אימפּולסיוו יידיש געזעלשאַפטלעך לעבן אין זאַגלעמביע — איז געווען מיין לערער זלמן מערקין.

דער נאָמען פון דעם יידישן אָפיציר פון דער פּוילי־שער אַרמיי — זלמן מערקין, וועלכער האָט אין יאָר 1920 (אין דער צייט פון דער פּויליש־סאָוויעטישער מלחמה)

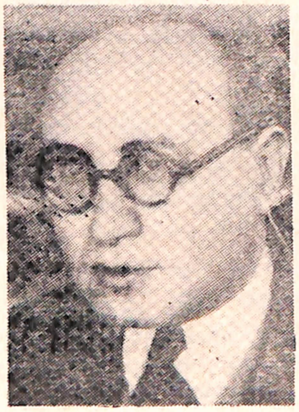

מאַקס עריק

געפּאַטשט אַ העכערן פּוילישן אָפיציר אין סאָסנאָוועץ פאַר איזדיעקעווען זיך איבער אַן עלטערן ייד מיט אַ לאַנגער באָרד — איז געווען ווייניק באַקאַנט אין זאַגלעמביע און אומגעגנט.

דאַקעגן איז דער נאָמען „מאַקס עריק״ דער ליטעראַ־רישער פּסעוודאָנים פון זלמן מערקין, אין שפּעטערדיקע יאָרן געווען זייער פּאָפּולער אין דער יידישער שרייבע־רישער און קינסטלערישער געזעלשאַפט אין פּוילן צוליב זיינע באַלערנדיקע אַרטיקלען און עסייען אויפן געביט פון דער יידישער שפּראַך און יידישער ליטעראַטור.

זלמן מערקין — מאַקס עריק איז געבוירן געוואָרן אין סאָסנאָוועץ ביי זייער אַ פאַרמעגלעכער און יחוסדיקער משפּחה — די מערקינס — וועלכע האָבן געשפּילט אַן אָנ־געזעענע ראָלע אין אַלגעמיינעם ייד. לעבן פון זאַגלעמביע. זיין פאָטער, דער משכיל, וועלכער איז געווען באַקאַנט אַלס אַ באַוווסטזיניקער ייד מיט וועלטלעכער אייראָפּעאישער בילדונג, האָט געגעבן זיינע קינדער אַ נאַציאָנאַלע און אַלגעמיינע דערציאונג. ווען קיין סאָסנאָוועץ איז געקומען אַלס יידישער לערער דער גרויסער יידישער פּאָעט חיים נחמן ביאַליק, האָט ער געגעבן לעקציעס פון העברעיש אין

וו. יאַבלאָנסקי

„סאַמאיזדאַט" אין קאָמוניסטישן פּוילן

שטרייקן אין קאָמוניסטישן פּוילן, זענען נישט קיין זעלטנהייט: דער שטרייק אין פּוילן און די צווײ־וואָכיקע בלוטיקע שלאַכטן צווישן אַרבעטער און סאָוויעטישע אײנהייטן אין 1956 האָבן דערפירט צו אַ צייטווייליקער ליבעראַליזאַציע אין געזעלשאַפטלעכן לעבן.

דער גענעראַל־שטרייק אין גדיניע, גדאַנסק, שטשעטשין אין 1970 מיט צענדליקער קרבנות פון בײדע זײטן, איז געווען דאָס לעצטע בלוטיקע שטיקל אַרבעט פון גאָמולקען. אין די גרויסע שטרייקן אין ראַדאָם, אורסוס, לאָדזש אין 1976־77 האָבן אָנטײלגענומען צענדליקער טויזנטער אַרבעטער. די שטרייקן זענען דערשטיקט געוואָרן דורך גערעקס געהיים פּאָליציי און סאָוויעטישע אײנהייטן איבערגעטאָן אין פּוילישע מונדירן. הונדערטער אַרבעטער זענען געוואָרן אַרעסטירט, געפּייניקט און שפּעטער פאַרמשפּט אויף לאַנגע יאָרן תּפיסה.

די געשעענישן האָבן אויפגעטרייסלט די ליבעראַלע קרייזן אין פּוילן. אין פיל שטעט אין פּוילן זענען אַנטשטאַנען קאָמיטעטן, וועלכע האָבן זיך געשטעלט פאַר אַ ציל צו פאַרטיידיקן די רעכטן פון די פאַרפאָלגטע אַרבעטער.

דער „קאָמיטעט צו פאַרטיידיקן די אַרבעטער" אָדער ווי זיי רופן זיך אָן אין פּויליש — ק.אָ.ר. האָבן אַרויסגעגעבן אַן אומלעגאַל בלעטל וואָס איז פאַרשפּרייט געוואָרן אין די צענדליקער טויזנטער עקזעמפּלאַרן צווישן אַרבעטער און אינטעליגענץ. גלײכצײטיק זענען געזאַמלט געוואָרן גרויסע סומעס געלט אין לאַנד ווי אין אויסלאַנד, צו העלפן די פאַמיליעס פון די פאַראורטיילטע אַרבעטער.

די ערשטע אומלעגאַלע אויסגאַבע פון ק.אָ.ר. איז פאַקטיש געווען דער אָנהויב פון פּוילישן „סאַמאיזדאַט". די פּוילישע דיסידענטן צו וועלכע עס האָבן געהערט אַ קלײנע גרופּע יונגע ייִדן מיט מיכניקן, וועלכער האָט צוזאַמען מיטן פּראָפעסאָר ליפּינסקי (געוועזענער טוער פון פּ.פּ.ס) אָנגעקניפּט פרײנדלעכע באַציאונגען מיט דיסידענטן פון טשעכאָסלאָוואַקיע און סאָוויעט־רוסלאַנד. מיט איין מאָל איז פּוילן געוואָרן פאַרפלייצט מיט אַ גאַנצער ריי אומלעגאַלע אויסגאַבן פון פאַרשידענע ריכטונגען און גרופּן.

די גרופּן האָבן געהאַט איין ציל: צו פאַרטיידיקן די אינטערעסן פון אונטערדריקטן און אויסגענוצטן אַרבעטער־קלאַס.

מיט דער שווערער לאַגע פון פּוילישע אַרבעטער האָבן די דיסידענטן באַקאַנט געמאַכט די עפנטלעכקייט אין לאַנד ווי אויך אין אויסלאַנד. אין דער ערשטער ריי — האָבן זיי זיך געוואָנדן צו די קאָמוניסטישע פאַרטייען פון פראַנקרייך און איטאַליע, אינפאָרמירנדיק זיי וועגן יעדן אַרעסט און שיקאַנעס; פאַרפאָלגונגען פון בירגער; סטודענטן און אַרבעטער. שפּעטער האָבן זיך באַוויזן אויסגאַבן מיט פּאָליטישע פּראָגראַמען, וועלכע האָבן געפאָדערט, אַז סאָוויעט־רוסלאַנד זאָל אַרויסציען אירע דיוויזיעס פון פּוילן, און עס זאָלן אַנולירט ווערן די האַנדלס־אָפּמאַכן מיט די סאָוויעטן, וועלכע זענען פאַקטיש דיקטאַטן. ס'איז אויך אַרויסגערוקט געוואָרן די פאָדערונג, אַז די סאָוויעטן זאָלן באַפרייען די אַנדערהאַלבן מיליאָן פּאָלאַקן, וועלכע געפינען זיך ביי היינט־צו־טאָג אין פאַרשידענע געגנטן פון רוסלאַנד, אַזעלכע, וועלכע זענען אין די יאָרן 1939־45 אַרעסטירט און פאַרשיקט געוואָרן אין די פּאָשיאַלקעס, טורמעס און לאַגערן.

טשעקאַווע איז, אַז אין דער פאַרפלייצונג פון די פאַרשידענע אויסגאַבן, זענען אויך געווען פּאַמפלעטן — אַרויסגעגעבן פון דער או.בע. (פּוילישע געהיים פּאָליציי); זיי האָבן געהאַט פאַר אַ ציל צו דעזאָריענטירן און אויך צו פּראָוואָצירן אַרויסטרעטונגען פון סטודענטן און אַרבעטער, וועלכע האָבן זיך געענדיקט מיט אַרעסטן און פּייניקונגען.

אינטערעסאַנט: אין די אַלע אומלעגאַלע אויסגאַבן איז דער פּראָבלעם ייִדן געוואָרן אויסגעמיטן, ווייל נאָכן גרויסן גירוש פון 1967־68 איז אין פּוילן מער נישט געבליבן קיין פּראָדוקטיוו פּעאיקע ייִדן.

פון די 6000 ייִדן וועלכע געפינען זיך היינט־צו־טאָג אין פּוילן באַקומט דער גרעסטער טייל רענטעס, און אַ קלײנע צאָל איז באַשעפטיקט אין די ייִדישע קאָאָפּעראַטיוון. אויסער דעם קאָן מען אָנטרעפן ייִדן אין די אַלגעמיינע אַלטע־היימען, ווו די באַדינגונגען זענען ספּעציעל שרעקלעכע פאַר ייִדישע מענטשן.

אין אָנהויב 1979 האָט זיך באַוויזן אַן אומלעגאַל בלעטל, צו ערשט אין וואַרשע און שפּעטער אין אַנדערע שטעט פון פּוילן „די זעלבסטפאַרטיידיקונג פון פּוילן".. די אומלעגאַלע אויסגאַבע באַווייזט זיך סיסטעמאַטיש יעדן חודש, און ביז היינט זענען שוין דערשינען נומערן אויף לייטיש פּאַפּיר און געדרוקט אויף „אָפסעט".

די אַרטיקלען פון דעם בלעטל זענען געווידמעט הויפּטזעכלעך ייִדן און מאַסאָנען. פון צייט צו צייט טרעטן זיי אויך אַרויס קעגן די ליבעראַלן, וועלכע פאַרטיידיקן די אינטערעסן פון פּוילישן ארבעטער. אין ערשטן נומער פון דער דערמאָנטער אויסגאַבע איז געדרוקט אַן אַרטיקל, אַז ייִדן—מאַסאָנען האָבן דערמאָרדעט דעם עסטרייכישן קרוינפּרינץ פערדינאַנד, און צוליב דעם איז אויסגעבראָכן די ערשטע וועלט־מלחמה. אויך קערענסקי האָט אויסגעפירט די באַפעלן פון ייִדן און מאַסאָנען, אַדאַנק דעם ייִדישן אינטערנאַציאָנאַלן קאַפּיטאַל (די בענק פון וואַרבורג און שיף) איז טראָצקי געוואָרן דער פירער פון דער רויטער אַרמיי. אויך ייִדן זענען געווען קעגנער פון אַן אומאָפּהענגיק פּוילן. ייִדן זענען געווען די אָרגאַניזאַטאָרן פון 60 פאַרטייען אין צווישן מלחמהדיקן פּוילן. דער ציל איז געווען אויפצורייסן און צעברעכן פּוילן, וועלכע האָט עקזיסטירט פון 1918—1939.

נאָך דער צווייטער וועלט־מלחמה האָבן די זעלבע ייִדן און מאַסאָנען געשאַפן אין נייעם פּוילן איין פאַרטיי: די פּ.ז.פּ.ר.

צו זיינע קינדער האָט בערטראַנד ראַסעל נישט געהאַט קיין „מזל", ווי עס איז דער כלל פאַר אַזעלכע טאַטעס. דערפאַר איז נישט געווען דער חשק צו לייענען דאָס זכרונות־בוך פון דער טאָכטער. אָבער דער יצר טוב איז פאָרט געווען שטאַרקער.

בערטראַנד ראַסעל איז געווען אַ ליבהאַרציקער און גינציקער טאַטע. אַזוי דערציילט די טאָכטער. ער האָט געשאַפן, ווי באַקאַנט, זיין אייגענע לערן־שול, „ביקען היל", צו דערציען קינדער לויט זיינע אייגענע מעטאָדן און זיי מחנך זיין לויט זיינע אידייאישע איבערצייגונגען. אָבער בעיקר האָט ער געשאַפן די שול — לויט ווי קעטרין דערציילט — כדי געבן זיינע אייגענע קינדער, זון און טאָכטער, אָט די דערציאונג, אין דער סביבה פון אַנדערע קינדער.

די שול איז געווען אַ דורכפאַל. ראַסעל האָט עס שפּעטער צוגעגעבן. ער איז נישט געווען קיין פּעדאַגאָג פאַר יונגע קינדער, און געוויס איז עס נישט געווען זיין פּרוי, דאָראַ, וואָס צוזאַמען האָבן זיי געפירט די שול. דעם טאַטנס (און מאַמעס) גוטער ווילן, זיין גלויבן, אַז מען קען דערציען יונגע קינדער אָן אויטאָראַטיווער דיסציפּלין, נאָר דורך אַפּעלירן צו זייער נאַטירלעכער אינטעליגענץ, דורך מאַכן די לערן־פּראָגראַמען אינטערעסאַנט, און דורך פריייע, לאָגישע דיסקוסיעס מיט די שילער, איז געווען טרוימערישע נאַיוויטעט פון אַ פילאָזאָף. אָבער פאַר דער טאָכטער איז עס געבליבן אַ בכיה לדור, אַ געקלאָג וואָס פאַרגיסט מיט טרערן אַ סך בלעטער פון איר בוך. ווייל די דערציאונג, אין שול, און היים, האָבן איר, און דעם ברודער, דזשאָן, אַריינגעטריבן אין פּאַביעס און צעטומלעניש. פון איר סאַמע יונגשאַפט האָט דער מוח אירער געדאַרפט שטענדיק זיין אָנגעצויגן און אָנגעשטימט ווי די סטרונעס אויף אַ סטראַדאָוואַריוס, פאַר די געניאַלע פינגער פון טאַטן, וועלכער האָט כסדר געוואָלט אַרויסבאַקומען די שענסטע טענער. ווייל „פאַר אים זענען די וויכטיקסטע זאַכן אין לעבן געווען אויסבעסערן די מערכה פון מענטשן, אָדער צוטראָגן גייסטיקן וויסן, פילאָזאָפישע פאַרשטענדעניש. „פּערזענלעכער מאַטעריעלער גליק האָט באַדייט פאַר אים זייער ווייניק" (זייט 121). און אין דעם זעלבן וועג האָט ער געוואָלט דערציען זיינע אייגענע קינדער און די תלמידים אין זיין שול.

בערטראַנד ראַסעל האָט זיך שטאַרק אָפּגעגעבן מיט די קינדער זיינע און פון זיין שול, זיך געשפּילט מיט זיי, געשווומען, שפּאַצירט אין וואַלד, זיך אַראָפּגעלאָזן צו זיי. אָבער די קינדער האָבן פאָרט געפילט דאָס אַלץ ווי אַן אָנשטעל; אַז אין דער אמתן נידערן אַראָפּ זיינע רייד צו זיי ווי פון אַ הויכן באַרג, וואָס איז פאַרהויבן אין די וואָלקנס. אויף יעדע פראַגע פון די קינדער איז געקומען אַן ענטפער על פּי לאָגיק. דערציילט איצט די טאָכטער, אין איר גרויען עלטער, אַז די לאָגיק האָט איר טרייסטלאָז פאַרפאָלגט. זי האָט געוואָלט — גלויבן, וואָס זאָל געבן אַ זיכערן אָנהאַלט. איז דער סוף געווען, אַז די טאָכטער פון דעם געניאַלן לייקענער, וועלכער האָט זיך באַרימט מיט דעם „פאַר וואָס איך בין נישט קיין קריסט" 2) איז אַוועק צו פרומער קריסטלעכקייט. אמת, זי זאָגט אַז אויך דער טאַטע האָט א גאַנץ לעבן געזוכט גאָט (זייט 184). אָבער ער האָט זיך באַמיט עס צו געפינען מיט ראַציאָנאַליזם, על פּי לאָגיק, פאַרשטיין די געטלעכקייט. זי האָט געדאַרפט געפילפולע גלויבהאַפטיקייט. שפּעטער האָט זי חתונה געהאַט מיט אַ גייסטלעכן און ביידע זענען געפאָרן קיין אַפריקע, ווי מיסיאָנערן, צו פאַרשפּרייטן אמונה (נאָך מער פּאַראַדאָקסאַל, וואָס ווייזט אָבער אויך ראַסעלס טיפן ליבעראַליזם און זיין ליבשאַפט צו די קינדער: ער האָט עטלעכע יאָר געצאָלט פאַרן אײדעמס לערנען אין טעאָלאָגישן סעמינאַר).

אין שויס פון רעליגיע האָט קעטרין געפונען אַן אָנהאַלט, אַ טרייסט, אָבער פאָרט נישט קיין פולע באַרואיקונג, און אויך נישט קיין משפּחה־גליק. און דאָס אַלץ דערפאַר, לויט איר, ווייל עס איז געווען שווער צו לעבן אין שאָטן פון טאַטן — אַפילו אין פיזישער ווייטקייט. אַזוי ביז צום לעצטן בלעטל פון איר בוך — אָבער נישט דאָס לעצטע. ערשט ווען דער טאַטע שטאַרבט, אין עלטער פון איבער נײַנציק יאָר, ברעכט זי אויס אין אַ ספּאַזמאַטישן געוויין, וואָס באַפרייט איר פון דער סיזאָפרעניע. ערשט איצט, ווען זי האָט „אויפגעגעסן" דעם פאָטער, ווי פרויד וואָלט געוויס געזאָגט, קומט די דערלייכטערונג, און ערשט איצט קען זי אים זען אין זיין פולער מענטשלעכער גרויסקייט, און זי טוט אַזוי, אין דעם לעצטן בלעטל פון בוך. זי שרייבט:

איך האָב געוואָלט דערציילן דער וועלט וואָס פאַראַ גרויסער פאָטער ער איז געווען, ווי קלוג, מיט הומאָר און מיט גוטסקייט, נישט אַלע מאָל אַ קאַלטער, ראַציאָנאַליסטישער פילאָזאָף. אָבער ער האָט ליב געהאַט דעם אמת, וואָלט איך אים נישט אָנגעטאָן קיין כבוד דורך זאָגן ליגן. דערפאַר האָב איך אויך געמוזט דערציילן, דאָס אין בוך, אַלץ וואָס איז (אין מיינע אויגן) געווען נישט אַזוי גוט, מיט אַנטוישונג און שווערקייטן. און נאָר איצט קען איך זאָגן: ער איז געווען דער סאַמע אינטערעסאַנטסטער מענטש וואָס איך האָב ווען באַגעגנט, דער איינציקער מענטש וועמען איך האָב פאַרערט מיט ליבשאַפט, דער גרעסטער מענטש וואָס איך האָב געקענט. עס איז געווען מיין גליק אים צו קענען. איך דאַנק גאָט וואָס ער איז געווען מיין פאָטער.

פאַר זיגמונד פרויד וואָלט אָט דאָס בוך געוויס געדינט ווי נאָך אַן אייזערנער באַווייז וועגן דער ריכטיקייט פון זיין „עדיפּוס קאָמפּלעקס" טעאָריע, אַז דאָס איז די טראַגיק וואָס באַגלייט און פאַרפאָלגט קינדער פון גרויסע עלטערן.

---

1) Katharine Tait: My Father Bertrand Russell.

2) Bertrand Russell: Why I am not a Christian.

לוי שאַליט (צוגעשיקט פון מחבר)

זייערע קינדער

גרויסע מענטשן האָבן קליינע נחת פון זייערע קינדער. דאָס איז דער כלל, הגם עס זענען, נאַטירלעך פאַראַן, אויסנאַמען. דאָס לאָזט זיך דערקלערן ביאָלאָגיש און פסיכאָלאָגיש. דער זשעני איז אַזוי ווי אַ דערהויבענער באַרג, וואָס האָט דערגרייכט צום זעניט, וווּ די אַטמאָספערע איז דין, וויניק זויער־שטאָף און עס איז נישט מעגלעך, נאָרמאַל, צו קלעטערן העכער. אַזוי איז עס געוויס אויך ביאָלאָגיש. די גענעץ, כראָמאָזאָמען און האָרמאָנען, וועלכע באַשטימען די גייסטיקע קוואַליטעט, האָבן אויך אַ באַרג־שפּיץ; זיי קענען, אין אַלע זייערע אומצאָליקע קאָמבינירונגען, דערגרייכן אַ געוויסע „פּערפעקציע", אָבער נישט מער. דער גליקלעכער צוזאַמענשפּיל פון אַ גאַנצע ריי צופאַלן פון די גענעץ קענען באַשאַפן אַן איינשטיין — אויב מיר זאָלן אָננעמען, בדרך משל, אַז דאָס איז דער פּערפעקט־שכלדיקער מענטש. אָבער זיי קענען נישט פאַרמירן עפּעס מער. והראיה: זיי האָבן עס נישט באַשאַפן ביז איצט, דורך אַלע מיליאָנען יאָרן אין דער אַנטוויקלונג פון „האָמא סאַפּיענס", דעם מענטש. דאָס באַדייט, אַז פון אויסנאַמלעכע גאונים, וועלכע זענען דערגאַנגען צום העכסטן שכלדיקן שטאַפּל, קענען נישט אַרויסקומען קינדער וואָס זאָלן גרייכן גענעטיש מער, העכער. אַזעלכע קינדער קענען נאָך זיין אויף דעם זעלבן אָדער ענלעכן שטאַפּל פון גרויסקייט ווי זייערע עלטערן. אָבער אויך דאָס איז זייער זעלטן. ווייל די גענעץ און כראָמאָזאָמען „אַרבעטן" נישט אַזוי; נאָר אין זייער אויסנאַמלעכע פאַלן גייען זיי איבער, דירעקט, פון עלטערן צו קינדער. דער נאָרמאַלער וועג פאַר אַזעלכע קינדער איז אַראָפּ פון דער גייסטיקער הויך וווּ עס געפינען זיך די עלטערן זייערע, איינער אָדער גאָר ביידע. און דאָס שאַפט — מוז שאַפן — נאַטירלעכע פסיכאָלאָגישע שוועריקייטן.

איך ביישפּיל, פון אַ סך, איז די טיפע טראַגיק, וואָס איז באַפאַלן די קינדער פון טעאָדאָר הערצל, דעם וויזיאָנער פון יידישן נאַציאָנאַלן רענעסאַנס. די דריי קינדער זיינע, פּאָלינאַ, האַנס און טרודל, האָבן געלעבט אין אַן עמאָציאָנעל־עקסצענטרישן נערוואָז.

פאַראַן אַ מיינונג, וואָס קען זיין גענוג באַזירט, אַז זייער פסיכישער אומבאַלאַנס איז געווען ירושהדיק פון דער מוטער, יוליאַ. זי האָט געליטן פון היסטעריע, ווי דאָס קומט צום אויסדרוק אויך אין אַ צאָל פון הערצלס דערציילונגען, הגם פאַרשטעלט. אָבער ד"ר יעקב וינשל (ווינשאַל) וויל גראָד באַווייזן פאַרקערט, אַז די „שולד" איז געווען דווקא הערצלס. און ד"ר וינשל איז אַ הערצליאַנישער ציוניסט, מיט אייגענעם און פּאָטערדיקן יחוס פון נאַציאָנאַלן אַקטיוויזם. וואָלט מען פון אים געקענט דערוואַרטן, אַז ער זאָל צושרייבן די טראַגעדיע פון הערצלס קינדער צו זייער מוטער, וועלכע האָט פיינט געהאַט דעם ציוניזם און די ציוניסטן, און דערפאַר האָבן ציוניסטן איר נישט צוגעטיילט קיין כבוד. נאָר גראָד וינשל, ווי געזאָגט, באַמיט זיך צו לערנען, אַז די טראַגעדיע פון די קינדער איז נישט געווען קיין ירושהדיקע, פון דער מוטער, נאָר גראָד צוליבן פאָטער — אַ פסיכאָלאָגישע.

די דערציילונג פון יעקב וינשל הייסט האַנס הערצל (הוצאת „חזון", ת"א, 1945). דער שרייבער פאַרטרעטירט טעאָדאָר הערצלס איינציקן זון ווי אַ פאַרוואָגלטן פּרינץ, וועלכער קעמפט פאַר זיין לעגיטימען „טראָן", וואָס איז ביי אים צוגענומען געוואָרן, אַזוי ווי ביי קארא גיורגעוויץ, דעם סערבישן פּרינץ. אָט די האַלוצינאַציעס (וועלכע דער שרייבער טוט אַזוי ווי פאַרענטפערן) ברענגען האַנס'ן, אין דער דערציילונג, אַלס פּאַציענט צו פרויד און יונג, ביי וועמען עס לאָזט זיך אַנאַליזירן אויך דער סערבישער טראָנפאָלגער. ביידע דאָקטוירים געפינען ביים פּאַציענט האַנס — לויט זייערע באַזונדערע אַנאַליטישע צוגאַנגען און טעראַפּיע־מעטאָדן — די זעלבע סימפּטאָמען פאַר זיין מעלאַנכאָליע: „אַן ערלייזער קאָמפּלעקס". דער שרייבער טייטשט עס אויס ווי אַ שאַרפן ווילן זיך צו פאַרגלייכן מיטן טאַטן, צו זיין דער נאָכפאָלגער און לעגיטימער יורש פון טאַטנס גייסטיקע פעאיקייטן און פּאָליטישער אַרבעט, אַזוי ווי ער איז זיין פיזישער יורש. (וואָס דער טאַטע האָט, אגב, זייער געוואָלט און געהאָפט אַז דאָס זאָל געשען, ווי דאָס קומט אָפן צום אויסדרוק אין הערצלס טאָגביכער). און וויבאַלד האַנס האָט עס נישט געקענט גרייכן — ווייל די געשטאַלט הערצל איז אַן איינמאָליקע — איז געקומען דער שאָס אין באָרדאָ, אַ פּראָדוקט פון רעוואָלט, פון אַ באַליידיקטן און פאַרלאָזענעם פּרינץ.

עס מאַכט נישט אויס וואָס די דערציילונג איז אַ פאַנטאַזיע, אויפגעבויט נאָוועליסטיש, און וואָס נאָר טיילווייז זענען אַריינגעהאָפטן אין איר פאַקטישע געשעענישן. ווייל אַזוי אַרום ברענגט עס אַרויס, פסיכאָאַנאַליטיש, דאָס וואָס עס קען זיין פאַרקאָנספּירירט אין די געהירן פון אַזעלכע קינדער: וויבאַלד זיי קענען נישט נאָכהאַלטן אין די גייסטיקע פוסטריט פון זייערע עלטערן — און דאָס איז, ווי געזאָגט, נישט מעגלעך, בדרך כלל — גיט עס זיי אַ קאָמפּלעקס פון מינדערווערטיקייט, וואָס קען פירן, ווי אין דעם געשילדערטן פאַל, צום לעצטן טאַט פון פאַרצווייפלונג.

אָט די מחשבות זענען אַרויסגערופן געוואָרן ביים לייענען דאָס בוך פון קעטרין טייט 1) טאָכטער פון פילאָזאָף לאָרד בערטראַנד ראַסעל.

איך האָב אָנגעהויבן לייענען דאָס בוך אָן חשק, אַפילו מיט אַנטיפּאַטיע, און דערפאַר עס אַ לאַנגע צייט אָפּגעלייגט.

אויב איך וואָלט געדאַרפט אָנרופן פינף מענטשן, צו וועלכע איך פיל דעם טיפסטן דרך ארץ, גייסטיקע פאַרערונג, אינטעלעקטועלע ליבשאַפט, וואָלט בערטראַנד ראַסעל געהערט צווישן זיי. ראַסעלס שריפטן זענען פאַר מיר טיפע קוואַלן פון חכמה. זיינע אידייען — עטיש דערהויבן. זיין לעבן — קווינטעסענץ פון הומאַניזם. טעותים? געוויס. „אין צדיק בארץ". אָבער אויך זיי ווערן צעשמאָלצן אין דער ליכטיקער וואַרעמקייט פון זיינע אידייען.

אויפגעכאַפּט דעם דיאַלאָג מיט זיך אַליין, דעם חשבון־הנפש, פון חיים לעדערער — פון אָט־דעם דערוואַקסענעם יאָסעלע וואָס איז גרייט געווען צו פאַרגעסן זיין אייגענעם קוואַל און צו טרינקען פון אַלערליי אַנדערע קוואַלן, און האָט צום סוף דאָך ווי־עס־איז געזוכט אַ וועג צוריק צו זיך, צו זיין נשמה, צו טויזנט־יעריקע וואָרצלען.

דער דריטער קאַפּיטל אַש׳ס, דער קאַפּיטל וואָס שילדערט אַמעריקע, איז נישט גאָר געלונגען. און די שולד, אַלנפאַלס די פולע שולד, איז נישט דעם מחברס אַליין. דער ישוב אין אַמעריקע איז געווען יונג און האָט נאָך נישט פאַרמאָגט קיין בולטן פּרצוף־פּנים, קיין שבת און יום־טוב וואָס זאָל באַשטראַלן זיין וואָך. ס׳איז נאָך ביי אים נישט געווען קיין סכום ווערטן און טראַדיציעס וואָס זאָלן אים דינען ווי אַן עמוד האש אין דער נייער מדינה. ס׳איז געווען אַ דור אין איבערגאַנג און ס׳איז געווען אַ גוואַלד־ריס אין דער ירושה וואָס ער האָט געבראַכט מיט זיך ווי צדה לדרך. און אַש איז קיינמאָל נישט געווען דער גרעסטער קינסטלער פון איבערגאַנג און געראַנגל.

דער עפּאָס, די „מעשה״ פון אונדזער פאָלק ווי אַ וועלט־פאָלק איז נישט קיין ענין בלויז פון שטח. ס׳איז נייטיק דערביי די „פערטע דימענסיע״ — צייט. אונדזער היינט איז אַ סוד, איז אומפאַרשטענדלעך, אָן אונדזער נעכטן. ס׳איז נישט צו באַגרייפן אונדזער נצח אָן דעם קידוש־השם פון אונדזערע זיידעס. מיטן כוח פון דעם קידוש־השם האָט אונדזער פאָלק אַריבערגעשפּאַנט די אייזערנע בריק פון דער געשיכטע אַנטקעגן אַלע אירע „גזזעצן״. ס׳איז דעריבער נישט געווען קיין חידוש ווען אין די פינצטערע טעג פון דער ערשטער וועלט־מלחמה, פון די פּאָגראָמען אין אוקראַינע און אין די שכנהדיקע מקומות האָט אַש זיך פאַרטראַכט וועגן אונדזער היסטאָרישן עצם און גורל, וועגן דעם עבר אונדזערן ווי אַ ליכט וואָס באַהעלט אונדזער הוה. ער האָט דעמאָלט אָנגעשריבן „די כישוף־מאַכערין פון קאַסטיליען״ (נישט קיין שלימותדיק ווערק מחמת דער עלעמענט פון מעלאָדראַמע און ספּעקטאַקל איז דאָמינירנדיק), „קידוש־השם״ (וואָס איז אַ הייליק בוך, אַ ספר), „דער תהילים־ייד״ (פון זיינע פּרעכטיקסטע ביכער — ביזן לעצטן טייל, וווּ ס׳איז דאָ ווידער מעלאָדראַמע און וווּ עס מערקן זיך שוין זיינע שפּעטערדיקע „קריסטלעכע״ איינפלוסן).

אין „קידוש־השם״ האָט אַש דערבליקט ווי אין חזיון דעם אינעווייניקסטן זין און תוך פון אונדזער וווּנדער־געשיכטע. עס ציטערט דאָרטן אויף דער גרונט־מאָטיוו פון אונדזער קיום און פון אונדזער שליחות. אין „קידוש־השם״ זענען דאָ מדרגות פון קידוש־השם: די ערשטע — ווען מענדל און זיין זון שלמהלע טאַנצן דעם בערן־טאַנץ פאַר די שיכורע פּריצים צוליב אַ שטיקל ערד אויף צו בויען א שול און אויף אַ בית־עולם. די צווייטע — ווען דבורהלע רעדט אין דעם פּויער יעפּים, וואָס האָט זי ליב און וויל מיט איר חתונה האָבן, אַז ער זאָל אין איר שיסן ווייל ס׳וועט איר גאָרנישט זיין. דער ערשטער קידוש־השם איז פאַר כנסת־ישראל, פאַר אַן עדה יידן, וואָס דאַרף אַ שול און אַ בית־עולם. דער צווייטער קידוש־השם איז פאַרן אחד, פאַרן בורא־עולם, פאַרן גאָט פון ישראל. און די צוויי איז נישט פאַנאַנדערצוטיילן— כנסת־ישראל און דער בורא־עולם וואָס איז אחד — אין דער קידוש־השם געשיכטע פון אונדזער אומה ביז איצט.

אָט די קורצע רשימה שעפּט נישט אויס אַלע אַש׳ס ביכער. די כוונה איז דאָ געווען בלויז אָנצוווייזן אויף דער שנור, וואָס פאַרבינדט זיי אין דעם דיאַספּאָרע־עפּאָס. אַש׳ס קאַנווע איז געווען אַ ברייטע און זיין פאַרמעסט אַ געוואַגטער. זיין דיאַספּאָרע־עפּאָס איז א ווערק וואָס איז פאַראַנקערט אין אונדזער ליטעראַטור. אויב זיין דיאַספּאָרע־עפּאָס איז נישט דאָס מייסטער־ווערק וואָס דאַרף באַשיינען אונדזער ליטעראַטור אויף תמיד מיט אַ באַזונדער און אייגנאַרטיק ליכט, איז עס מחמת דעם, וואָס אַשן האָט געפעלט — צווישן זיינע געבענטשטע מעלות — די מתנה פון טיפקייט. רחבות — דאָ יע; ווייט־ווייטע לאַנדשאַפטן און אָן־סופיקע האָריזאָנטן — ווידעראַמאָל יע; טיפקייט, די קדושה פון קדושה, די שטים ממעמקים — אָט אָ די ברכה איז אַשן נישט באַשערט געווען.

וועגן אַש׳ס „קריסטלעכע״ ביכער איז נישט מעגלעך בחיפזונדיק זיך דורכצושמועסן — סיידן „אַ פּריאָרי״ פאַרמשפטן זיי. אפשר ליגט דער הויפּט־חיסרון טאַקע אין דעם, וואָס אַשן האָט געפעלט טיפקייט. און אָן טיפקייט, אָן אַ „מעטאַפיזישער״ דערקענטעניש קאָן אַ יידישער מענטש זיך נישט עסקן מיט אַזעלכע טעמעס. ביי זיך אין דער היים, צווישן זיינע שוועסטער און ברידער, איז אַש׳ס מעכטיקער טאַלאַנט געווען גענוג. ער האָט נישט אומבאַדינגט געמוזט זיך באַוואָרענען מיט אַ גרויסער און קלאָרער אידייע כדי ער זאָל נישט בלאָנדזשען. אין דער סביבה גופא, אין דעם שבת און יום־טוב, אין דעם קאָלעקטיוון צער און קידוש־השם, אין די אויסגעטאָקטע געשטאַלטן, וואָס זייער שיינקייט איז געווען די שיינקייט פון דורות — אין דעם איז געווען „אימאַנענט״ די גרויסע און לויטערע אידייע, דער שיר־השירים פון פאָלק, וואָס האָט געפלאַטערט פון סאַמע האַרץ פון דער וועלט. מחוץ דער אייגענער סביבה — דער היסטאָרישער דער גייסטיקער, דער שטייגערישער — האָט ער דאָך געמוזט בלאָנדזשען. ער האָט נישט מיטגענומען מיט זיך אַ לאָמטערנע אין דער האַנט, נאָר אַ פּוסטע פאָרמולע אין מוח — כלומרשט אויף צו דערנעענטערן צוויי אמונות, אין דער אמתן אויף צו רימען און עקזאַלטירן די גרינדער און באַגרינדער פון דעם קריסטנטום (אָפּטמאָל לגנאי יידנטום). אָן אַ „מעטאַפיזישער״ דערקענטעניש, אָן אַ „רעגולירנדיקער״ אידייע, אָן דער דימענסיע פון טיפקייט איז דאָס נישט מעגלעך געווען. און אַש איז נכשל געוואָרן — פילאָזאָפיש, קינסטלעריש.

וואָסערע צוואַנציק פון זיינע זיבן־און־זיבעציק יאָר האָט אַש געשאָנקען „זיי״. במשך די פאָר צענדליק יאָר האָט ער געצונדן פייערן נישט אויף אונדזער מזבח. לאָמיר געדענקען זיינע פינף־און־דרייסיק מזל־ברכהדיקע, שפּעדיקע יאָרן ביי אונדז. לאָמיר אים געדענקען ווי דעם דיכטער פון שטעטל און ווי איינעם וואָס האָט געהאָלפן פאַראייביקן אונדזער קידוש־השם.

ד״ר עזריאל נאַקס (צוגעשיקט פון מחבר)

שלום אַש

שלום אַש׳ס ווערק — אַחוץ די לעצטע — שטעלן מיט זיך פאָר, אין זייער גאַנצקייט, אין סך־הכל, אַ בילד פון אונדזער יידיש לעבן הן אין שטח, הן אין צייט. פאַרשטייט זיך, נישט אַש און נישט וועלכער־ס׳איז אַנדער פּראָזאַיקער איז ביוכלת געווען אונדז צו געבן אַן אַל־אַרומנעמענדיק, פולשטענדיק בילד פון דעם וואָס הייסט יידיש לעבן. מען קען אָבער נישט לייקענען אַז אַש — מער ווי וועלכער־ס׳איז אַנדער שרייבער — האָט געשילדערט אויף אַ ברייטער קאַנווע און אין אַלערליי פאַרבן די קאָלעקטיווע דערפאַרונגען און דעם סאַמע קיום פון אונדזער פאָלק אין אַ סך טיילן פון דער וועלט. אַזוי אַרום קען מען באַצייכענען אַש׳ס ביכער — זיינע ראָמאַנען, דערציילונגען און דראַמעס — ווי קאַפּיטלען פון איין גרויס ווערק, וואָס האָט געדאַרפט פאַר אונדז אַנטפּלעקן, אויף אַ קינסטלערישן אופן, דעם זין פון אונדזער עקזיסטענץ, די סאַמע קוואַלן פון אונדזער פרייד און צער.

אין דער יוגנט נאָך — ווען ס׳איז דערשינען „דאָס שטעטל" — אין 1904 — האָט שוין אַש געפונען חן און לייטזעליקייט אין די אויגן פון דעם לייענער. ס׳איז געווען ערב־רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, און עס האָט זיך געטומלט און גערעשט. אין דער יידישער סביבה האָט זיך דער זייגער אַ רוק געטאָן פאָרויס מיט אַ גוואַלדיקן אימפּעט. ער האָט גערופן און געוועקט צו מעשים און צו האָפענונגען. ס׳איז דאָך אָבער פּאָרט פאַרבליבן אין האַרצן אַ בענקשאַפט נאָך דער וועלט וואָס איז געווען. און דער ניגון אירער האָט עפּעס ווי געשוועבט אין דער לופט, צאַרט און שטיל. אין אַש׳ס „שטעטל" האָט די בענקשאַפט באַקומען אַ לבוש און דער ניגון אַן אינהאַלט. דערביי דאַרף מען געדענקען, אַז אַש האָט זיך שוין מיטן שטעטל געזעגנט, זיך געזעגנט מיט טאַטע־מאַמע, געדריקט די האַנט די איבערגעבליבענע קרובים און פריינד. ער קערט זיך אום ווי א גאַסט — בלויז נאָך אַ מאָל אַ קוק צו טאָן, די בענקשאַפט צו פאַרוויגן און דעם ניגון אויסצוזינגען.

מיטן „שטעטל" האָט אַש צוגעטראָפן בשעתו דעם יינגערן דור — אַלנפאַלס, אַט יענער מחנה וואָס האָט זיך גייסטיק און אידעאיש געריסן פון שטעטל צו דער ווייטער וועלט, וואָס האָט אָפּגעלאַכט פון שטעטל און האָט דאָך געפילט אַ ליבשאַפט צו דעם. אין „שטעטל", „ר׳ שלמה נגיד", אין די ערשטע חלקים פון „קיין אַמעריקע" און „די מוטער", אין אַ היפּשער צאָל דערציילונגען, האָט אַש אַזוי וואַרעם און איידל געמאָלן דאָס פרומע פּאַטריאַרכאַלישע לעבן וואָס איז געווען אין שטעטל ביזן סוף ניינצנטן יאָרהונדערט.

אַש האָט זיך נישט באַגנוגנט דערמיט און ער איז נישט תמיד געווען דער באַזינגער פון שטעטל. ער האָט זיך נישט געלאָזט באַגרענעצן מיט די דלד־אמות פון שטעטל. אויך אין די גרעסערע שטעט האָט זיך די לאַגע געביטן — עקאָנאָמיש, קולטורעל — און ס׳איז נישט געווען קיין גרינגער ענין פאַרן יידישן האַרעפּאַשניק, פאַרן יידישן אַרבעטער אָדער הענדלער אויסצוקעמפן פאַר זיך אַן אָרט, פאַרזיכערן זיך מיט חיונה, פועלן מען זאָל אים באַהאַנדלען מיט איינזעעניש און מיט דרך־ארץ. און אויך די יידישע אינטעליגענץ, באַהעלט מיט נאַאיוון און זיסן אידעאַליזם, האָט נישט געוווסט וואָס צו טאָן מיט זיך. „מאָטקע גנב", „מערי", „דער וועג צו זיך", שפּעטער „פאַרן מבול" (דער עיקר דער וונדערלעכער באַנד „וואַרשע") — אין אָט די ראָמאַנען גיט אונדז אַש דעם צווייטן קאַפּיטל פון זיין עפּאָס, פון זיין אַל־יידישן ווערק. נישטאָ דאָ שוין די תמימותדיקע אידיליע פון שטעטל, די שבתדיקע רואיקייט וואָס הילט דאָס שטעטל איין. פאַראַן דאָ אָרעמקייט, נויט, און זינד, פאַראַן דאָ אויך ספקות, אומזיכערקייט און אומרו. ס׳איז אָבער אַלץ אין דער משפחה, צווישן די אייגענע פיר ווענט, און ס׳איז דאָ דער אידעאַליזם — דער נייער, דער פרישער, וואָס איז, אייגנטלעך, דער המשך פון דעם אַלט־אייביקן יידישן בטחון. (דאָס איז אויך חל אויף דער טרילאָגיע „פאַרן מבול", ווו „פעטערבורג" און „מאָסקווע", מחוץ די אייגענע פיר ווענט, זענען אין שאָטן לגבי „וואַרשע").

אַנהייב צוואַנציקסטן יאָרהונדערט איז שוין אין אַמעריקע געווען אַ היפּשער און וויכטיקער און אפשר אויך אַ שעפערישער יידישער ישוב. עס האָט זיך דאָ אויף ניי־ערד געפורעמט אַ צענטער, נאָך אַ ריזיקער און גורלדיקער צענטער אין אונדזער לאַנגער געשיכטע. די שורש־נשמה פון אָט־דעם ישוב איז געווען אין מזרח־איראָפּע. זיינע באַלדיקע און מאָנענדיקע פּראָבלעמען אין שייכות מיט דעם פּראָצעס פון „אַמעריקאַניזאַציע" זענען געווען דאָאיקע. פאַר אַ סך איז דער פּראָצעס געווען אַ גרינגער. עס זענען אָבער אויך געווען אַזעלכע, פאַר וועמען דאָס איז געווען אַ דערנער־וועג. „קיין אַמעריקע", „אַנקל מאָזעס", „חיים לעדערערס צוריקקומען" — דאָס איז דער דריטער קאַפּיטל פון אַש׳ס דיאַספּאָרע־עפּאָס, טיילוויז זיין וועלט־בילד פון אונדזערע תפוצות. אַש׳ס טאָן, אַש׳ס געמיט, אַש׳ס פאַרנעם זענען געווען אייגנאַרטיק. עס איז געווען אַן אונטערשייד צווישן דעם וואָס ער האָט געזען און וואָס עס האָבן געזען די „פּראָלעטאַרישע" פּאָעטן און דערציילער. אַש איז נישט געווען קיין סאָלדאַט אין דער „אַרבעטער־אַרמיי". ער האָט נישט געשטורעמט קעגן דער „רשעותדיקער קאַפּיטאַליסטישער אָרדענונג". ער האָט דערשפּירט די פּאַטעטישקייט — אַ ביסל אויך די טראַגיק — פון דער גאַנצער אימיגראַנטן־משפּחה — סיי פון דעם „אַנקל" וואָס האָט כלומרשט דערגרייכט דעם באַרג־שפּיץ פון דערפאָלג, סיי פון די „לאַנדסלייט" וואָס האָבן געפּראַצעוועט אין סוועט־שאַפּ, סיי פון זייערע קינדער וואָס זענען שוין דאָ געבוירן געוואָרן און האָבן דאָ געוועבט זייערע חלומות פון אייגענעם גליק און פון פרייד און פרייהייט פאַר אַלעמען. ער האָט דערהערט יאָסעלעס שטיל געוויין ביינאַכט אויף זיין איינזאַמען קישן — און יאָסעלע איז געוואָרן דער סימבאָל פון דעם דין־עמפּינדלעכן יחיד וואָס קען נישט אָטעמען אָן זיין שורש־נשמה, וואָס קען נישט טרינקען פון פרעמדע קוואַלן. אַש האָט

איינציקער וועג, וואָס קאָן אַרויספירן דעם עקאָנאָמישן וואָגן אויפן וועג צו אומאָפּהענגיקייט און אויף דעם געביט האָט די ליכוד רעגירונג זיך אָפּאָרטוניסטיש געוואָקלט און גאָרנישט דערגרייכט.

אינעם לעצטן יאָר איז דער צאָלונגס־בילאַנס דעפיציט געווען 3.25 ביליאָן דאָלאַר. דאָס איז אומגעפער נאָמינאַל אַזוי הויך, ווי אין יאָר 1976 נעמענדיק אין באַטראַכט אַז דער דאָלאַר האָט זיך אין דער צווישנצייט דעוואַלואירט — האָט זיך פּאַקטיש דער דעפיציט פאַרקלענערט. מען מוז אָבער אויך נעמען אין באַטראַכט אַז בלויז צו צאָלן פּראָצענט פאַר די הלוואות אין אויסלאַנד דאַרף די איצ־טיקע רעגירונג גאַנצע צוויי ביליאָנען דאָלאַר אַ יאָר, דאָס איז צוויי מאָל אַזוי פיל ווי די מדינה באַקומט שטיצע פון אַמעריקע פאַר עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג. אין יאָר 1978 האָט די רעגירונג דערגרייכט אַ גרויסן דערפאָלג אין פאַרקויפן אין אויסלאַנד די ישראל באָנדס פאַר 370 מיליאָנען דאָלאַר. אָבער נעמענדיק אין באַטראַכט אַז דער פריערדיקער רעזשים האָט אין משך פון לאַנגע יאָרן פאַרקויפט ישראל באָנדס פאַר פיר ביליאָן דאָלאַר, פאַר אַנטוויקלונגס צוועקן, האָבן די לעצטע 370 מיליאָנען דאָלאַר אַפילו נישט געדעקט די הוצאות פאַרן פּראָצענט פון דעם לאַנגן און גרויסן באָנד־חוב.

פון די דאָזיקע ציפערן איז צו דרינגען, אַז אין דעם איצטיקן מאָמענט מוז זיך ישראל שטיצן אויף די אייגענע אינערלעכע כוחות, ווייל די קאַפּיטאַלן, וואָס קומען אַריין פון אויסלאַנד דעקן אַפילו נישט די הוצאות פאַר פּראָצענ־טער פון אַלטע הלוואות.

ביי אַזאַ צושטאַנד קאָן מען נישט דערוואַרטן עקאָנאָ־מישע נסים איבערנאַכט. ס׳איז אומגלויבלעך, אַז די אָפּאָזיציע וואָלט בעסער געפירט די ווירטשאַפט ווייל פאַקטיש איז דאָך די היינטיקע אָפּאָזיציע פאַראַנטוואָרט־לעך פאַר דעד טעותדיקער ווירטשאַפט אין די לאַנגע יאָרן, ווען זי האָט געהערשט אין לאַנד.

געוונג צו נעמען איין ביישפּיל. דער פריערדיקער אַרבעטער רעזשים טראָגט די פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר די „יורדים”. בלויז אין אַמעריקע און קאַנאַדע זענען פאַראַן 400 טויזנט יורדים. דאָס זענען מערסטנס יונגע פאָר פעלקער, וואָס נאָכן מיליטער דינסט האָבן זיי זיך נישט געקאָנט איינאָרדענען. די רעגירונג, מיט אַלע אַנטוויק־לונגס געלטער פון אויסלאַנד האָט זיי נישט באַזאָרגט מיט אַ דירה. די אַרבעטער רעגירונג האָט אינדעקסירט די שכירות, אַרבעטער לוינען און אַלע פּריוואַטע חובות — אַ חוץ די רעגירונגס לוינען. די אויסדערוויילטע, וואָס האָבן באַקומען רעגירונגס הלוואות צו קויפן הייזער און אויפבויען אונטערנעמונגען, צאָלן אָפּ די חובות מיט קליין־געלט. אַזוי האָט דער רעזשים פאַקטיש פאַרמשכנט דעם יונגערן דור. רעגירונגס הלוואות פאַר הייזער און אונטערנעמונגען (פון אויסלענדישע אַנטוויקלונגס געל־טער) האָבן באַדאַרפן זיין אינדעקסירט אַזוי, אַז פון די פּראָצענטער און קאַפּיטאַל־אָפּצאָלונגען וואָלט די רעגי־רונג געקאָנט שטיצן דעם יונגערן דור זיך איינשאַפן אַ דירה און זיך איינצוגלידערן אין עקאָנאָמישן לעבן, אַזוי זענען זיך אַנטוויקלונגס געלטער צערונען, צעשטערנדיק חלומות פון אַ יונגן דור.

ס׳קלינגט ווי אַ פּאַראַדאָקס: אין דער צייט פון דעם רעזשים פון אַן אַרבעטער רעגירונג האָט אויפגעטויכט אין דער מדינה די גרעסטע (פּראָפּאָרציאָנעל) צאָל מיליאָ־נערן.

ס׳אונטערליגט נישט קיין שום צווייפל, אַז די אינ־פלאַציע אין ישראל איז היינט גרעסער, ווי זי איז געווען. עס אונטערליגט אויך נישט קיין צווייפל, אַז דראַסטישע שריט צו צוימען די אינפלאַציע זענען נישט אָנגענומען געוואָרן באַצייטנס דורך דער ליכוד רעגירונג, אָבער גלייכצייטיק מוז מען פעסטשטעלן, אַז דער לעבנס סטאַנדאַרט פון דער באַפעלקערונג האָט זיך געהעכערט

די מערב לענדער ליידן פון אינפלאַציע (אַ סך אַ קלענערע ווי ישראל) אָבער גלייכצייטיק הערשט אין די דאָזיקע לענדער אַרבעטסלאָזיקייט. דער טרויעריקער נאָ־מען פון דער נייער סאָציאַל־עקאָנאָמישער קראַנקייט איז: סטאַגפלאַציע, און זי איז אָנשטעקנד.

אין ישראל איז נישטאָ קיין אַרבעטסלאָזיקייט. די שכירות זענען אינדעקסירט. דער מענטש אין גאַס באַ־קלאָגט זיך נישט.

אָבער אינפלאַציע איז אַ געפערלעכע סאָציאַל־עקאָנאָ־מישע קראַנקייט, וואָס קאָן צושטערן דאָס געוועב פון דער געזעלשאַפט. נישט די אָדער אַן אַנדערע רעגירונג איז בכוח אָפּצורייניקן דעם געזעלשאַפטלעכן קערפּער פון דעם ביזוויליקן בלאָטער. נאָר אַ געמיינזאַמע אָנשטרענגונג פון דעם גאַנצן פאָלק קאָן לייזן דעם אינפלאַציע פּראָבלעם אין ישראל. דאָס איינציקע וואָס מען באַדאַרף: דעם אַמאָ־ליקן חלוצישן גייסט פון פּראָדוקטיווער אַרבעט. דאָס קאָן אַרויספירן די ישראל עקאָנאָמיע אויף געזונטע רעלסן.

דער קאַמף קעגן אינפלאַציע איז היינט דאָס געבאָט פון דער שעה. עס איז פון אַזאַ פונדאַמענטאַלע באַדייטונג, ווי דער קאַמף פון דער אַרמיי אויף די פראָנטן און קעגן די טעראָריסטן, ווייל דער קאַמף פאַר עקאָנאָמישער אומ־אָפּהענגיקייט איז דער קאַמף צו פאַרזיכערן די פּאָליטישע אומאָפּהענגיקייט פון מדינת ישראל.

ד״ר מ. פערשטענדיק

אין זיך, אין זיך, ווי אין אַ הייל אריין
און נישט אין דער נשמה זיך צו גריבלען,
ניט קלייבן קיין פאַרדראָסן און פאַריבלען,
בלויז מיט מיין אייגן מאַמע־לשון זיין
אין די זכרון־זאַלן די גערעמע
זאָל הילכן יעדעס וואָרט פון טאַטע־מאַמע
מיט אַלע טעמען פון די קינדער־יאָרן
עס טאָר קיין פּיטשעווקע ניט גיין פאַרלאָרן.

חיים מאַלטינסקי (ישראל)

אין 1975 האָבן די קאָסטן פון אימפּאָרטירטע וואָפן דער־גרייכט 2 ביליאָן דאָלאַר. צו דעם אַלעם האָט די וועלט אינפלאַציע אין די יאָרן 1974־75 פאַרערגערט די עקאָ־נאָמישע לאַגע אין מדינת ישראל, וואָס אימפּאָרטירט כמעט אַלע רוישטאָפן, ווייל דער פּרייז פון די רוישטאָפן איז קאָלאָסאַל געשטיגן אויפן וועלט־מאַרק. אַזוי אַרום איז דער דעפיציט פון דעם צאָלונגס־באַלאַנס, פון 500 מיליאָן ביז אין ביליאָן, געשטיגן ביז 3־4 ביליאָן דאָלאַר אין די שפּעטערדיקע יאָרן.

די רעגירונג פון יצחק ראַבין האָט איינגעזען די געפאַר און פאַרשטאַנען, אַז דער איינציקער וועג צו פאַרקלענערן דעם דעפיציט איז צו באַגרענעצן די קויף־קראַפט פון דער באַפעלקערונג. אַזוי זענען געהעכערט געוואָרן די שטייערן; געוויסע סובסידיעס זענען פאַרקלענערט געוואָרן און די ישראל־וואַלוטע האָט דורכגעמאַכט מאַנאַטלעכע דעוואַלואַציעס וואָס האָבן פאַרטייערט דעם אימפּאָרט און אָפּגעקילט דעם וווּקס פון דער עקאָנאָמיע.

לויט דער אויבן דערמאָנטער אָפּהאַנדלונג אין „פאָרעין אַפעירס" האָט די אַרבעטער רעגירונג פּאַקטיש פּראָדו־צירט אַן עקאָנאָמישע רעצעסיע, ווייל ס'איז איר נישט געלונגען צו רעדוצירן די קויף־קראַפט פון דער באַפעל־קערונג און דער אויפגעבלאָזענער מלוכה־סעקטאָר פון דער עקאָנאָמיע האָט נישט גענוג פּראָדוצירט. אָבער עס איז דער רעגירונג געלונגען צו פאַרקלענערן דעם דעפיציט פון 4 ביליאָן ביז 3,3 ביליאָן דאָלאַר.

די „נייע עקאָנאָמישע פּאָליטיק" פון ליכוד האָט געצילט צו סטימולירן דעם ישראל־עקספּאָרט און אַריינ־ציען אויסלענדישן קאַפּיטאַל פאַר אַנטוויקלונג. די וואַלוטע קאָנטראָל איז אָפּגעשאַפן געוואָרן. דער ישראל פונט דאַרף געפינען זיין ווערט אויף דער פרייער בערזע. אָפּגע־שאַפט סובסידיעס פאַר עקספּאָרט פון אַרטיקלען, וואָס זענען נישט קאָנקורענץ פעאיק (אָן סובסידיעס) און אויך רעדוצירט די סובסידיעס פאַר אַרטיקלען פון ערשטן געברויך אויף דעם אינערלעכן מאַרק. (אגב, די אַרבעטער רעגירונג האָט נישט געהאַלטן חשבון. מ'האָט אימפּאָרטירט ווייץ און צוקער, סובסידירט דורך דער רעגירונג, אַ סך מער, ווי די ישראל באַפעלקערונג האָט געקאָנט קאָנסו־מירן. דער סוד איז געווען, אַז דעם סובסידירטן עודף האָבן שפּעקולאַנטן אַרויסגעשמוגלט צו די אַראַבישע לענדער).

לויט דער אָפּשאַצונג פון דער ליכוד רעגירונג וואָלט ישראל אין 1984 זיך מער נישט געניטיקט אין דעם ביליאָן דאָלאַר אַ יאָר, וואָס זי באַקומט פון אַמעריקע אַלס עקאָנאָמישע שטיצע, פאַרשטייט זיך אויב אַלץ וועט גיין גלאַטיק לויט דעם פּלאַן, וואָס וועט דעוואַלואירן דעם פונט; ביליקער מאַכן דעם עקספּאָרט; צווינגען די עקס־פּאָרטערן צו קאָנקורירן אויפן וועלט־מאַרק מיט אייגענע כוחות. דאָס הייסט: מער פּראָדוצירן און עקאָנאָמישער פּראָדוצירן.

די קריטישע אָפּהאַנדלונג אין „פאָרעין אַפעירס" שטרייכט אונטער, אַז אין אַ געוויסער מאָס איז דער פּלאַן געלונגען. דער עקספּאָרט איז געשטיגן מיט 25 פּראָצענט אינעם לעצטן יאָר, טראָץ דעם, וואָס ישראל האָט פאַרלוירן דעם מאַרק אין איראַן (200 מיליאָנען דאָלאַר אַ יאָר) אויך דער אויסלענדישער קאַפּיטאַל האָט אינוועסטירט 50 פּראָצענט מער, ווי אין דעם לעצטן יאָר פון דער אַרבע־טער רעגירונג.

און דאָך איז די עקאָנאָמישע פּאָליטיק פון ליכוד געווען אַ דורכפאַל אין ברייטערן זין, ווייל די פרייע מאַנעטאַרע פּאָליטיק איז נישט פאַרבונדן געוואָרן מיט רעדוצירן דעם אויפגעבלאָזענעם בודזשעט, וואָס איז פּאַקטיש פאַראַנטוואָרטלעך פאַר דער אינפלאַציע.

פון דער צווייטער זייט מוז מען נעמען אין באַטראַכט, אַז די רעגירונג האָט נישט קיין גאָר גרויסע מאַנעווורי־מעגלעכקייטן אין רעדוצירן דעם בודזשעט, ווייל די מיליטער אויסגאַבן: די סאָציאַלע הילפספאָנדן און די פונדאַמענטאַלע רעגירונגס באַדינונגען, וואָס טרייבן די רעדער פון דער מדינה — עסן אויף מער ווי אַ העלפט פונעם בודזשעט און דאָס רעשט גייט אויף צו באַצאָלן די פּראָצענטער פאַר די אויסלענדישע הלוואות, וואָס די פריערדיקע רעגירונגען האָבן געבאָרגט.

אַ קליינער פאַרגלייך וועט אילוסטרירן די דילעמע פון מדינת ישראל. די פאַראייניקטע שטאַטן פון אַמעריקע גיבן אויס קוים 6 פּראָצענט פון דער נאַציאָנאַלער פּראָ־דוקציע פאַר מיליטערישע צוועקן, ישראל מוז אָפּגעבן דרייסיק פּראָצענט פון דער גאַנצער נאַציאָנאַלער פּראָ־דוקציע, פאַר מיליטערישע צוועקן. אַ חוץ דעם מוז יעדער אין עלטער פון 22 ביז 55 דינען איין חודש אין רעזערוו. דאָס רעדוצירט די נאַציאָנאַלע פּראָדוקציע מיט ווייטערע 6 ביז 8 פּראָצענט.

די אָפּהאַנדלונג אין „פאָרעין אַפעירס" שטרייכט אונטער: „כל זמן דאָס פאָלק געפינט זיך אין אַ באַלאַגע־רונגס צושטאַנד, זעט עס נישט אויס וואַרשיינלעך, אַז אַ ישראל רעגירונג פון רעכטס אָדער לינקס וועט אַ סך ענדערן די איצטיקע עקאָנאָמישע פּאָליטיק"... ווייל אַ חוץ מיליטערישע אויסגאַבן, מוז אַ באַלאַגערט פאָלק זיין פאַרזיכערט מיט אַרבעט און מיט אַ געהעריקן לעבנס סטאַנדאַרט.

אָביעקטיוו אָבער הייסט דאָס נישט, אַז די ליכוד רעגירונג האָט נישט געמאַכט קיין פעלערן אויפן געביט פון דער עקאָנאָמישער לייטונג. די הויפּט פעלערן זענען: די צאָל רעגירונגס אָנגעשטעלטע האָט זיך פאַרגרעסערט. זי האָט דערלויבט די אַרבעטס־לוינען צו וואַקסן שנעלער און גרעסער, ווי די אינפלאַציע און פּראָדוקטיוויטעט. זי האָט דערווייל גאָרנישט אויפגעטאָן אויפן געביט צו סאַנירן די נישט עפעקטיווע רעגירונגס־אונטערנעמונגען, וואָס באַשעפטיקן אַ העלפט פון דער גאַנצער אַרבעטער־שאַפט אין אַ לאַנד ווו קוים 25 פּראָצענט פון די אַרבעטער זענען באַשעפטיקט אין דער אינדוסטריע. פאַר דעם טרויעריקן צושטאַנד פון דער דאָזיקער ירושה איז די ליכוד רעגירונג נישט פאַראַנטוואָרטלעך. אָבער זי איז פאַר־אַנטוואָרטלעך וואָס אין משך פון די צוויי יאָר האָט זי גאָרנישט געטאָן דעם דאָזיקן צושטאַנד צו ענדערן.

די סאַנאַציע פון דעם דאָזיקן צושטאַנד איז דער

דר. מ. פערשטענדיק

קאַמף קעגן אינפלאַציע — דער נייער פראָנט

אין שמועסן וועגן ישראל איז די עקאָנאָמישע לאַגע אין דער מדינה אויפן ערשטן אָרט: „אינפלאַציע" „בעגין איז נישט קיין עקאָנאָמיסט, דערצו איז ער קראַנק", „שמחה ערליך, וואָס פאַרשטייט זיך ווי אַן אָפּטאָמעטריקער אויף פינאַנסיעלע ענינים פון אַ מלוכה און נאָך דערצו אין ישראל" א.א.וו. „אַזוי זינקט די עקאָנאָמישע שיף אַן אַ רודער"...

ס'איז בלי ספק, אַז די עקאָנאָמישע לאַגע געהערט צו די פונדאַמענטאַלסטע פּראָבלעמען פון דער מדינה. די פראַגע איז נישט ווי ווייט שמחה ערליך איז פאַראַנט־וואָרטלעך פאַר דעם צושטאַנד פון דער עקאָנאָמיע, די פראַגע איז אויך נישט צו דער נייער פינאַנס־מיניסטער יגאל האָרוויץ איז בכוח צו לייזן די עקאָנאָמישע פּראָבלע־מען פון מדינת ישראל, סאַנירן די עקאָנאָמיע און אַרויפ־פירן די מדינה אויפן וועג פון עקאָנאָמישער אומאָפּהענ־גיקייט אין דער קורצער צייט פאַר די נאָענטסטע וואַלן. די פראַגע איז: צו איז די אָפּאָזיציע פעאיק און בכוח צו לייזן די עקאָנאָמישע פּראָבלעמען פון דער מדינה? די פראַ־גע איז אויך אויף ווי ווייט די היינטיקע עקאָנאָמישע לאַגע איז די ירושה פון דעם פריערדיקן רעזשים, פאַר וועלכן די היינטיקע אָפּאָזיציע איז פאַראַנטוואָרטלעך? די פראַגע איז, ווי ווייט איז די היינטיקע עקאָנאָמישע לאַגע דער סינדראָם פון די ספּעציפישע באַדינגונגען פון מדינת ישראל זייט איר אַנטשטייאונג, באַדינגונגען, וואָס זענען אומאָפּהענגיק פון דעם אָדער יענעם רעזשים. די פראַגע איז: ווי שלעכט איז די לאַגע און צו איז אָביעקטיוו פאַראַן אַ מעגלעכקייט אַרויפצופירן די מדינה אויפן וועג פון עקאָנאָמישער אומאָפּהענגיקייט? די לעצטע פראַגע (און די וויכטיקסטע) איז: ווער קען דאָס דערגרייכן?

די אַנטשטייאונג פון מדינת ישראל איז געשטאַנען אין שאָטן פון אַ טיפן עקאָנאָמישן קריזיס. נישט קיין ווונדער. אין משך פון דריי און אַ האַלב יאָר האָט דער קליינער ישוב פון 650.000 נפשות זיך מער ווי פאַרדאָפּלט, אַבסאָר־בירנדיק 684.000 ייִדן. אַ סאָציאַל־עקאָנאָמיש געשעעניש, וואָס האָט נישט איר גלייכן אין דער געשיכטע. די לאַגער־ייִדן פון דייטשלאַנד; די שארית הפליטה פון אייראָפּעאישן ייִדנטום; די עוואַקואַציע פון די תימונער ייִדן; פון איראַק און אַנדערע אָריענטאַלישע לענדער. זיי אַלע זענען געקומען נאַקעט און באָרוועס און זענען אַבסאָרבירט געוואָרן דורך אַן אָרעמען ישוב.

דער פּראָצעס פון עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג האָט זיך אָנגעהויבן אין 1952 און אין משך פון 15 יאָר האָט די וועלט באַוווּנדערט דאָס וואַקסן פון דער ישראלדיקער עקאָנאָמיע. די נאַציאָנאַלע פּראָדוקציע איז געוואַקסן אַן ערך צען פּראָצענט אַ יאָר (נאָר דריי אַנדערע לענדער האָבן געהאַט אַן ענלעכן רעקאָרד: יאַפּאַן, דרום קאָרייע און טייוואַן) פאַרשטייט זיך, אַז ישראל — נישט האָבנדיק קיין אייגענע נאַטירלעכע אוצרות, האָט געקאָנט דערגרייכן אַזאַ אַנטוויקלונג נאָר מיט דער הילף פון אויסלענדישע קאַפּיטאַלן. פון 1950 ביז 1973 האָט ישראל באַקומען 18 ביליאָנען דאָלאַר אין הילף און הלוואות פון אַמעריקע; שטיצע פון וועלט ייִדנטום; פון פאַרקויפן ישראל־באָנדס און פון דייטשע רעפּאַראַציעס.

אין אַ אָפּהאַנדלונג וואָס איז לעצטנס דערשינען אין „פאָרין אַפּעירס"* ווערט אויפגעוויזן, אַז פאַר די „6־טאָג מלחמה" איז ישראל געווען אויף דעם וועג צו דערגרייכן אַ פּאָזיטיוון צאָלונגס־באַלאַנס אין אָנהויב פון די 1970־סטע יאָרן און אַזוי אַרום דערגרייכן עקאָנאָמישע אומאָפּהענגיקייט.

דער גרויסער מיליטערישער נצחון אין דער זעקס טאָגיקער מלחמה האָט מיט זיך געבראַכט דעם ווענד־פּונקט צום שלעכטן אין דער דאָזיקער אַנטוויקלונג.

די אויסגאַבן פאַר מיליטערישע צוועקן האָבן זיך מער ווי פאַרדאָפּלט (פון 11,5 פּראָצענט פון דער גאַנצער נאַציאָנאַלער פּראָדוקציע 1966 ביז 24.1 פּראָצענט אין 1972 און דער אימפּאָרט פון וואָפן איז געשטיגן פון 116 מיליאָן דאָלאַר ביז מער ווי 800 מיליאָן).

די יום כיפור מלחמה האָט די לאַגע נאָך פאַרערגערט.

* „פארעין אפעירס"—דריי מאנאט צייטשריפט. זומער אויסגאבע 1979. ארויסגעגעבן אין אמעריקע, דורכן ראט פאר אינטערנאציאנאלע באציאונגען.

וואָס האָט אויסגעהאַלטן דעם פייער פון געשיכטע — און נישט צעשמאָלצן געוואָרן. מדינת ישראל האַלט אויף ייִדישקייט מיט אַן אייגענער ייִדישער שפּראַך, וועלכע דינט סיי דעם רעליגיעזן ייִד און סיי דעם וועלטלעכן.

מיר דאַרפן דאָס האָבן אין זינען, און נישט דערוואַרטן פון דער לאַנד־שפּראַך, זי זאָל זיין דער אינסטרומענט פון אויפהאַלטן ייִדישקייט.

די געשיכטלעכע דערפאַרונג האָט אונדז געלערנט, אַז נישט נאָר רעליגיע — נאָר אויך לשון — איז געווען די ראָם אַ דאַנק וועלכער ייִדן זענען געבליבן ייִדן.

דאָס פעלן פון אייגענעם לשון — האָט אָפּגעפרעמדט דעם יונגנטלעכן פון ייִדישע פּראָבלעמען; ער האָט נישט קיין אינטערעס פאַר זיי. ער באַטראַכט זיי פאַר אַן אַנאַכראָניזם פון דער אַלטער היים; פון אייראָפּע. צוליב איגנאָראַנץ באַפרייט ער זיך פון געזעלשאַפטלעכן עול.

עס קען נישט זיין קיין ייִדישקייט — אָן ייִדיש לשון.

אַז מען האָט דאָס אין זינען — האָט מען שוין במילא אין זינען די צוקונפט אין דעם גורל פון אונדזער ייִדישער קהילה.

מ. א.

האָבן געהאָפט — אַז דורך נאָכגעבן היטלערס פאָדערונגען — קאָנען זיי אויסמיידן אַ מלחמה. דאַרף מען עמעצן דערמאָנען טשעמבערליינס האָפערדיקע רעדע וועגן „געזיכערטן שלום״?

די חוצפּה און הפקרות וועלכע ס׳וויזן ארויס די שייכן און די אַיאַטאָליס, וואָס שפּילן — ווי היטלער אויף דער צעקראָכנקייט פון מערב, וועלכער קלאַמערט זיך אין פּרינציפּן פון וועלכע די אַנדערע האָבן אפילו קיין אַנונג נישט— באַווייזט, אַז אויך זיי האָבן פאַרברענט די געשיכטע ביכער, און האָבן פאַרגעסן היטלערס סוף.

עס איז אַן אַלטער כלל: דער קרוג טראָגט אַזוי לאַנג וואַסער, ביז דאָס אויער ברעכט זיך אָפּ...

דאָס וועט וואַרשיינלעך זיין דער לעצטער עטאַפּ פון די איסלאַמישע, וועלט־באַהערשערישע אַמביציעס — אָדער — דער סוף פון דער מערב־ציוויליזאַציע.

די געשיכטלעכע רעזולטאַטן וועלן אויף זיך לאַנג נישט לאָזן וואַרטן...

זאָרג פאַרן מאָרגן

מיר האָבן נישט קיין אַל־פאָלקישע אַספּיראַציעס. מיר שטעלן נישט אַוועק (און קלייבן זיך נישט צו פאַרענטפערן) די פונדאַמענטאַלע פראַגע: גייסטיקער המשך פון פאָלק. מיר זענען אַ לאָקאַלער זשורנאַל און באַמיען זיך צו ציען די אויפמערקזאַמקייט אויף פּראָבלעמען מיט וועלכער מיר טרעפן זיך שוין אָן, און וועלכע ווערן וואָס אַ יאָר — אַלץ דראַסטישער — און זייער פאַרענטפערונג — אַלץ דרינגענדער.

אין חודש דעצעמבער פאַרענדיקט זיך דאָס שול־יאָר אין אויסטראַליע. טויזנטער קינדער פאַרלאָזן די שולן. אַ גרויסער טייל פאַרבינדט זייער צוקונפט מיט אוניווערסיטעט־בילדונג; אַנדערע באַמיען זיך איינצוגלידערן אין דער ווירטשאַפט. אין די יידישע שולן — ווי אין די אַלגעמיינע — קומט פאָר דער זעלבער פּראָצעס.

די יידישע טאָג־שולן — ווי פּריוואַטע שולן בכלל — שטייען פּעדאַגאָגיש אויף אַ העכערן ניוואָ, במילא, איז נישט שייך צו דיסקוטירן (און אָפּשאַצן) די דערגרייכונגען פון די שילער.

עס איז אָבער יאָ נויטיק אַוועקצושטעלן די מאָראַלישע פראַגע: ווי ווייט די יידישע שולן באַווייזן איינצופלאַנצן אין קינד די יידישקייט -- צוליב וועלכע די שול איז לכתחילה געשאַפן געוואָרן.

דער באַגריף: יידישקייט איז אָבער געוואָרן אַזוי קאָמפּליצירט, אַז אויף אים צו באַגרינדן, זענען שוין אויפגעשטעלט געוואָרן אַן אַ שיעור טעאָריעס, וועלכע זוכן טייל מאָל צו באַרעכטיקן דאָס — וואָס עס לאָזט זיך נישט באַרעכטיקן.

עפּעס ענלעכעס איז פאָרגעקומען אין ישראל, ווען מען האָט אוועקגעשטעלט אויפן טאָג־אָרדענונג די פראַגע: ווער איז אַ ייד?

וואָס פאַראַ נוצן (פאַרן לאַנד און פאַרן פאָלק) האָט געהאַט דאָס אַוועקשטעלן די פראַגע בכלל, איז שווער צו פאַרשטיין.

לויטן ישראלדיקן געזעץ וועגן „רעכט פון צוריקקער״ האָבן אַלע יידן דאָס רעכט, אָן שום באַגרענעצונגען ארייַנקומען קיין ישראל. לאָמיר זיך מודה זיין — נישט אַלע יידן ווילן גענישן פון אָט דער פּריווילעגיע. טאָ וועלכער נישט־ייד וועט זיך ווען מאַסקירן פאַר אַ ייד, כדי צו ווערן אַ בירגער פון ישראל, אַז צוליב דעם זאָל מען דאַרפן שאַפן אַ מאָס צו מעסטן די יידישקייט?

אָבער דער ענין גופא האָט ארויסגערופן אַ גאָר הייסע דיסקוסיע און אפילו בייז בלוט, און אַ פאַרמעסט צווישן רעליגיעזן לאַגער און וועלטלעכן.

ווען מיר פּרובירן פרעגן: וואָס איז יידישקייט, וועלן מיר הערן אַן אַלגעמיינעם ענטפער: עס איז דאָ די מאָונט־סקאָפּוס יידישקייט; און די ישיבה־יידישקייט; און די בית־רבקה יידישקייט; און די ליובאַוויטשער, און ליבעראַלע יידישקייט (קינג דייוויד שול) ביאַליק, יבנה, שלום־עליכם־קאָלעדזש — אַ חוץ זונטיק־שולן ווי י. ל. פּרץ און שלום־עליכם.

עס איז נישט שייך צו האָבן טענות. שולן ווי שלום־עליכם־קאָלעדזש אָדער ביאַליק, יבנה — זענען יונגע שולן. אָבער די מאָונט־סקאָפּוס אָדער ישיבה: וואָס האָט זייער יידישקייט בייגעשטייערט צו אונדזער יידיש־געזעלשאַפטלעכן לעבן? ווו זענען די יונגע מענטשן, וועלכע דאַרפן היינט־מאָרגן איבערנעמען די פירערשאַפט פון דער קהילה?

די שולן, וואָס לייגן דעם טראָפּ אויף רעליגיעזער דערציאונג, וועלן אוודאי ענטפערן — אַז זיי דערפילן בשלימות זייערע געשטעלטע אויפגאַבן. די רעליגיעזע דערציאונג שטאַרקט דעם דת, און דורך דעם — די צוגעבונדנקייט צום פאָלק. מיינט עס — אַז די וועלטלעכע יידן קומען נישט אריין אין חשבון פון זייער באַגריף פון יידישקייט.

אָבער דער ישוב באַשטייט דאָך נישט אויסשליסלעך פון רעליגיעזע יידן — דאַרפן מיר דאָך האָבן געזעלשאַפטלעכע פירער וואָס זאָלן קאָנען פאָרמירן דעם גייסטיקן פּנים פון דער קהילה — ווי אַ צווייג פון יידישן פאָלק, און נישט ווי אַ רעליגיעזע סעקטע, ווי עס זענען למשל די אויסטראַליער פון פּראָטעסטאַנטישן גלויבן.

דורך דורות — צוליב פאַרשידענע סיבות — האָט זיך אויספאָרמירט אַ באַזונדערער נוסח פון באַגריף: ייד — ביי נישט־יידן ווי ביי יידן גופא.

יידישקייט (אפילו רעליגיעזע) אויף ענגליש, האָט נישט אין זיך דעם וואָרצל, וואָס זאָל זיין שטאַרק גענוג ער זאָל זיך קאָנען קלאַמערן אין דעם האַרטן יידישן באָדן. מיטן מאָמענט ווען דער בחור אָדער דאָס מיידל ווערט אויס רעליגיעז — איז שוין מער גאָרנישט דאָ, וואָס זאָל אים אָדער איר פאַרבינדן מיטן פאָלק.

פון דער צווייטער זייט האָבן מיר געזען, אַז וועלטלעכע יידן, אפילו פריידענקער זענען מיט טויזנטער פעדעם פאַרבונדן מיטן יידישן פאָלק — ווייל זיי האָבן אַן אייגענע שפּראַך — יידיש — ווייל זיי זענען פאַרבונדן מיט אַ קולטור און ליטעראַטור וואָס איז אויסשליסלעך זייערס;

מעלבורנער בלעטער

ליטעראַריש־געזעלשאַפטלעכע אויסגאַבע

אַדרעס פון רעדאַקציע: "KADIMAH", 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185, Australia.

דעצעמבער 1979 נומער 9 (20) מעלבורן, אויסטראַליע

מאַכט – און אָנמעכטיקייט...

מאַכט רעפּרעזענטירט דעם כוח — אויף וועלכן די מאַכט באַזירט זיך. די קוועלע פון מאַכט קען זיין אַ פיזישע (מיליטער); אַ גייסטיקע (טעכנאָלאָגישע, וויסנשאַפטלעכע העכערקייט) פינאַנסיעלע (עקאָנאָמישע אַנטוויקלונג אָדער עקאָנאָמישער דרוק).

אַמעריקע פאַרמאָגט די דריי הויפּט עלעמענטן, וועלכע רעפּרעזענטירן מאַכט. אין משך פון צענדליקער יאָרן איז עס געווען די פאָרמולע, לויט וועלכער רעגירונגען האָבן אָנגענומען זייערע באַשלוסן. זיי האָבן ניט געקאָנט ארויס־לאָזן פון חשבון — ווי אַזוי אַמעריקע קאָן רעאַגירן אויף דער, אָדער יענער האַנדלונג. נישט נאָר קליינע, עקענאָמיש נישט אַנטוויקלטע און מיליטעריש שוואַכע מדינות האָבן גאָר שטאַרק זיך געמוזט רעכענען מיט דער רעאַקציע פון אמעריקע אויף זייערע האַנדלונגען, אויך שטאַרקע, גוט־אַנטוויקלטע און עקאָנאָמיש־סטאַבילע מלוכות האָבן תמיד געמוזט דיסקוטירן זייערע באַשלוסן, זיי זאָלן זיך אריינ־פּאַסן אין דער אַלגעמיינער פּאָליטיש־עקאָנאָמישער סטרוק־טור — פון וועלכער אַמעריקע איז געווען דער הויפּט־אַרכיטעקט.

אַפילו סאָוויעט־רוסלאַנד, אַליין אַ סופּערמאַכט, האָט אויך געהאַלטן פאַר נויטיק צו לאָזן וויסן אַמעריקע איר באַשלוס פון באַזעצן טשעכאָסלאָוואַקיע — איידער די אינ־וואַזיע איז פאָרגעקומען.

דער פאַל אָבער מיט דער אַמעריקאַנער אַמבאַסאַדע אין טעהעראַן (איראַן) וואָס איז אָקופּירט געוואָרן דורך פאַנאַטישע סטודענטן, אויפגעהעצט (און שטילערהייט איינ־ספּירירט) דורכן פאַנאַטיש־פאַרבלענדט, מאַכט־גיריקן אַיאַטאָלי כאָמעיני — האָט געמאַכט א תל פון דער פאָר־מולע — וואָס מאַכט רעפּרעזענטירט, און ווער די מאַכט איז — און די באַציאונגען צו איר.

כאָטש דאָס אָקופּירן פון דער אַמעריקאַנער אַמבאַסאַדע איז — ווי יעדער אַקט פון גוואַלד, געווען אַ פלוצלינגדי־קער איבערפאַל, איז עס דער רעזולטאַט פון אַמערי־קעס וואַקלענדיקער האַלטונג אין די לעצטע עטלעכע חדשים.

אַמעריקע האָט אליין צונישט געמאַכט איר פּרעסטיזש. דורך איר אומבאַהאָלפנקייט, נישט־דעצידירנדיקער האַנד־לונג אין באַצוג צו די געשעענישן אין איראַן. איר פּאָלי־טישע צעקראָכנקייט האָט צוגעגעבן מוט די מוסולמענישע פאַנאַטיקער וועלכע ווילן צוריקדרייען דעם זייגער פון געשיכטע כאָטש אויף עטלעכע הונדערט יאָר, ווען די מוסולמענער זענען געווען אַ וועלט־מאַכט.

מיר נעמען אויך אין אַכט — אַז אין די הענט פון די פאַנאַטיקער ליגט אַ מעכטיק געווער — נאַפט — וועלכן די אַראַבער מאַניפּולירן, און פון וועלכן עס איז אָפּהענגיק די טעות'דיקע האַנדלונגען פון אמעריקע.

ווי נעבעכדיק אַמעריקע מוז אויסזען אין די אויגן פון די נישט־אַנטוויקלטע, פּרימיטיווע לענדער (זיי זענען היינט די מערהייט אין דער יו־ען), וועלכע קאָנען זיך נישט אויף די דיפּלאָמאַטישע דריידלעך און פאַר וועלכע צוויי מאָל צוויי — איז נאָך אַלץ פיר. דאָס מעכטיקע אַמעריקע מוז אָנקומען צו דער פּ.ל.אָ. — אַ טעראָר־אָרגאַניזאַציע וועלכע איז נאָר אויף אַזוי פיל אַ כוח — אויף וויפל מען טאָלערירט די פּאַלעסטינער (אַן אָרגאַניזאַציע וואָס אַמע־ריקע אָנערקענט נישט) זי זאָל פאַרמיטלען אין דער באַ־פרייאונג פון די ערובניקעס — אַמעריקאַנער בירגער, פאַרכאַפּטע אין דער אַמבאַסאַדע.

אין דער טרויעריקער לאַגע — פון אוממעכטיקע ריזן — איז אמעריקע נישט אליין. אָט האָט מערב־דייטשלאַנד — איינע פון די שטאַרקסטע ווירטשאַפטלעכע און אינ־דוסטריעלע מאַכט אין אייראָפּע — קאַפּיטולירט פאַר דער פּ.ל.אָ., און באַפרייט 2 טעראָריסטן וועלכע מ'האָט געכאַפּט אריינשמוגלען קיין דייטשלאַנד פון עסטרייך 45 קילאָ אויפ־רייס־מאַטעריאַל, עלעקטרישע דעטאָנאַטאָרס, אונטערהע־רונגס־אַפּאַראַטן. נאָך עטלעכע וואָכן זיצן אין תפיסה, זע־נען זיי אַרויס ווי פרייע מענטשן, ווייל — די מערב־דייטשע רעגירונג האָט מורא פאַר רעפּרעסיעס, פאַר אַן איבערחזרונג פון דעם פאַל מיט דער אַמעריקאַנער אַמבאַ־סאַדע אין איראַן. די באַהאַלטענע כוונה פון דער באַפריי־אונג איז קלאָר: נישט אויפצורייצן די, אין וועמענס הענט עס ליגט דער כוח צוצודרייען, אָדער אויפצודרייען די קראַנען, דורך וועלכע עס פליסט דער נאַפט.

עס דוכט זיך: דער מערב — מיט אמעריקע אין דער שפּיץ — האָבן פאַרברענט די בלעטלעך פון דער געשיכ־טע, כדי מען זאָל זיי נישט דערמאָנען אין די פעלערן, וועלכע זיי זענען באַגאַנגען אין די דרייסיקער יאָרן. זיי

דער דיכטער יוסף קערלער — גאַסט פון „קדימה"

דאָס פּרעזידיום (פון לינקס): יוסף אָרבאַך, משה אייזענבוד, יאַשע שער, סענדער בורשטין.
עס רעדט — יוסף קערלער.

גרויסער עולם אויפן פייערלעכן קבלת־פנים פאַר יוסף קערלער

אויף דער איינלאַדונג פון דער „קדימה", האָט דער סאָוויעטיש־יידישער דיכטער — יוסף קערלער פאַרבראַכט אַ חודש צייט אין מעלבורן. אין משך פון דער צייט האָט דער גאַסט געהאַלטן 7 רעפעראַטן, אין וועלכע ער האָט אונדז עמאָציאָנעל אריינגעפירט אין דער אַטמאָספער און באַדינגונגען, אין וועלכע עס איז אויסגעקומען צו לעבן און שאַפן יידישע פּערזענלעכקייטן, טעאַטער־קינסטלער און סתם יידן — צוגעבונדן צו יידישקייט, זינט דעם סוף פון דער צווייטער וועלט־מלחמה — ביז די טעג פון דער רעהאַביליטאַציע...

לכבוד דעם גאַסט האָט די „קדימה" איינגעאָרדנט אַ פייערלעכע אויפנאַמע, אונטערן פאָרזיץ פון „קדימה"־פּרעזידענט פר' יאַשאַ שער.

באַגריסט דעם גאַסט האָט דער ערן־סעקרעטאַר פון „קדימה", דער שרייבער משה אייזענבוד.

(די באַגריסונגס ־ רעדע ברענגען מיר אויף זייט 13).

יוסף קערלער איז נישט נאָר אַ באַגאַבטער דיכטער, ער איז אויך אַ האַרציקער מענטש, און האָט איבערגעלאָזן אַ וואַרעם געפיל ביי זיינע פריינד.

לויט קערלערס איניציאַטיוו דערשיינט אין ירושלים דער אָנגעזעענער זשורנאַל „ירושלימער אַלמאַנאַך" וואָס פאַרנעמט זיך דער עיקר מיט די פּראָבלעמען פון די סאָוויעטישע עולים.

דעם טיפסטן מיטגעפיל דריקן מיר אוים אונדזער חבר און פריינד

יודל קערש און זיין פאַמיליע

צוליבן טויט פון זיין לעבנס־באַגלייטערין

ראָזאַ קערש

רחל האָלצער
מאַלאַ און יוסף אָרבאַך
מארישע און פּיניע קרישטאַל
יהודית און גוטעק וואַרשאַווסקי

ISSN 0155-0128

מעלבורנער בלעטער

אינהאַלט:

מ. א. · מאַכט און אָנמעכטיקייט; זאָרג פאַרן מאָרגן 1

ד"ר מ. פערשטענדיק קאַמף קעגן אינפלאַציע — דער נייער פראָנט 3

ד"ר עזריאל נאַקס — שלום אַש 5

ח. מאַלטינסקי — ליד 5

לוי שאַליט — זייערע קינדער 8

וו. יאַבלאָנסקי — „סאַמאיזדאַט" אין קאָמוניסטישן פוילן 10

י. אָרבאַך — מיין לערער מאַקס עריק 11

מ. אייזענבוד — דעם פּאָעט יוסף קערלערן -- מיט פריינדשאַפט . . . 13

ס. ראַבינאָוויטש -- דער „הזמיר"-כאָר אין דער „זמריה" פון שלום 1979 . . 15

ספּעקטאַטאָר — אַ — די יידישע מאַמע 17

י. מ. לעווין — תנך פּאָעמעס פון הירש אָשעראָוויטש 18

ש. בענעט — אַ יידישע „קאָנוויקט"-פרוי אין אויסטראַליע 20

קינדער שרייבן 22

פרייז 1 דאָלאַר

אַרויסגעגעבן דורך דער „קדימה" אין מעלבורן, אויסטראַליע

מעלבורן נר. 9 (20) דעצעמבער 1979